

T.C.
ORDU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH

RUSYA'DA 1917 MART İHTİLALİ'NİN TÜRK BASININA
YANSIMALARI

VİLDAN ŞİRİN

DOÇ. DR. HAKAN GÜNGÖR

ORDU-2022

ETİK BEYANI

Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Vildan ŞİRİN

ÖZET

RUSYA'DA 1917 MART İHTİLALİ'NİN TÜRK BASININA YANSIMASI

VİLDAN ŞİRİN

Mart 1917 ihtilali 8 Şubat 1904- 5 Eylül 1905 yılları arasında gerçekleşen Rus-Japon savaşı ardından gelen sürecin devamı niteliğindedir. Rus halkı 1917 yılına geldiğinde Çarlık yönetiminin altında daha fazla eziyet ve zulüm görmek istemiyordu. Ayrıca bu süreçte halkın bilinç seviyesi artmıştı. Zira 1917 yılına gelindiğinde devletler I.Dünya savaşı içerisindeydi. Tüm bu gelişmelerle birlikte Rus halkı bir yandan savaşa devam ederken bir yandan da iç siyasette zulüm, kargaşa, haksızlık ve anarşiye son vermek gayesindeydi. Kısacası Halk Çarlık Rusya'sının yönetiminden memnun değildi. I.Dünya savaşında ittifak kuvvetleri bloğunda yer alan Osmanlı Devleti, itilaf kuvvetleri bloğunda yer alan Çarlık Rusya'sı ile savaş durumunda ve toprakların birçoğu Rusların işgali altındaydı. Osmanlı Devleti için Rusya'nın iç siyasetinde meydana gelen bu buhran son derece önem arz ederken aynı zamanda bu buhranın ateş açmadan kazanılan bir zafer niteliği taşıdığı da farkındaydı. Bundan dolayıdır ki Osmanlı Devleti Rusya'da yaşanan gelişmeleri yakından takip ederken tüm bu gelişmeler Osmanlı basınına manşetlerle kaleme alınmıştır. Bu tez çalışmasında 1917 Mart ihtilalinin Türk basınına akisleri İkdam, Sabah, Tanin gazeteleri arşiv belgeleri ve çeşitli tenkit kaynaklar çerçevesinden ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çarlık Rusya'sı, Osmanlı Devleti, İhtilal.

ABSTRACT

MIRRORING OF THE MARCH 1917 REVOLUTIONARY IN RUSSIA IN THE TURKISH PRESS

VİLDAN ŞİRİN

The March 1917 revolution is a continuation of the Russo-Japanese war between 8 February 1904 and 5 September 1905. The Russian people did not want to see more persecution under the Tsarist rule by 1917. Further, the awareness of the public increased in this process because the world was in a war. With all these developments, the Russian people, while continuing the war, aimed to put an end to oppression, turmoil, injustice, and anarchy in domestic politics. In short, the people were not satisfied with the administration of Tsarist Russia.

In the First World War, the Ottoman Empire, which was in the alliance block, was in a state of war with the Tsarist Russia, and most of its lands were under the occupation of the Russians. This crisis, which occurred in Russia's domestic politics, was extremely important for the Ottoman Empire because this crisis was a victory for the Ottoman Empire without a fight. Therefore, while the Ottoman Empire was following the developments in Russia closely, all these developments were written in the Ottoman press with headlines. In this thesis, the reflections of the 1917 March Revolution to the Turkish press are discussed within the framework of the archive documents of the İkdam, Sabah, Tanin newspapers and various sources.

Keywords: Tsarist Russia, Ottoman empire, Revolution.

TEŞEKKÜR

Bu araştırmanın konusu, çalışmanın yönlendirilmesi, sonuçların değerlendirilmesi ve yazımı aşamasında yapmış olduğu büyük katkılarında dolayı tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Hakan Güngör'e, araştırma ve yazım süresince yardımlarını esirgemeyen Sayın Prof. Dr. Ömer Erden'e her konuda öneri ve eleştirileriyle yardımlarını gördüğüm hocalarıma ve arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Bu araştırma boyunca maddi ve manevi desteklerinden dolayı aileme sonsuz teşekkür ederim.

Vildan ŞİRİN

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYANI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
TEŞEKKÜR	v
İÇİNDEKİLER	vi
GİRİŞ	1
I.BÖLÜM	8
MART İHTİLALİ ÖNCESİ GELİŞMELER	8
1.1. Reval Görüşmeleri ve Doğu Sorununun Kökeni	8
1.2. Reval Görüşmelerinden Önce Osmanlı Devleti'nin Durumu.....	8
1.3. Reval Görüşmeleri	10
1.4. Reval Görüşmelerinin Sonuçları ve Osmanlı Devleti'ne Etkisi	11
1.5. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Rus İlişkileri	12
1.6. Birinci Dünya Savaşında Kafkas Cephesi	21
1.7. Kafkasya Cephesinde Çatışmaların Başlaması.....	22
1.8. Sarıkamış Harekâtı.....	22
1.9. Kafkasya Cephesinde Ermeniler, Tehcir ve Rus-Ermeni İlişkileri.....	24
1.10. 1917'de Kafkasya Cephesindeki Durum.....	25
1.11. İhtilalin En Önemli Nedenlerinden Biri Çanakkale Cephesi.....	27
1.11.1. Çanakkale Savaşının Gelişimi	27
1.11.2. Osmanlı Devleti'nin Savaş Hazırlıkları	28
1.11.3. İtilaf Devletlerinin Deniz Saldırısı	28
1.11.4. Çanakkale Kara Savaşları	29
1.11.5. Çanakkale Savaşı'nın Rusya'ya, Şubat ve Ekim Devrimlerine Etkisi	30
1.12. Şubat (Mart) Devrimi'nin Siyasi, Sosyal ve Ekonomik Sebepleri.....	31
1.12.1. Siyasi Nedenler	32
1.12.2. Sosyal Nedenler	35
1.12.3. Ekonomik Sebepler	36
1.13. Bolşevikler ve Menşevikler.....	38
II. BÖLÜM	44

MART İHTİLALİNE GİDEN YOL	44
2.1. İhtilal'in Patlak Vermesi ve Haber Alma Yolları	49
2.2. İhtilal Sahiplerinin Amaçları	51
2.3. İhtilalin Ayrıntıları.....	56
2.4. Nikolay ve Ailesinin Akıbeti Rasputin Çerçevesi.....	58
2.5. Çar ve Çarıçenin Tutuklanması.....	60
2.6. İhtilalin Heyecanlı Dakikalarının Hikayesi.....	63
III. BÖLÜM.....	66
1917 MART İHTİLALİ SÜRECİ	66
3.1. Geçici Hükümetin Çalışma Düzeni.....	66
3.2. 1917 Mart İhtilaline Dair Bazı Basın Akisler	72
SONUÇ	92
KAYNAKÇA	95
ÖZGEÇMİŞ	101

GİRİŞ

Rusya'da 1917 yılında gerçekleşen ihtilali anlamak için 1905'te meydana gelen ayaklanmaları ele almak gerekir. Osmanlı Basını, 1905 sonrası Rusya'daki karışıklıkları yakından takip etmiştir. 1095 yılındaki Rus-Japon Savaşını ele aldığımızda, göreceğiz ki Kırım Savaşından sonra Rus savaş gücü en büyük yenilgiyle karşılaşmıştır. Bundan dolayı da Osmanlı Basını, Rus-Japon Savaşına geniş yer vermiştir.¹

Rusya'nın ticari olarak gelişebilmesi için Akdeniz'e inmesi oldukça önemliydi ve Akdeniz'e inmenin en kısa yoluysa Türk boğazları yani Çanakkale ve Karadeniz Boğazını ele geçirerek kontrol altına almasıyla mümkündü. Zira Karadeniz'i Akdeniz'e bağlayan bu boğazlar, önemli birer stratejik noktaydı. Rusya, bu hedefini gerçekleştirmek için on dokuzuncu yüzyıl boyunca Osmanlı Devleti üzerinde büyük bir baskı kurdu. Ancak, 1856 yılındaki Kırım Savaşı sonrası, Akdeniz'e inme politikasından bir süre için vazgeçerek Orta Asya ve Uzak Doğu'ya dikkatlerini çevirdi. Böylece, Orta Asya'nın kaynaklarını sömürerek buradan elde edeceği malları Uzak Doğu'da pazarlamaya çalışacaktı. Ayrıca, Uzak Doğu'ya açılarak, İngiltere'nin sömürgeleri karşısında önemli bir tehdit unsuru oluşturacaktı.²

İşte Rusya'daki iç karışıklıkların hızlı bir şekilde başlamasına neden olan 1904-1905 Rus-Japon Savaşı, Rusya'nın uzak doğuda Pazar arayışları sonucu iki devletin karşı karşıya gelmesiyle gerçekleşti. Yani iki devlet arasındaki savaş sürecinin başlamasına neden olan şey, Uzak Doğu'daki nüfuz mücadelesi oldu. Başlangıçta Rusya, 1898'de Çin'le anlaşarak Liatov'u 25 yıl boyunca kiraladı ve Port Arthur'da bir deniz üssü kurma hakkı kazandı. Bu durumda Diapur yarımadasının Rusya'nın eline geçmesi, bu bölgeye deniz sınırı olan Japonya'nın tepkisine neden olmuştu. Aslında Rusya, Japonya'nın Kore'deki Japon kültürünü kabul etmesine karşılık Japonya'da Rusya'nın Mançurya'daki hakimiyetini tanımaya hazırlanmıştı. Böylelikle Rusya ve Japonya arasında 1898 yılında aslında uzlaşma tavrını içine alan bir anlaşma imzalanmış oldu. 1900 yılına gelindiğinde ise Rusya, Çin'de çıkan Boxer Ayaklanmasını bahane ederek birliklerini Güney Mançurya'ya gönderdi ve geri çekilmeyi de reddetti. Bu olaydan dolayı Japonya İngiltere

¹ Uygur Kocabaşoğlu ve Metin Berge, *Bolşevik ihtilali ve Osmanlılar* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2006), s. 22.

² Ahmet Türker, *1904-1905 Rus-Japon savaşı ve Musavver1904-1905 Rus-Japon Seferi Eseri 1. Cilt Transkripsiyon* (Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017), s. 23.

tarafından, Rusya ise Almanya tarafından adeta savaşa teşvik ediliyordu. Ancak, iki devleti savaşa teşvik edenlerin amacı oldukça farklıydı. Amaçları, Rusya'nın Uzak Doğu'daki yayılmasını Japonya aracılığıyla engellemektir.³

Rusya, 1904-1905 yılları arasında Japonya ile yaptığı savaştan büyük bir mağlubiyet alarak çıktı. Rusya, bu savaşı kazanacağına kesin gözüyle bakıyordu ve büyük hallerle bu mücadeleye girişmişti. Ancak, Asya hakimiyetini sağlama gibi büyük bir hayali suya düşmesinin yanı sıra askeri prestijini de tamamıyla kaybetti. Bu mücadele sonrasında iç ve dış siyasette oldukça zayıf düşen Rusya, aşılması çok zor olan büyük sorunlarla yüzleşeceği bir sürece de girmiş oldu. Bu gelişmeler, Rusya'daki kargaşa ve huzursuzluğun daha da artmasına neden oldu. Rusya'da Halk, Çar'a karşı savaşın ve yenilginin getirdiği psikoloji ile artık büyük bir güvensizlik duymaya başlamıştı. Bu yenilgi ve getirdiği sonuçlar, Özellikle Rusya'nın ekonomik olarak da trajik bir şekilde gerilemesine neden oldu.⁴

Rusya'nın Uzak Doğu'daki bu mücadelesinin temel amacı, Japonya'yı Bölge'de saf dışı bırakmaktır. Böylece, toprak ve hammadde kazanmayı amaçlıyordu. Rusya'nın Port Arthur'a saldırısının da temelinde bu nedenler yatıyordu. Ancak, Japonya'ya karşı aldığı bu yenilgi üzerine Rusya artık Uzak Doğu'da savunma durumuna düşecek ve daha sonra tamamen bölgeden Japonya tarafından çıkarılacaktı. Çar'ın böyle bir maceraya atılmasının başka bir nedeni de halkının itibarını kazanmaktır. Ancak Japonya'nın bu süreçte bu kadar güçlendiğini ve ordusunun ise modern, disiplinli bir askeri güç haline geldiğini bilmiyordu. Yine yenilginin başka bir nedeni ise Rusya'nın bölgeye olan Uzaklığıydı. Japonya bu açıdan çok daha avantajlıydı. Rusya'nın Japonya karşısındaki bu yenilgisi sadece Rus halkını değil, tüm Dünya'yı da şaşırtmıştı.⁵

Rusya'da 1900'lü yıllardan itibaren hız kazanan sosyal ve ekonomik gerileme, bu ülkedeki düşünce sisteminde de yeni siyasi hareketlerin oluşmasına neden oldu. Özellikle bu oluşumlar, devrimci ayaklanmaya zemin hazırladı. Bu devrimci hareketin oluşmasına ve güçlenmesine 1905'te Japonya karşısında alınan bu yenilgi, temel neden oldu. Özellikle halk arasındaki hoşnutsuzluğun giderek artması, devrimci hareketin bu temelini

³Kezban Acar, "1905 Rus Devrimi'nin Genel Bir Değerlendirmesi", *Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi* 13/24 (01 Haziran 2008), s. 88-89.

⁴ Paul M Kennedy, *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri (16. yy. günümüze ekonomik değişim ve askeri çatışmalar)*, çev. Birtane Karanakçı (Ankara: Türkiye İş Bankası 1993), s. 308.

⁵ Murray Bookchin, *1905'ten 1917'ye Rus Devrimleri*, çev. Ali İhsan Başgül (Ankara: Dipnot Yayınları, 2013), s. 105.

oluşturdu. 1905 yenilgisinin ardından devrimci hareketi tetikleyen “*Kanlı Pazar Olayı*” yaşandı.⁶

22 Ocak 1905’te işçiler, Çar’a isteklerini bildirmek için Gapon adında bir papazın önderliğinde “Tanrı Çar’ı Korusun” nidalarıyla birlikte saraya yürüdü. Papaz Gapon’un elinde halkın isteklerinin de yazıldığı bir dilekçe vardı. Çar’a sunulacak olan bu dilekçede; çalışma saatlerinin yoğunluğundan ve ücretlerin yetersizliğinden bahsediliyordu. Ancak Çar, bu zamana kadar kendisine bağlı olan halkını dinlemeyerek, askerlerin halkın üzerine ateş etmesi emrini verdi. Bu olayda beş yüze yakın insan hayatını kaybetti. Yaşanan olaylar, Rusya tarihinde “Kanlı Pazar” olarak adlandırıldı. Aslında işçiler saraya yürürken, kargaşa çıkartmak niyetinde değillerdi. Amaçları, Çar’dan yardım istemek, hatta gerekirse sadık kulları, evlatları olarak yalvarmaktı. Birçok tarihçinin savunduğu gibi, bu olaya kadar Çar’a sadık kalan halk, bu olaydan sonra artık ondan nefret etmeye başlamıştı.⁷

Rusya’da devrim sürecini araştıran yazarlardan Bockhin, Kanlı Pazar olayını şu çarpıcı cümlelerle özetliyordu:

Kanlı Pazar olarak adlandırılan bugün ile ilgili önemli şey niceliksel değil nitelikselidir. Çok büyük sayıdaki işçi, köylü, hatta sıradan orta sınıf vatandaş için otokrasi, telafi edilemez bir şekilde meşruiyetini kaybetmişti. Artık İkinci Nikola’ya, eziyet çeken halkının ihtiyaçları ile ilgilenecek bir baba olarak saygı duyulması mümkün değildi. Rusların bundan böyle onun sadık çocuğu gibi davranması artık beklenemezdi. Daha önceleri, Çar’a saygı gösteren işçi sınıfı ve otokrasinin hiç olmazsa en basit erdemine inanan bütün sınıfların ilerici kesimleri, en büyük sarsıntıyı yaşamıştı. Kanlı Pazar’dan belki de en az Petersburg’un dışında kalan yerliler, köylüler etkilendi. İmparatorluk geleneğine, onların inancını kırmak için ateş açmaktan fazlası gerekirdi. Ne var ki otokrasi, telafi edilemez bir şekilde kendisini lekelemişti. Çar’ın meşruiyetinin altında milyonlarca Rus yurttaşının iyi niyeti yatıyordu. Ama, onlar Çar’a artık koruyucu gözüyle bakıp, saygı duymayacaklardı.⁸

⁶ Rex A. Wade, *Rus Devrimi, 1917*, çev. Ergin Özler (İstanbul: İletişim Yayınları, 2018), s. 30.

⁷ Sibel Akgün, “Ekim 1917 Bolşevik İhtilali’ni Hazırlayan Süreç ve Rus Olmayan Azınlıkların Durumu”, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* 7/1 (2020), s. 7.

⁸ Bookchin, *1905’ten 1917’ye Rus Devrimleri*, s. 121.

1905 yenilgisi ve Kanlı Pazara olayı yüzünden oldukça prestij kaybeden Çarlık yönetimi, halkın isteklerine cevap vermek için 17 Ekim Manifestosunu ilan etmek zorunda kaldı. Bu yenilik, Rus Devletinde özellikle eskiye göre özgürlükler açısından köklü değişimlerin yolunu açmış oldu. Savaşın getirdiği mağlubiyet ve sosyalist fikirlerle başlayan işçi hareketleri neticesinde halk bir Duma meclisinin açılmasıyla yasal haklarını elde edecekleri bir gelişmeyi kazanmış oldu. Çar Nikola, 17 Ekim 1905'te Rusya'daki Müslüman halkları da yakından ilgilendiren "Fikir ve Matbuat Hürriyetini" de içeren meşhur manifestoyu ilan etti. Böylece, Rusya'da uygulamaya geçen 17 Ekim Manifestosu, bu ülkedeki anayasal demokrasiye geçişin de başlangıcı oldu. Rus halkının yanı sıra, Rusya'da yaşayan yirmi milyon Müslüman, bu manifestoyla basın yayın özgürlüğünden yararlanmaya başladı.⁹

Tüm bu gelişmeler, halkta özgürlük bilincinin gelişmesine yol açtı. Halkın öfkeyle gösterdiği tepkiler, diktatör Çarlık yönetiminin anayasal bir özgürlük getirmesine neden oldu. Bu anayasal özgürlük, halkın tepkisi üzerine gelmişti ve aslında önemli olan Çarlık için bunun devam edip etmeyeceği gerçeği idi. Ancak gelişen olaylar, halkın daha da bilinçlenmesine neden oldu. 1917 yılına gelindiğinde yaşanan olaylar şunu gösterdi ki Çarlık yönetimi baskıcı ve diktatörce hareketlerinden vazgeçmemiş, buna karşılık halk özgürlükler noktasında daha da tecrübe kazanmıştı. Rusya'da 1900 yılından itibaren yaşanan bu gelişmeler, Osmanlı Devleti tarafından da yakından takip ediliyordu. Ancak Osmanlı halkı, özellikle Rusya'daki demokratik gelişmelerden haberdar edilmemişti. Zira, Osmanlı Devleti de bu dönemde istibdatla yani mutlak monarşiyle yönetiliyordu. Dolayısıyla basına uygulanan sıkı sansür, Rusya'da "*Kanlı Pazar, Potemkin Zırhlısındaki İsyancılar, Duma'nın açılması*" gibi gelişmelerden Osmanlı ahalisinin haberdar olmamasına neden olmuştur.¹⁰

Japonya karşısındaki aldığı yenilgi Rusya'yı tekrar Osmanlı toprakları üzerindeki eski siyasetine dönmeye zorladı. Ancak Rusya, bu yeni dönemde İngiltere'nin karşısında değil, yanında yer almasını istiyordu ve yapacakları faaliyetlerde bu devletin onayını alması gerektiğinin farkındaydı. Rusya'nın sıcak denizlere inme politikasını gerçekleştirebilmek için İngiltere'ye yaklaşması sonucunda 1907'de iki devlet arasında "*sömürge anlaşması*" yapıldı. 1908'de ise Rus ve İngiliz devlet adamları Reval'de bir

⁹ Selçuk Altuntaş, "İhmal Edilmiş Bir Gazete: Astırhan'ın İlk Türk Gazetesi Burhan'ı Terakki (1906-1911)", *Turkish Studies* 3/7 (2008), s. 18.

¹⁰ Kocabaşoğlu ve Berge, *Bolşevik ihtilâli ve Osmanlılar*, s. 23.

dizi görüşme yaptılar. Bu görüşmelerde boğazlar ve Balkanlar konusu masaya yatırıldı. Reval Görüşmeleri, iki devlet arasındaki anlaşma, Rusya'nın sıcak denizlere inme hayallerine bir adım daha yaklaşmasına yol açmıştı. Rusya, İngiltere'yle yaptığı bu anlaşmadan şu sonucu çıkartmıştı ki bu devlet kendisinin sıcak denizlere inme hayallerine artık karşı çıkmayacaktı.¹¹

Bu arada Osmanlı Devleti'nin Makedonya topraklarında ortaya çıkan kargaşa üzerine bölgede Rusya'nın menfaatleri doğrultusunda yeni kararlar alınmasına ön ayak teşkil etti. Ancak, henüz bölgede belirli bir ıslahat programı hazırlanmış değildi. Bu gelişme, Osmanlı İmparatorluğu'nun Makedonya topraklarında İngiliz-Rus iş birliğinin ve müdahalesinin de başlangıcını teşkil etti.¹²

Aslında 1908'de yapılan Reval Görüşmeleri, Avrupa ve Osmanlı Devleti açısından önemli gelişmelerin yaşanmasına neden oldu. Reval Görüşmeleriyle birlikte İngiltere, Rusya ve Fransa yakınlaşması, bu üç devlet arasında üçlü ittifakın temellerinin atılmasını sağladı. Rusya artık tüm dikkatini ve gücünü Balkanlar ve boğazlara yöneltmişti. Böylece Reval Görüşmeleri, Rusya'nın Balkanlar'da daha rahat bir politika izlemesinin yolunu açmış oldu.¹³

Osmanlı Devleti açısından ise Reval Görüşmelerinin iç siyasete önemli etkisinin olduğunu söyleyebiliriz. Balkanlar'da özellikle Makedonya sorunu daha gün yüzüne çıktı. Reval Görüşmelerinden oldukça şüphelenen Jöntürkler, özellikle Makedonya'daki Osmanlı hakimiyetinin ortadan kalkacağı endişesiyle harekete geçtiler. Osmanlı yönetiminin etkisiz bir politika izlediğini düşünen Jöntürkler, Abdülhamit rejimine karşı 1908'de isyan başlattılar. Avrupa'ya göre Reval görüşmeleri, Jöntürklerin harekete geçmesini başlatan olay olarak görüldü.¹⁴

Yirminci Yüzyıl'ın başlarına gelindiğinde, Balkanlar adeta kaynayan bir kazan gibiydi. Tabii ki Balkanlardaki bu çekişmenin ve mücadelenin temelleri, 1878 Berlin Antlaşmasına kadar dayanıyordu. Zira, bu antlaşmayla birlikte adeta Osmanlı hakimiyeti Balkanlar'dan tamamen kaldırılmış ve Balkanlardaki devletler Osmanlı hakimiyeti'nin kalkmasıyla birlikte birbirine düşmüşlerdi. İşte bu durum, Balkanlardaki güç mücadelesi

¹¹ Oral Sander, *Siyasi tarih: ilkçağlardan 1918'e* (Ankara: İmge Kitabevi, 2012), s. 362.

¹² Feroz Ahmad, *İttihat ve Terakki: 1908-1914*, çev. Nuran Yavuz (İstanbul: Kaynak Yayınları, 1999), s.17.

¹³ Gökberk Yücel, "İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin İdeolojik Terkibinde Üç Tarz-ı Siyaset: Osmanlıcılık, İslamcılık ve Türkçülük", *Akademik Hassasiyetler Dergisi* 7/14 (2020), s. 7.

¹⁴ İlyas Ak, "Rumeli'den İstanbul'a Başkaldırı: Cemiyet-İ Fesâdiye ve Hezeyannâmeleri", *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi* 14/1 (2019), s. 5-6.

Avusturya ve Rusya arasındaki hakimiyet yarışı, sorunu daha da içinden çıkılmaz bir hale getirmişti. Reval Görüşmelerinde, Rusya aslında bir nevi Balkanlarda İngiltere'nin desteğini sağlamaya çalışıyordu. Akdeniz'e açılma konusunda, İngiltere'nin rızasını almak, İngiltere'nin karşısında olmaktan daha mantıklıydı. Bunu gören Rusya, yirminci yüzyılın başından itibaren İngiltere'ye yaklaşmaya başlamıştı. İngiliz-Rus yakınlaşması, tabii ki Jöntürkleri harekete geçirdi. Zira, Jöntürlere göre vatanın kurtuluşu ancak meşrutiyetin yeniden ilan edilmesiyle mümkündü. Bu yeni Jöntürk hareketi, İttihat ve Terakki Cemiyeti adı altında İkinci Meşrutiyeti, İkinci Abdülhamit'e ilan ettirmişti.¹⁵

Aslında, Çarlık Rusya'sında iç sorunların çözümü için bir barış sürecine ihtiyaç duyulduğunu düşünen devlet adamları da vardı. Örneğin 1908 yılında Rus devlet adamlarından biri olan Stolpin, Çarlık Rusya'sının selameti için herhangi bir savaşa girilmemesinin gerektiğini ileri sürüyordu. Zira, 1904-1905'te Japonya'nın Çarlık Rusya'sını ağır bir mağlubiyete uğratması, bu devletin oldukça zayıflamasına neden olmuştu. Özellikle ekonomik yönden çok daha büyük bir sıkıntı içerisine girmişti. 1914 yılına gelindiğinde, dünya savaşı patlak verdi. Fakat, bu savaşa engel olacak dirayetli ve akli selim bir devlet adamı yoktu. Rusya'da bazı sosyalistler, savaşa karşı bir tutum sergilemişlerdi. Bunun nedeni, Çarlığın yok olma tehlikesi değildi. En önemli nedeni, emperyalist düşünce sistemi üzerine kurulu bir savaşın işçi sınıfına getireceği büyük zarardı. Rusya'nın düştüğü durum zor olmakla birlikte, bu defa ki düşmanı Japonya gibi küçük bir devlette değildi. Hızlı büyüyen, orduya ve teknolojiye sahip, Avrupa'nın silah sanayisinde en güçlü devleti olan, teknolojik olarak büyük bir ilerleme kaydetmiş Almanya idi.¹⁶

Birinci Dünya Savaşının başlamasıyla birlikte, yıllarca sürecek olan büyük çarpışmalar ve kanlı muharebeler ve kuşatmalarda başlamış oldu. Bu muharebeler, başlangıçta zafer umuduyla dolu olsa da zaman geçtikçe ve cepheelerde belirsizlik oluştukça yıpratıcı ve ümitsizliğe sürükleyici bir hal aldı. Tüm bu nedenlerden dolayı, askeri ve insani açıdan uzun süren bu savaş, ekonomik, sosyal ve siyasi olarak da büyük zararları ve can kayıplarını da beraberinde getirdi.¹⁷

¹⁵ Sander, *Siyasi tarih*, 2012, s. 314-315.

¹⁶ Akdes Nimet Kurat, *Rusya tarihi: Başlangıçtan 1917'ye kadar* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2014), s. 421-422.

¹⁷ Basıl Liddell Hart, *Birinci Dünya Savaşı Tarihi*, çev. Kerim Bağrıaçık (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014), s. 282.

Birinci Dünya savaşının en önemli cephelerinden biri olan Çanakkale Cephesinin, İngiliz ve Fransızlar tarafından açılması için nedenleri; Osmanlı Devleti'ni saf dışı bırakarak savaşın süresini kısaltmak ve müttefikleri olan Rusya'nın silah ihtiyaçlarını karşılamak için yardım göndermekti. Diğer bir menfaatleri ise Rusya'daki buğday deposundan faydalanmaktı. Tüm bu gelişmeler gösteriyor ki Rusya'nın savaşa devam etmesi İtilaf devleti için çok önem arz etmekteydi. Bunun yanında savaşın geniş alana yayılması İngiliz ve Fransızlarının özellikle Almanya karşısında yüklerini azaltacaktı.¹⁸

Birinci Dünya Savaşının belki de en önemli cephelerinden birisi de Çanakkale Cephesiydi. Özellikle bu cephede elde edilen zafer, dünya tarihi açısından da önemli gelişmelere neden olacaktı. 1915 Mart ayında başlayan deniz muharebeleri ve akabinde kara muharebeleri, İtilaf Devletleri için büyük bir başarısızlıkla sonuçlanmış ve Osmanlı Devleti Balkan Savaşlarındaki ve akabinde Sarıkamış'taki, adeta ağır yenilgilerini unutturacak önemli bir zafer elde etmişti. anakkale'deki bu direniş, Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı ve sonrasındaki ümitlerini adeta yeniden yeşertmişti.¹⁹

anakkale Muharebeleri, İngiltere ve Fransa için kesin bir mağlubiyetle sonuçlandı. Özellikle Rusya'ya yardım götürmek isteyen İtilaf kuvvetlerinin bu yenilgisi, silah ve cephane eksikliği, gıda yetersizliği çeken arlık Rusya'sının savaşma kabiliyetinin oldukça düşmesine neden oldu. Rus halkı arasında yaygınlaşan sefalet, umutsuzluğu da beraberinde getirdi. Böylece Rusya'daki kötü gidiş her gün daha da artarak devam etti.²⁰

¹⁸ Sait Aşgin, "Çanakkale Savaşlarının Arka Planı", *Türk İdare Dergisi* 470 (Mart 2011), s. 29.

¹⁹ Mustafa Albayrak, "Çanakkale Savaşı'nın Tarihsel Boyutları ve Mustafa Kemal Atatürk", *Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Dergisi* 7/1 (2010), s. 147.

²⁰ Ian Westwell, *Resimli harp tarihi: I. Dünya savaşı: tarihin en korkunç savaşlarından birinin, belirleyici çarpışmaların ve önemli antlaşmaların analiziyle birlikte çarpıcı ve detaylı anlatımı*, çev. Oktay Etiman, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012), s. 96.

I.BÖLÜM

MART İHTİLALİ ÖNCESİ GELİŞMELER

1.1. Reval Görüşmeleri ve Doğu Sorununun Kökeni

Batı medeniyeti dediğimiz Avrupa ile Doğu medeniyeti yani Asya arasındaki çatışma tarih boyunca devam etti. 18. Yüzyıldan itibaren Batı Medeniyetini temsilen İngiltere ve Fransa gerek medeni alanda gerekse sanayi alanında önemli ilerlemeler kaydetti. Tabii bu ilerlemenin temelinde Rönesans ve Reform hareketlerinin önemli yeri vardı. Fransız ihtilali sonrası Avrupa’da kültürel anlamda büyük ilerleme yaşanırken sanayi inkılabı sonrası artan üretim beraberinde ekonomik büyümeyi de getirdi. Buna karşılık doğu medeniyetini temsil eden Osmanlı İmparatorluğu gelişmelere ayak uyduramayarak sürekli bir gerileme ve 19 yüzyılın sonunda çöküş içerisine girdi. Osmanlı İmparatorluğunun zayıflaması Avrupa’da Doğunun çöküşü ya da Doğu sorunu olarak görüldü. Deli Petro sonrası sıcak denizlere inmek, yani Akdeniz’e açılmak hayalini gerçekleştirmek isteyen Rusya, bunun için Osmanlı İmparatorluğunun doğu toprakları ve Boğazlar bölgesini ele geçirme gayreti içerisinde oldu. Rusya’nın bu yayılma siyasetine karşılık İngiltere sürekli olarak Osmanlı İmparatorluğu’nun toprak bütünlüğünü destekledi. Ancak Yaklaşan Dünya Savaşı nedeniyle İngilizler Rusya’yı yanlarına çekebilmek için Osmanlı Devleti’nin Boğazlar bölgesini onlara vermeye yani onların Akdeniz’e inmelerine Reval’de yapılan görüşmeler esnasında razı oldu. Bundan dolayı Reval Görüşmeleri bir anlamda Osmanlı Devleti’nin paylaşılması yani tasfiyesi için yapıldı.²¹

1.2. Reval Görüşmelerinden Önce Osmanlı Devleti’nin Durumu

Osmanlı Devleti, 93 harbi (1877-1878) Osmanlı Rus savaşı sonrası hızlı bir çöküş sürecine girdi. Sultan II. Abdülhamit sıkı bir istibdat uygulayarak bu çöküşü yavaşlatmaya çalışırken Jön Türkler olarak adlandırılan ve Batı’da eğitim görmüş olan başka bir grup ise bu istibdadı çöküşün en önemli nedeni olarak görüyordu. Jön Türkler II. Abdülhamit’in baskıcı yönetimine karşı hızlı bir şekilde örgütlenmişlerdi. Bu dönemde yaşanan Makedonya ve Bosna bunalımları Osmanlı Devletindeki iç karışıklıkların birer numunesi olarak gösterilebilirdi. Bulgaristan 1878’de Osmanlı Devleti ile Rusya arasında

²¹ Devrim Vardar, *Reval Anlaşması ve Osmanlı İmparatorluğu’nun Tasviyesi* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017), s.10.

imzalanan Yeşilköy antlaşmasına dayanarak Makedonya'nın kedisine ait olduğunu ve bu bölgeyi işgal etme hakkının bulunduğunu iddia ediyordu ve yirminci yüzyıla iç karışıklıklarla ve bunalımlarla girmişti. Sultan İkinci Abdülhamit tahtta bulunmaktaydı ve istibdat dönemi devam ediyordu. Bulgaristan, 1878'de Rusya ile Osmanlı devleti arasında imzalanan Yeşilköy Antlaşmasına dayanarak Makedonya'nın kendilerine ait olduğunu ve bu bölgeyi işgal etme hakkının bulunduğunu iddia ediyordu. Ancak Yunanlar ile Sırp lar da Makedonya'da hak iddia ediyorlardı. Makedonya üzerinde bu üç devlet arasındaki rekabet Balkanları adeta bir kaynayan kazana çevirmişti. Özellikle Bulgarlar kurdukları çeteler ile Makedonya'da büyük bir kaos ortamı yaratmışlardı. Buna karşılık Osmanlı Devleti Makedonya'da asayiş ve düzeni sağlayabilecek yeterli asker ve polis gücüne sahip değildi. Rusya ile Avusturya, Makedonya'daki karışıklıkları daha da kışkırtıyor bunalımın artmasına sebep oluyorlardı. Bu iki Devletin balkan devletleri üzerinde nüfus kurma cabası büyük bir rekabete dönüşmüş bu rekabet bölgedeki kaosu daha da artırmıştı.²²

Aslında Rusya'nın Balkanlarda nüfus kuma cabası buradaki Slavları düşündüğü için değildi. Temel amacı sıcak denizlere inme hayalini gerçekleştirmektir. Zira Rusya Uzak Doğuda umduğunu bulamayınca tekrar geleneksel politikasına geri dönmek zorunda kaldı. Şöyle ki Rusya'nın Uzak Doğuda ve Çin de takip ettiği yayılma politikası bölgedeki diğer önemli bir güç olan Japonya'yı oldukça rahatsız etmiş ve bu rahatsızlık kısa süre içinde bir savaşa dönüşmüştü. Japonya'nın 1904'te Rusya'ya savaş açması üzerine bir yıl sürecek olan Rus-Japon savaşı başlamış oldu. Rusya bölgedeki bu savaşta herhangi bir destek göremezken Japonya İngiltere'nin desteğini sağlamıştı. Böylece savaş Japonya'nın lehine devam etmiş ve Rusya donanmasının önemli bir kısmını kaybetmekle birlikte işgal ettiği bölgeleri de boşaltmak zorunda kalmıştı.²³

Rusya, Japonya karşısında uğradığı ağır yenilgi üzerine zaten var olan ekonomik ve sosyal sıkıntıları daha da arttı. Bu savaştan önce ekonomik sorunların çözümü için bazı reformlar yapılmış olsa da bunlar oldukça sığ kaldı ve istenilen sonucu vermedi. Özellikle Rusya'da işçi sınıfı kötü yaşam koşulları uzun mesai saatleri ve az ücret aldıklarından dolayı her geçen gün seslerini daha da yükseltiyorlardı. Zira Rusya'da İşveren sınıfın hakları korunuyor ve işçi sınıfının hakları korunmadığı gibi her geçen gün daha da

²² Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi 9/16* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2011), s.23-25

²³ Merve Suna Özel Özcan ve Ravshan Goziev, "XIX. Yüzyılda Doğu Asya'da Rus-Japon İmparatorluklarının Güç Mücadelesi: 1905 Rus-Japon Savaşı", *Türkiye Rusya Araştırma Dergisi 2* (2019), s.60-62.

eziliyorlardı. Buna karşı köylü sınıfının da durumu pek iç açıcı değildi. Toplumun yaşadığı tüm bu sıkıntılar nedeni ile 22 Ocak 1905'te bir ayaklanma başlamış fakat kısa süre içerisinde bu ayaklanma bastırılmıştı. Bu ayaklanmadan dolayı Çar II. Nikola Duma ismi verilen meclisin açılmasına karar vermişti.²⁴

İngiltere 1900'lü yıllara gelindiğinde Hindistan, Afrika, Asya, Günay Amerika'da oldukça önemli sömürgeler elde etmişti. Bu sömürgeler İngiltere'nin hem Pazar ihtiyacını hem de hammadde ihtiyacını karşılıyordu. Sanayi Devrimi sorası teknolojik gelişmelerinin desteği ile oldukça hızlı büyüyen İngiliz ekonomisi Avrupa'da lider konuma gelmişti. Gücünün zirvesinde olan İngiltere güneş batmayan bir imparatorluk kurmuş ve Avrupa siyasetine de yön vermeye başlamıştı. İngiltere dünya siyasetinde de önemli bir aktördü.²⁵

1.3. Reval Görüşmeleri

19. Yüzyılın son çeyreğinde siyasi birliğini geç tamamlayan Almanya önemli bir güç olarak kıta Avrupa'sında oldukça önemli bir güç haline geldi. Hammadde ve pazar ihtiyacını karşılamak için sömürge arayışına giren Almanya, İngiltere için önemli bir rakipti. Avrupa'daki siyasi dengeleri alt üst eden bu yeni güç büyük bir çıkar çatışmasına neden oldu. Bu çıkar çatışması iki bloklu bir mücadele haline dönüştü. Bir tarafta Almanya ve Avusturya Macaristan İmparatorluğu diğer tarafta İngiltere ve Fransa yer alıyordu. İngiltere ve Fransa geniş sömürge alanlarını Almanya'ya karşı korumak için Asya'nın kalabalık devleti Çarlık Rusya'sını kendi yanlarına çekmek gerekliliğini hissettiler. Çarlık Rusya'sı da Balkanlarda Avusturya-Macaristan ile çıkarları çatıştığı için İngiltere ve Fransa'ya yakınlaşmak ihtiyacını hissetti.²⁶

Rus İmparatoru İkinci Nikola ile Britanya Kralı Yedinci Edward, Rus İmparatorluğunun dışişleri Bakanı Aleksander İzvolski'nin girişimi ile 9-11 Haziran 1908 tarihinde o tarihlerde Rus İmparatorluğu'nun elinde olan Estonya'nın Reval kentinde görüştüler. Bu görüşmede II. Nikola ile Yedinci Edward ilerleyen dönemde nasıl bir politika izleyecekleri hakkında konuştular.²⁷

²⁴ Kezban Acar, "1905 Rus Devrimi'nin Genel Bir Değerlendirmesi", *Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi* 13/24 (01 Haziran 2008), s. 81-86

²⁵ Black, *Kısa İngiltere Tarihi*, s.175.

²⁶ Temuçin Faik Ertan, ed., *Başlangıçtan Günümüze Türk Cumhuriyeti Tarihi* (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2019), s. 52-53

²⁷ Abdolvahid Soofizadeh, "Emperyalizm Kışkırtıcısında Osmanlı ve Kacar Devletleri Üzerinde Rus ve İngiliz Paylaşım Planları: St. Petersburg ve Reval Görüşmeleri (1907-1908)" *The Book of full Social Sciences* (Mardin: 2021), s. 78.

Bu görüşmelere İngiltere tarafından Kral Yedinci Edward, Kraliçe Alexandra, Prenses Victoria, Dışişleri Bakanı Müsteşarı Charles Hardinge ile Britanya'nın Rusya İmparatorluğu Büyükelçisi Arthur Nicholson yer alırken Rusya tarafında Çar İkinci Nikola ile ailesi ve birkaç bakan yer aldı.²⁸

Bu görüşmede Britanya Dışişleri bakan yardımcısı Charles Harding, Rus Dışişleri bakanı Aleksandr İsvolski'den Britanya'nın Makedonya üzerindeki çalışmaları konusunda Rusya İmparatorluğunun desteğini istedi. Aleksandr İsvolski ise Almanya'nın askeri anlamda oldukça güçlendiğini ve bu durumun Rusya için çok tehlikeli olduğunu belirtti. Harding, İsvolski'ye Rusya'nın askeri anlamda güçlendirilmesini ve Almanya'ya karşı dikkatli politikalar izlenmesini tavsiye etti.²⁹ Ayrıca bu görüşmede Boğazlar ve Balkanların durumu da konuşuldu. İngiltere Boğazlar bölgesindeki Rusya'nın çıkarlarını tanıyacağını bildirdi.³⁰

1.4. Reval Görüşmelerinin Sonuçları ve Osmanlı Devleti'ne Etkisi

Reval görüşmeleri Rusya'nın Boğazları ele geçirme ve sıcak denizlere inme hayalinin önünü açmış İngiltere'ye daha yakınlaşmasını sağlamıştı. Yaklaşan Dünya savaşında Rusya'nın tarafı artık belli olmuştu. Britanya'nın, Rusya İmparatorluğunun boğazlar bölgesindeki politikalarını desteklemesi Osmanlı Devleti'ni Almanya safına yaklaştırdı. Böylece Rusya'nın yayılcı siyasetine karşı İngiltere desteğini kaybeden Osmanlı Devleti Birinci Dünya savaşında Almanya'nın yanında yer alacaktı.³¹

Reval görüşmeleri, İttihat ve Terakki cemiyetinin İkinci Meşrutiyeti ilan etmelerinde etken oldu. İttihatçılar, Reval görüşmelerini, Makedonya'daki karışıklıklar ve bu karışıklıkların bitirilmesi için yapılacak olan reformlar üzerinde İngilizler ile Rusya'nın ortak çalışacağı şeklinde yorumlamışlardı. Bu nedenle Niyazi Bey, "Makedonya'daki kaosu bitirmek için İngiltere'den önce davranılması" gerektiğini söylemiştir. Tabi İttihatçılar şunu da tahmin ediyorlardı ki İngiltere ve Rusya arasındaki bu yakınlaşma Makedonya'nın Osmanlı Devletinden koparılması ile sonuçlanacaktı. Bu nedenle ittihatçılar var güçleri ile engel olmaya çalıştılar. Tabi Sultan II. Abdülhamit'in baskıcı yönetiminde buna bir sebebi. Zira ittihatçılar bu baskının Makedonya'daki halkın

²⁸ Vardar, "Reval Anlaşması ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Tasviyesi", s. 89.

²⁹ V. P Potemkin, *Uluslararası İlişkiler Tarihi 2: Diplomasi Tarihi*, çev. Attila Tokatlı 2 (İstanbul: Evrensel Basım Yayın, 2009), s. 228.

³⁰ Oral Sander, *Siyasi tarih: ilkçağlardan 1918'e* (Ankara: İmge Kitabevi, 2012), s.198.

³¹ Serap Toprak, "Anglo-Rus İlişkilerinin Yapılanması Bağlamında 1908 Reval Görüşmesi", *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi* 2/2 (Ekim 2019), s. 66.

kardeşliğini ve Osmanlıya bağlılığını zayıflattığını düşünüyorlardı. Bu neden ile İttihatçılar acele harekete geçerek Reval Görüşmelerinden bir ay sonra 23 Temmuz 1908'de Sultan İkinci Abdülhamit'in meşrutiyeti yeniden ilan etmesini Meclis-i Mebusanın tekrar açılmasını sağladılar.³²

1.5. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Rus İlişkileri

Fransız İhtilalinden sonrası Avrupa'da milliyetçilik akımı oldukça yayılmış ve ulus devletler ortaya çıkmaya başlamıştı. İtalya ve Almanya da siyasi birliğini tamamlayarak, özellikle Almanya, devletler arası siyasette büyük bir güç ve dengeleri değiştiren bir aktör olarak ortaya çıktı. Avrupa'da Devletler kendi güç dengelerini oluşturmak istiyorlardı. Özellikle mevcut durumun yani statükonun devam etmesini isteyen devletlerle sömürge arayışında olan devletlerin çıkarları bu noktada çatışmaya başladı. Bu çatışma ilerde başlayacak büyük savaşın da en önemli nedeni oldu. Diğer nedenlerde etkili olsa birinci dünya savaşının belki de en önemli nedeni bu sömürge yarışı ve statükocu devletlerle anti statükocu devletler arasındaki rekabetti.³³

I. Dünya savaşını görünen sebebi ise çok daha başka idi. Sırbistan'ın balkanlarda yayılma arzusu Avusturya Macaristan sınırları içerisindeki Sırp asıllı unsuru kışkırtması ve Bosna'da hak iddia etmesi ortamın her geçen gün gerginleşmesine sebep oldu. Tabii Sırbistan kendisi gibi Slav asıllı olan Rusya'dan koşulsuz destek görüyordu. Rusya'nın Balkanlarda izlediği Panslavizm politikası bölgeyi kaynayan bir kazana dönüştürmüş ve bombanın patlaması için geriye sadece piminin çekilmesi kalmıştı. Sırp asıllı Princip adlı üniversite talebesinin 28 Haziran 1914 tarihinde Sırbistan'a gelen Avusturya veliahdı Franz Ferdinand'ı ve eşini öldürmesi bu pimin çekilmesine neden oldu. Avusturya-Macaristan bu olaydan sonra Sırbistan'a Ültimatom biçiminde nota gönderdi. Sırbistan'ın notayı kabul etmemesiyle birlikte üçlü İttifak Devletleri ile üçlü İtilaf Devletleri karşılıklı birbirlerine savaş ilan ettiler.³⁴ Sırbistan 28 Temmuz 1914'te Avusturya-Macaristan'a karşı savaş ilan etti.³⁵ Aynı günü Avusturya- Macaristan imparatorluğu Sırbistan'a savaş ilan etmesi ile birinci Dünya savaşı başlamış oldu. Ağustosun ilk haftasında İngiltere Fransa ve Rusya Almanya ve Avusturya'ya savaş ilan ettiler böylece Avrupa büyük bir

³² Ahmad, *İttihat ve Terakki*, s. 10-11.

³³ Fahir Armaoğlu, *20. yüzyıl siyasi tarihi 1914-1995* (İstanbul: Kronik Kitap, 2018), s. 26.

³⁴ Akdes Nimet Kurat, *Türkiye ve Rusya: XVIII. yüzyıl sonundan Kurtuluş Savaşına kadar Türk-Rus ilişkileri (1798-1919)* 16 (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2011), s. 225-226.

³⁵ Abraham Ascher, *Kısa Rusya Tarihi*, çev. Yavuz Alogan Yayınları (İstanbul: Say Yayınları, 2020), s. 197.

savaşın içerisine girmiş oldu.³⁶ Savaşın görünen nedeni olarak kabul edilen Avusturya-Macaristan Velihtı'nın 1914 yılında öldürülmesi tabii ki savaşın gerçek nedeni değildi. Zira tarih boyunca bu tür suikastlar hep ola geldi ve bu suikast'e savaşın çıkması için tek neden olarak gösterilemezdi. Dört yıl sürecek olan bu savaşın nedenlerini anlamak ve doğru bir şekilde değerlendirmek için çok daha geniş acıdan olaylara bakmak gerekiyordu. Balkanlardaki çekişme Avrupa'daki siyasi gelişmeler Asya'daki yaşanan olaylar daha gerçekçi bir şekilde değerlendirilmeden birinci dünya savaşının çıkış nedenini anlamak pek de mümkün olmayacaktı. Kısacası birinci dünya savaşının nedeni tek bir olay değil birçok olayın etkisinin bir sonucudur.³⁷

Balkan savaşları sonrasında kendisini oldukça yalnız hisseden Osmanlı Devleti Avrupa'daki bu bloklaşma sürecinde kendisine yer bulmaya çalışıyordu. İngiltere ve Fransa'nın Osmanlı Devleti ile bir ittifaka yanaşmaması onu otomatik olarak Almanya'nın safına itti. Böylece savaş öncesinde Almanya ile bir ittifak antlaşması yapan Osmanlı Devleti kendisine gerekli yardımlar yapıldıktan sonra savaşa girmeyi taahhüt etti. Almanya özellikle Batı Cephesinde Fransızlara karşı başarılı olamayınca bir an önce Osmanlı Devleti'nin savaşa dahil olmasını istedi. Almanya'nın Osmanlı devletinin savaşa dahil olmasında önemli beklentileri vardı. Öncelikle Almanya ve Avusturalya'nın doğu cephesindeki yükünü azaltarak Rus kuvvetlerinin Kafkaslara çekilmesi sağlanmış olacaktı. İkinci nedeni ise İslam aleminde cihat anlayışını uyandırarak İngiliz ve Fransız sömürgelerindeki Müslüman halkı ve Rusya içinde yaşayan Türkleri ve Müslümanları ayaklandırıp savaşa dahil etmeyi hedefliyordu. Osmanlı Devleti savaşa dahil olmasıyla Almanya ve Avusturya'nın üzerindeki yük hafifleyecekti. Ayrıca Osmanlı devleti İngiliz ve Rusya'ya karşı yeni cephe açacak böylece savaş çok daha geniş alana yayılmış olacaktı.³⁸

Osmanlı Devleti'nin Almanya ile 2 Ağustos'ta yaptığı sözleşmenin 2. Maddesine göre Rusların, Almanlara karşı herhangi bir saldırısı veya savaş durumu olur ise Osmanlı Devleti'nin Almanların yanında savaşa girmesi şartı koyuldu. 31 Temmuz'da Rusya'da yapılan genel seferberlik Osmanlı ve Almanya arasında yapılan sözleşmenin yürürlüğe gireceğini gösteriyordu. Durum böyleyken Osmanlı Devleti bir karar vermek zorundaydı. Savaşa hazır olmamakla birlikte Osmanlı devlet adamları savaşa girmenin doğru

³⁶ Hüseyin Rauf Orbay, *Cehennem değirmeni: siyasi hatıralarım* (İstanbul:Emre Yayınları, 1993), s. 16.

³⁷ Sander, *Siyasi tarih*, 2012, s. 398.

³⁸ Hüner Tuncer, "100. Yılda Birinci Dünya Savaşı", ed. Ümit Özdağ (Kripto yayınları, 2014), s. 225.

olmadığını savunuyordu. Bunun en önemli nedeni gerekli savunma tertiplerinin alınmamış olması ve teçhizat konusundaki yetersizlikti. Bundan dolayı zaman kazanmak isteyen Osmanlı Devleti, Almanya'dan gelecek yardıma kadar tarafsızlığını devam ettirmek istedi.³⁹

Almanlar ile yapılan anlaşmanın mürekkebi kurumadan Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesi konusunda baskı yapılıyordu. Zira Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesi savaşın çok daha geniş bir alana yayılarak İttifak kuvvetlerinin zaman kazanmasını sağlayacaktı. Ancak Osmanlı devletinin gerçekte savaşa girecek gücü yoktu. İstanbul ve Çanakkale boğazlarını savunmak için yeterli önlemler alınmamıştı. Kafkasya Cephesinde bulunan Osmanlı birlikleri yetersizdi. Trakya cephesinde durum aynıydı. Kısacası Osmanlı Devleti Ruslara karşı savaştıkları ekonomisi, silah malzemesi ve ordusunun gereçlerini karşılayacak imkânı yetersizdi.⁴⁰ Bunun üzerine Almanya gizli bir planla Osmanlı devletini savaşa sokmaya çalıştı. Goben ve Breslau isimindeki iki Alman gemisi Akdeniz sularında seyir halindeyken İngiliz donanmasının takip etmesiyle Osmanlı devletine sığındı. Osmanlı devleti I. Dünya Savaşı çıktığından beri tarafsız bir devlet olduğu için Alman gemilerinin silahlarına el koyup mürettebatını tutuklaması gerekiyordu. Bunun üzerine Osmanlı Devleti Goben ve Breslau gemilerini satın almış gibi gösterip Yavuz ve Midilli adlarını verdi. Daha sonra Türk bayrağı çekerek donanmasına katmış gibi gösterdi.⁴¹

Osmanlı Devleti'nin satın aldığını ilan ettiği Alman gemilerinin mürettebatı Alman asker ve subayları tarafından oluşturuluyordu. Bu gemilere Türk bayrağı çekilmiş ve mürettebatı da Osmanlı asker kıyafeti giymişti. Bu gemilerin Karadeniz'e eğitim görüntüsü verilerek açılmaları ve Rus limanları olan Sivastopol ile Novorossisk kıyılarına bombalaması üzerine Osmanlı devleti de birinci dünya savaşına girmiş oldu. Birkaç generalin dışında bu tertipten aslında Osmanlı Bakanlar kurulunun haberi yoktu. Enver paşanın başını çektiği bu grup oldu bitti şeklinde Osmanlı Devleti'ni 1914 ekiminde savaşa sokmuş oldu. Böylece dört yıl sürecek bu savaşta Osmanlı devleti Almanya ve Avusturya-Macaristan'ın yanında savaşacaktı.⁴²

³⁹ Kurat, *Türkiye ve Rusya*, s. 242.

⁴⁰ Enver Ziya Karal, *Osmanlı tarihi*, 9/16 (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2011), s. 382.

⁴¹ Armaoğlu, *20. yüzyıl siyasi tarihi 1914-1995*, 2018, s. 89.

⁴² Tahir Aydoğmuş, *Mondros Mütarekesinden Sonra Anadolu'da İşgal Birlikleri* (Ankara: Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1986), s. 7.

Osmanlı Devleti'nin Almanya ve Avusturya- Macaristan'ın safında savaşa katılması ile birlikte İslamcılık ve Turancılık politikalarına daha sıkı bir şekilde bağlandığı görülür. Özellikle İslamcılık politikası ile İngiliz ve Fransız sömürgelerindeki Müslüman halkı ayaklandırmak, kendi yanlarına çekmek amacı güdüldürken Türkçülük politikası ile Rusya dahilindeki Türkleri Azerbaycan gibi Dağıstan gibi ve diğer bölgelerdeki Türkleri ayaklandırmak ve böylece Rusya'yı bu bölgelerde zor duruma bırakmak amacı yatmaktaydı. Almanya'da Osmanlı Devleti'nin bu iki politikayı takip etmesini var gücü ile destekliyordu. Zira İngiltere ve Fransa'ya karşı izlenecek olan İslamcılık politikası ve Rusya'ya karşı izlenecek olan Turancılık politikası bu devletleri sömürge alanlarında zor duruma düşürecek ve buralarda Almanya'nın istediği ayaklanmaların çıkmasına sebep olacaktı.⁴³

Osmanlı Devleti'nin Birinci dünya savaşında Almanya'nın yanında savaşa katılmasının en önemli nedeni Rusya'nın yayılmacı siyasetinden dolayı duyduğu endişe idi. Bunu doksan üç harbinde acı bir şekilde tecrübe etmişti. Zira bu savaş sonunda önce şartlar oldukça ağır olan Ayestefanos antlaşmasını daha sonra büyük devletlerin araya girmesi ile 1878 Berlin Antlaşmasını imzalamış ve bu savaş sonunda ise oldukça büyük tavizler Rusya'ya vermek zorunda kalmıştı. Doğuda ise Elviyeyi Selase diye adlandırdığımız üç vilayet Kars, Ardahan, Batum vilayetleri savaş tazminatı olarak Rusya'ya bırakmak zorunda kalması Osmanlı devleti için ve vatansever Türkçüler için büyük bir ıstırap kaynağı oldu bu üç Vilayeti geri almak her ne kadar Osmanlı devletinin Rusya'dan duyduğu endişeden dolayı birinci dünya savaşına girmesi önemli bir neden olsa da bu üç vilayeti geri almakta başka bir hedefti.⁴⁴

Osmanlı Devleti'nin Birinci dünya savaşına girmesinin tüm sorumluluğu Enver Paşanın omuzlarına yüklenir oysa bu yanlış bir yaklaşımdır. Zira çevresi adeta ateş çemberine dönmüş olan Osmanlı Devleti'nin bu savaşta tarafsız kalması pek de mümkün değildi. Zaten pazarlıklarda Osmanlı Devleti üzerinden yürütülmüştü. Bunu gizli antlaşmaların daha sonra açıklanması ile daha iyi anlayacağız. Özellikle Osmanlı devletinin Rusya korkusu savaşa girmesindeki en önemli etkendi. Zira Osmanlı devleti savaşa girmese dahi Rusya bu savaşta galip devletler arasında yer almış olsaydı boğazların akıbeti pek de iyi olmayacaktı. Rauf beyde bu duruma dikkat çekerek Rusya'nın galip devletler arasında

⁴³ Pierre Renouvin, *Birinci Dünya Savaşı Tarihi (1914-1918)*, çev. Adnan Cemgil (İstanbul: Altın Kitaplar, 1969), s. 272-273.

⁴⁴ Kurat, *Rusya tarihi*, s. 259.

savaşı bitirmesi halinde Boğazlar ve İstanbul bölgesinin geleceğinin karanlık olduğunu özellikle belirtiyordu. Tabi Rusya, Osmanlı Devleti savaşa girmeseydi belki de ihtilali de yaşamamış olacaktı. Zira boğazların kapatılması Rusya'yı adeta Karadeniz'e hapsetti ve bu durum ihtilale önemli etkide bulundu. Rusya'nın ekonomik durumu daha da kötüleşti.⁴⁵

Rusya'nın Boğazları ele geçirme ve sıcak denizlere inme isteği aslında oldukça haklı bir gerekçeden kaynaklanıyordu. Zira Dünya ticareti bu dönemde özellikle tamamı denizler ile büyük yük gemileri ile gerçekleştiriliyordu. Özellikle önemli stratejik limanlar su yollarının açık olması bir devletin güçlenmesi için elzemdi. Rusya bir Karadeniz devleti olduğu için kapalı bir denizde olduğu için dünyaya açılmıyor ve adeta boğazların kapanmasıyla birlikte Rusya'nın da boğazları kapanmış oluyordu. Rusya bu amacına ulaşmak için özellikle Osmanlı devletini yalnız bırakmaya çalışıyor Almanya ile uzaklaşması için elinden geleni yapıyordu. Bir taraftan da Balkanlarda Avusturya-Macaristan'a karşı Slavların koruyuculuğunu üstleniyordu. Tabi Rusya'nın tüm bu cabaları hayali olan sıcak denizlere inmekti. Yukarıda da bahsettiğimiz üzere bunda da haklı idi. Zira ticaretini geliştirmek büyük bir devlet olabilmek için açık denizlere açılması ve böylece ticari açıdan dezavantajlı durumdan kurtararak daha avantajlı bir duruma geçmek istiyordu. Tabi İngiltere bu noktada Rusya'nın önündeki en büyük engeldi. İngiltere Akdeniz'e hakimdi ve dolayısıyla İngiltere, Akdeniz'de Rusya gibi güçlü bir devleti istemiyordu.⁴⁶

Rusya ile İngiltere arasındaki yakınlaşmayı 1905'teki Rus-Japon savaşına kadar geriye götürmek mümkündür. Bu savaştan sonra Rusya, İngiltere'ye yaklaşmış hatta İran üzerinden iki devlet anlaşmışlardır. Yapılan anlaşmaya göre Çarlık Rusya'sı Tahran'a kadar olan kuzey kısmını ve hazar denizinin bütün kıyılarını ele geçirmişti. İngiltere ise İran'ın Güney kısmını ele geçirdi. Bu anlaşma bir anlamda Rusya ile İngiltere arasındaki Asya'daki çatışmayı da sona erdiriyordu. Böylece Çarlık Rusya'sı, İngiltere ve Fransa ile ilerde oluşturacağı müttefikliğin temellerini atmış oldu. Yani Çarlığın İtilaf safında yer alması tesadüf değildi.⁴⁷

Bulgaristan'ın ise durumu biraz daha farklı idi. Bulgaristan Balkan savaşlarında kaybettiği toprakların hala davasını sürüyor ve özellikle de denize bir çıkış yani mahreç

⁴⁵ Orbay, *Cehennem değirmeni*, s. 23.

⁴⁶ Kurat, *Rusya tarihi*, s. 435.

⁴⁷ Bushkovitch Paul, *Rusya'nın Kısa Tarihi*, çev. Doğan Mehmet (İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2020), s. 289.

istiyordu. Dolayısıyla Bulgaristan için Birinci Dünya savaşı bir nevi 1912 yılındaki gelişmelerin bir rövanşı idi.⁴⁸

1914 yılına geldiğimizde Osmanlı Devleti'nin doğusunda bulunan İran sözde bağımsızdı. İran'ın güneyinde bulunan Basra ve Yemen İngiltere'nin kontrolü altındaydı aslında yine doğuda Osmanlı devletinin üç vilayeti Kars, Ardahan ve Batum 93 harbi sonucunda Ruslara verildi ve bu durum Osmanlı Devleti için kapanmamış bir sayfa idi. Osmanlı Devleti'nin Batısında Çanakkale Boğazının hemen yakınında ise İngiliz donanması demir atmıştı. Savaşın başlarında Bulgaristan ve Yunanistan'ın tarafsızlığı özellikle Bulgaristan'ın tarafsız olması Osmanlı devletine ittifak devletlerinden yapılacak bütün sevkiyatın önünde en büyük engeldi. Zira Berlin, Viyana hattının devamı Bulgaristan'dan geçiyor Bulgaristan'ın savaşa katılması Bağdat'a kadar uzanacak olan yol güzergahının açık olmasını sağlıyordu. Bu tarihte Osmanlı devletinin etrafı adeta itilaf kuvvetleri tarafından çevrildiği için Almanya'dan herhangi bir yardım gelmesi oldukça zor görünüyordu.⁴⁹

Bu noktada Bulgaristan'ın durumunu biraz daha irdelemek yerinde olacaktır. Bulgaristan'ın bulunduğu stratejik konumu Osmanlı Devleti için hayatı derecede önemli idi. Zira Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesi için gerçekten önemli miktarda silah, cephane ve teçhizat yardımına ihtiyacı vardı. Almanya'dan gelecek bu yardımsa Berlin'den kalkıp Viyana'dan geçen ve Sofya'dan devam eden demir yolu hattına bağlı idi. Bu demir yolu ile yapılacak sevkiyat Osmanlı devleti için çok önemli idi. Zira Almanya'dan gelecek yardımlar bu yol sayesinde gelebilirdi. Bu acıdan Bulgar demir yolu stratejik bir öneme sahipti. Bundan dolayı Bulgaristan'ı gerek itilaf kuvvetleri gerekse ittifak kuvvetleri kendi taraflarına çekmek için çalıştı. Ancak Bulgaristan'ın çıkarları özellikle Sırbistan ile çakıştığı için biraz daha ittifak devletlerine daha yakın duruyordu. İttifak devletleri Bulgaristan'a balkan savaşlarında Sırbistan'a bırakmak zorunda kaldığı Makedonya topraklarını vaat etmesi ve bir miktarda Osmanlı devletinin fedakârlıkta bulunacağına vaat etmesi üzerine Bulgaristan İttifak grubunda savaşa girmeye razı edildi.⁵⁰ Osmanlı devletinin özellikle Araplar ile meskûn olan toprakları oldukça nazik bir hal arz ediyordu. Zira İtilaf devletleri özellikle de İngiltere henüz savaş başlamadan önce Arapları Osmanlı devletine karşı kışkırtmaya başlamıştı.⁵¹

⁴⁸ Ayten Kılıç, "100. Yılda Birinci Dünya Savaşı", ed. Ümit Özdağ (Ankara: Kripto Yayınları, 2014), s.131.

⁴⁹ Karal, *Osmanlı tarihi*, s. 403.

⁵⁰ Kılıç, "100. Yılda Birinci Dünya Savaşı", s. 134-135.

⁵¹ William H. McNeill, *Dünya Tarihi*, çev. Alaeddin Şenel (Ankara: İmge Kitabevi, 2019), s. 695.

Oysa Almanya'nın hayallerinden birisi de Osmanlı Devleti'nin özellikle Araplar ile meskûn olan bölgeleri kullanarak İngiltere'ye karşı sömürgelerinde İslam'ı bir ayaklanma çıkartması hayali idi. Almanya halifenin gücünü kullanarak Cezayir'de Fransa'ya karşı Mısırda İngilizlere karşı Müslümanların ayaklanmalarını planlıyordu. Daha da ötesi Hindistan'da İngilizlere karşı Müslümanların ayaklanması halifelik gücünün getireceği en önemli kazanç olacaktı. Tüm bu hayalin gerçekleşmesinde Arapların tutumu kilit bir rol oynuyordu. Zira cihat ilanını Dünyadaki tüm Müslüman halkın manevi ve maddi güçlerini sağlayacaktı. Oysa bu düşünce çok kısır bir hayalin ürünü idi. Zira Araplar arasında cihada cevap vermeyecekleri gibi İngilizler ile iş birliği içerisine gireceklerdi. Belki Uzaklarda Kafkaslarda, Kazan ve Türkistan'da Müslümanların halifeye karşı duygusal bağları vardı ancak bu bölgelerde de Rusya'nın sıkı kontrolü ve büyük bir baskısı söz konusu idi. Dolayısıyla halifeliğin gücünden faydalanmak cihat ilan ederek tüm İslam milletlerini bir bayrak altında toplamak birazcık ütöpik bir hayalin ürünüydü diyebiliriz.⁵²

Rusya'nın İngiltere'nin yanında savaşa girmesi İngiltere için bedeli oldukça büyüktü. Zira Rusya'nın müttefik olmasına karşılık İngiltere boğazlar, Marmara denizi ve Balkanlarda Rusya'nın isteklerini kabul etmek zorunda kalmıştı. Bu İngiltere için oldukça büyük ödündü. Ancak Rusya'nın büyük insan gücüne karşılık bu bedel verilmeliydi. Zira Rusya Birinci Dünya savaşına İngiltere ve Fransa'nın savaşa soktuğu toplam askerinden çok daha fazla bir askeri savaşa sokacaktı. Bu nedenle Rusya'nın İstanbul ve Boğazlar gibi muazzam öneme sahip olan stratejik bölgeleri istemesi müttefikleri tarafından kabul görecekti.⁵³

Çarlık Rusya'sı için Osmanlı Devleti'nin doğu toprakları da oldukça önemli idi. Zira Erzurum, Sivas, Kars, Van üzerinden İskenderun'a inmek Akdeniz'e çıkışın bir başka yolu idi. Yine İran üzerinden Basra körfezine inmekte diğer bir hedefi idi. Bu iki bölgeyi de ele geçirmek istediği için Rusya Osmanlı Devleti ile tarih boyunca savaş durumunda olduğu gibi İranla da sürekli bir mücadele halindeydi. Dolayısıyla tarih boyunca Rusya ile Osmanlı Devleti arasındaki çekişmenin olduğu bölgeler Karadeniz, Kafkasya ve Balkan toprakları idi. Bu bölgelerden sıcak denizlere inmek ticari açıdan Rusya için hayatı derecede önemli idi.⁵⁴

⁵² Kurat, *Rusya tarihi*, s.252.

⁵³ Ahmet İzzet, *Feryadım: İstiklâl Harbi'nin gerçekleri 1* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2017), s. 207.

⁵⁴ Ali Asker, "100. Yılda Birinci Dünya Savaşı", ed. Ümit Özdağ (Ankara: Kripto Yayınları, 2014), s. 154-155.

Aslında Osmanlı Devleti'nin müttefik olarak pek de değeri yoktu. Zira yakın bir zamanda küçük balkan devletlerine yenilmiş olan Osmanlı Devleti oldukça zayıftı. Bu nedenle Avrupa devletlerinin hiçbiri Osmanlı devletini müttefik olarak yanında istemiyordu. Bunun yanında Rusya'yı da gücendirmekten çekiniyorlardı. Zira Rusya ile Osmanlı Devleti arasında süre gelen mücadele Osmanlı devletinin itilaf devletlerinin yanında yer almasını imkânsız kılıyordu. Ayrıca Doğu Roma imparatorluğunun varisi olduğunu iddia eden Rusya bu çıkışı yaparken Ortodoks hamiliğini de ileri sürüyordu. Tıpkı, Bizans Ortodoks olduğu gibi Rusya'da Ortodoks'tu ve bu dini birliktelik Rusya'nın boğazları ve İstanbul'u ele geçirerek Ortodoksluğun hamiliğini üstlenme arzularına bahane teşkil ediyordu. Aslında Rusya'nın gerçek niyeti sadece tarihi çıkarlarını ele geçirmek ve Kafkasya'da topraklarını daha da genişletmekti.⁵⁵

Rusya'nın Osmanlı devleti üzerindeki emelleri üç temel hedefe dayanıyordu; Bunlardan birincisi, Doğu Anadolu bölgesini işgal ederek kuzeyden İskenderun Körfezine inmek. Böylece Akdeniz'e çıkmaktı. İkincisi ise Karadeniz'e hâkim olup İstanbul ve Boğazları ele geçirerek yine adalar denizine, oradan Akdeniz'e inmekti. Üçüncüsü ise Dicle-Fırat bölgesinden Basta körfezine ulaşmaktı. Aslında Rusya'nın bu temel üç hedefi de Akdeniz'de bende varım demek için önemli stratejik noktaları ele geçirmeye dayanıyordu. Böylece ticari anlamda üstünlük kurabilecekti. Rusya Özellikle İstanbul'u ve boğazları ele geçirebilmek için bölgedeki Balkan Halklarını kışkırtıyor ve özellikle de Slav unsurunu, Slav kardeşliği propagandasıyla himaye eder gibi görünüp Osmanlı Devleti'ni zayıflatmak için bir koz olarak kullanıyordu. Aynı şekilde Doğu'da Ermenileri kışkırtıyor, onları adeta birer casus gibi, öncü birlikleri gibi kullanıyordu. Birinci Dünya Savaşında Ruslar, Doğu Anadolu'yu ele geçirme, İstanbul'u ve boğazları ele geçirme konularında İngiltere ile uzlaşmıştı. Ancak, Basra Körfezine inme konusunda İngiltere'yi razı edememişti. Bu nedenle Rusya, bu hedefinden vazgeçmiş gibi görünüyordu.⁵⁶

Rusya'nın kalabalık nüfusu insan gücü açısından değerli kılıyordu, artı ekonomisinin hızla gelişmesi pozitif yönden etkiliyordu. Ancak, buna karşılık coğrafi olarak yalıtılmış bir durumdaydı ve boğazlara mahkumdu. Bu durum, ekonomisini oldukça kötü etkiliyordu. Ayrıca, devlet işlerindeki kötü yönetim, beceriksiz, liyakatsiz kişilerin iş başına gelmesi de Rusya'yı yönetimsel olarak olumsuz etkiliyordu. Özellikle kötü

⁵⁵ Sevtap Demirci, "100. Yılda Birinci Dünya Savaşı", ed. Ümit Özdağ (Ankara: Kripto Yayınları, 2014), s. 183-184.

⁵⁶ Karal, *Osmanlı tarihi*, s. 415.

yönetim, Rusya'daki olumsuz gidişatın düzeltilmesine büyük bir engel teşkil ediyordu. Birinci Dünya savaşı esnasında Rusya'nın boğazlar yoluyla yaptığı ihracat, yüzde yetmiş düşmüştü. Yerli malı, ülke içerisinde yetersiz kalıyordu. Savaşın diğer olumsuz tarafları ise cephane yetersizliği özellikle 1914-15 yıllarında Rus ordusunu silahsız savaşmaya kadar götürmüştü. Bu durum Rus ordusunun morallerinin çökmesine ve yaklaşık cephelerde dört milyon askerin hayatını kaybetmesine neden olmuştu.⁵⁷

Birinci Dünya Savaşı başladığında Osmanlı Devleti gerek askeri gerekse ekonomik yönden oldukça kötü bir durumdaydı. Aslında Osmanlı Devletindeki durumda Rusya'dan pek farklı değildi. Oldukça zengin kaynaklara sahip olan Osmanlı Devleti ehliyetli kişilerin iş başına gelmesi, yetersiz bilgi birikimi nedeniyle bu zenginliğini olumlu şekilde kullanamıyordu ve kaynaklarını yeterince değerlendiremiyordu. Aslında Almanya haricinde ittifak üyelerinin hiçbirisi endüstrileşme yolunda yeterince ilerleme sağlayamamıştı. Osmanlı Devleti'nde ise biraz daha durum kötüydü. Özellikle tarıma dayalı ekonomiye sahip olan Osmanlı Devleti, ilkel tarım yöntemlerini kullanıyordu, teknolojisi hiç gelişmemişti. Osmanlı Devleti'nin, Birinci Dünya Savaşı başladığında ihracatı 4.600.000, ithalatı ise 11.000.000 idi. Bu durum, bu rakamlar Osmanlı Devleti'nin açık bir şekilde sömürülen bir devlet olduğunu gösteriyordu. Aradaki ihracat, ithalat farkı, tabii ki bu devletin endüstrileşmesini en önemli faktörlerin başında geliyordu. Bu durum Osmanlı Devleti'nin sanayi, endüstri açısından diğer devletlere bağımlı olduğunu gösteriyordu.⁵⁸

Bir Alman askeri olan Erich Lusendorff Rusya, Fransa ve İngiltere'nin Birinci Dünya Savaşına girme nedenlerini şu şekilde açıklıyordu: Rusya, Birinci Dünya Savaşında, Avusturya-Macaristan'ı zayıflatıp, Balkan uluslarına hâkim olmak ve boğazlarda etkin bir güç haline gelmek istiyordu ve Birinci Dünya Savaşına girmesinin temel nedenini bu teşkil ediyordu. Fransa ise, daha önce Almanya'ya kaptırdığı Alsace-Lorraine bölgesini yeniden ele geçirmek, böylece bu zengin kömür yataklarına tekrar hâkim olmak istiyordu. İngiltere ise Avrupa'da büyük bir güç haline gelen Almanya'nın iktisadi, sosyal, siyasal yönden güçlenmesine engel olmak ve böylece Almanya'nın Avrupa'daki dengeyi

⁵⁷ Michael Howard, *Birinci dünya savaşı: yüzüncü yıldönümünde*, çev. Sinem Gül (Ankara: Dost Kitabevi, 2014), s. 94.

⁵⁸ Karal, *Osmanlı tarihi*, s. 410-411.

bozmasını engellemek istiyordu. Bunlar bu üç devletin savaşa girme nedenleri Erich Lusendorff göre bu şekildeydi.⁵⁹

1.6. Birinci Dünya Savaşında Kafkas Cephesi

Birinci Dünya Savaşı, 1914 yılının ağustos ayında patlak verdi. Ancak Osmanlı Devleti savaşa İttifak güçlerinin yanında ancak Ekim ayında dahil olabildi. Tabii Osmanlı Devleti'nin savaşa dahil olmasıyla birlikte, bütün dikkatler artık boğazlara çevrilmişti. Zira siyasi, stratejik açıdan boğazların önemi bir kez daha ortaya çıkmıştı. Rusya'nın boğazlar üzerindeki emelleri, herkes tarafından biliniyordu. Ancak bu hedeflerine ulaşabilmesi için engeller vardı. Özellikle Rusya, boğazlar konusundaki arzularını müttefiklerine kabul ettirmesi gerekiyordu. İngiltere, geleneksel olarak yıllarca Rusya'nın boğazlar üzerindeki emellerini gerçekleştirilmesi önündeki en büyük engeldi ve Rusya'nın boğazlar politikasına kararlı bir şekilde karşı koyuyordu. Ancak, Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte durum, çok farklı bir hal aldı. Zira, artık iki ülke müttefikti ve 1915 martında Rusya'nın durumu bir nota ile İngiltere'ye bildirmesi üzerine iki devlet, yaptıkları gizli anlaşmayla savaş sonunda Rusya'nın boğazlar üzerindeki egemenliği konusunda anlaşmış ve böylece İngiltere boğazların Rusya'ya verilmesine razı oldu. Bu anlaşmayı Fransa Bakanlar Kurulu ise 10 Nisan 1915'te kabul etmiş ve onaylamıştı. Böylece İngiltere ve Fransa, Rusya'nın boğazlar üzerindeki hedeflerine yeşil ışık yakmış oldular.⁶⁰

Aslında Osmanlı Devleti'nin savaşa girme nedeni, bir nevi Rusya'ya eskiden beri var olan aralarındaki kadim düşmanlıktan kaynaklanıyordu. Zira Osmanlı Devleti nezdinde Ruslar, Moskof gavuruydu ve Osmanlı ahalisi de Ruslardan adeta nefret ediyorlardı. Bu çekişme Osmanlı Devleti'nin Ekim 1914'te ittifak güçleri safında savaşa katılmasının en önemli nedenini teşkil etti. Savaşa katıldıktan sonra Osmanlı Donanması, Karadeniz'de Rus Donanması'nın bulunduğu Sivastopol, Odessa ve Teodosya'yı bombaladı. Bu gelişme neticesinde Rusya, Osmanlı Devleti'ne karşı harp ilan etti ve böylece 1914-1917 yılları arasında Kafkasya'da iki devlet arasında savaş başlamış oldu.⁶¹

Osmanlı Donanması'nın bu saldırısı üzerine önce Rusya, sonra İngiltere ve Fransa, Osmanlı Devleti'ne savaş ilan ettiler. Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşında, aslında

⁵⁹ Erich Ludendorff, *Birinci Dünya Savaşı'nda gördüklerim ve yaşadıklarım*, çev. Asiye Yıldırım (İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları 2014), s. 47.

⁶⁰ Jay Winter, Geoffrey Parker, Mary R Habeck, *I. Dünya Savaşı ve 20. yüzyıl*, çev. Tansel Demirel (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012), s.47.

⁶¹ Westwell, *Resimli harp tarihi*, s. 100.

Kanal, Hicaz-Yemen, Suriye-Filistin, Galiçya cephelerinde de savaştı. Ancak, yoğun olarak büyük kayıplar verdiği cepheler, Çanakkale ve Kafkas cepheleriydi. Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşında Kafkas Cephesinden beklentisi aslında 1877-78 Savaşında Ruslara bırakmak zorunda olduğu Elviye-i Selase yani Kars, Ardahan ve Batum'u geri almaktı ve ayrıca Kafkasya'daki Müslüman halklarla birleşmek, buradaki Müslümanları Rus zulmünden kurtarmaktı. Bundan başka Türkistan'daki Türklerle birleşerek Türk birliği sağlamak ve Kafkasya'daki diğer Türk ırklarını Osmanlı bayrağı altında birleştirmek, bu da bir diğer amacıydı. Ruslar ise Doğu Anadolu'yu ele geçirip İskenderun'a girerek Doğu Anadolu üzerinden Akdeniz'e inmek istiyorlardı. Ayrıca, Karadeniz boyunca ilerleyip İstanbul'u ele geçirmek, Doğu Anadolu üzerinden, Mezopotamya üzerinden Basra Körfezine ulaşmaksa diğer uzak hedefi halindeydi. Rusya, bu hedefler doğrultusunda Kafkasya Cephesini açmıştı ve iki ülke 1914'ün Kasım ayından itibaren yoğun bir çatışma haline girmişlerdi⁶²

1.7. Kafkasya Cephesinde Çatışmaların Başlaması

Kafkasya Cephesinde Osmanlı Devleti'ne bağlı üçüncü ordu bulunuyordu. Üçüncü ordu içerisinde üç kolordu, bir süvari tümeni, üç aşiret tümeni olmak üzere asker sayısı yüz otuz bin ile yüz doksan bin arasında değişmekteydi. Bu orduya ait iki yüz kırk dört top bulunuyordu. Üçüncü Ordu'nun başında Hasan İzzet Paşa vardı. Rus ordusu, Kafkasya ile Türkistan kolorduları, kazak ve piyade tümenlerinden oluşuyordu. Kafkasya ordusu olarak adlandırılan bu ordu, yüz yetmiş bin civarında asker, üç yüz elli topa sahipti. Ordunun başında Kont İllarion İvanoviç Vorontsov-Daşkov bulunuyordu. Bu verilerden de anlaşılacağı üzere asker sayısı açısından iki ordu birbirine denk olsa da Ruslar gerek teçhizat gerek top sayısı açısından çok daha üstün durumdaydı. Osmanlı Devleti'nin ise askerlerini giydirecek doğru dürüst elbisesi bile yoktu, topları da oldukça eskiydi.⁶³

1.8. Sarıkamış Harekâtı

Enver Paşa, başkomutan olarak Kafkas Cephesinde oldukça riskli bir plan hazırladı. Bu plana göre; öncelikle 1878 Berlin Antlaşmasıyla kaybedilen Elviye-i Selase (Kars, Ardahan, Batum) geri alınacak, Kafkasya'daki Müslüman ve Türk halkları Ruslara karşı ayaklandırılacaktı. Bu plan, kâğıt üzerinde mükemmel görünüyordu, ancak uygulamada büyük riskler barındırıyordu. Enver Paşa, bu riskli planı hayata geçirmek üzere, üçüncü

⁶² Karal, *Osmanlı tarihi*, s. 414-415.

⁶³ Ramin Sadıgov, "Rus Kaynaklarına Göre Sarıkamış Harekâtı", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 46 (Ağustos 2019), s. 282.

ordu komutanlığını üzerine aldı. Aslında, planın önündeki en büyük engel, Sarıkamış istikametinde yapılacak bu hareketin ağır kış şartları içerisinde yapılması zorunluluğuydu. Zira, bu mevsimde askeri bir harekate kalkışmak, Bölgeyi bilen birçok komutan tarafından çılgınlık olarak değerlendiriliyordu. Ancak, Enver Paşa zekasının yanında oldukça cesur bir komutandı. Fakat en büyük handikabı, yeterli tecrübesinin olmamasıydı. Sarıkamış Harekât planına göre, on birinci kolordu ve süvari tümeni Aras bölgesinde Rusları oyalayacak, dokuzuncu ve onuncu kolordularsa Rus ordusuna sağ kanattan saldıracaklardı. Ruslar, böylece Sarıkamış'tan püskürtülecekti. 22 Aralık 1914'te Osmanlı ordusu saldırıya başladı. İlk etapta güçsüz Rus kuvvetlerine karşı başarı gösterilerek Kars ve Ardahan'a doğru ilerledi. 25 Aralık 1914'te ise dokuzuncu kolordu ise Sarıkamış bölgesine altı kilometre kadar yaklaştı. 26 Aralık 1914'te artık kışında sert etkisiyle Osmanlı Ordusu yenilgiler yaşamaya başladı. Onuncu kolordu, dokuzuncu kolorduya bu nedenle yardıma gitmeye çalıştı. Ancak, onuncu kolordunun bu yardım harekâtı yoğun kış şartlarından dolayı 27 Aralık'ta büyük kayıplar vermesiyle sonuçlandı. Zira bu kolorduya bağlı on bin asker, açlık ve soğuktan şehit olmuştu. 4 Ocak 1915'te ise Osmanlı Ordusundan çok daha kalabalık bir Rus ordusu karşı saldırıya geçti ve yenilen Osmanlı birlikleri 18 Ocak'ta geri çekilmeye başladı. Bu geri çekilme, Enver Paşa'nın bu planının başarısız olduğunu gösteriyordu.⁶⁴

5 Ocak'ta komutayı Hafız Hakkı Paşa'ya bırakan Enver Paşa, artık İstanbul'a dönmüştü. Sarıkamış Harekâtı'nın sonuçlarına bakılacak olursa üç hafta süren bu harekatta Osmanlı Ordusu çok büyük kayıplar verdi. Daha sonra ordunun başına gelen Hafız Hakkı Paşa da savaşta yaralanan askerleri gezdiği esnada salgın tifüs hastalığına kapılarak şehit oldu. Dokuzuncu kolordu, komutanıyla beraber esir düştükten sonra halk, Erzurum'a doğru göç etmeye başladı. Rus Ordusu ise Erzurum'a kadar ilerlemişti. Sarıkamış Harekâtı'nda Osmanlı orduları artık tamama yakın bir şekilde erimiş ve bölgeyi koruyamaz duruma düşmüştü. Geri dönebilen yirmi, otuz bin asker ise sakat, yaralı ve hasta olanlardı. Savaşta firar eden askerlerin sayısı oldukça fazlaydı ve bu nedenle Osmanlı Ordularının kesin kaybı bilinmemekle birlikte bu yenilgi, Doğu Anadolu bölgesini Rus işgaline açık bir halde bıraktı ve doğru dürüst bir engelle karşılaşmayan Rus birlikleri, ileri hareketle kolay bir şekilde Doğu Anadolu'yu İşgal edeceklerdi.⁶⁵

⁶⁴Karal, *Osmanlı Tarihi*, s. 420-422

⁶⁵ Karal, *Osmanlı Tarihi*, s. 422-424.

1.9. Kafkasya Cephesinde Ermeniler, Tehcir ve Rus-Ermeni İlişkileri

Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte Ermeni Taşnak ve Hınçak komitacıları, Anadolu'daki tethiş, terör eylemlerini artırarak devam ettirdiler. Bu terör örgütlerinin sebep oldukları olaylar nedeniyle, Anadolu adeta bir ateş çemberine döndü. Ermeni olayları şiddetini artırarak bu şekilde devam ederken Erzincan, Erzurum, Muş ve Bitlis Ruslar tarafından işgal edildi. Rusların işgal ettiği bölgelerde silahlanan bu terör örgütleri, Türk halkına her türlü mezalimi yapmaya, Silahsız insanları katletmeye başladılar. Bunların eylemlerine Ermeni kilisesi de destek veriyordu. 1915 yılının şubat ayında bu olaylar Van vilayetinde de şiddetini artırmaya başladı. Bu komitacılar tarafından Türk köyleri yakılıyor, yıkılıyor ve Türk halkı büyük mezalime uğratılıyordu. Ermeni komitacılar, sadece Türk halkına zarar vermekle kalmıyor, tüm Ermenilerin silahlanmasını ve ordudan firar eden Ermenilerin de Rus ordusuna sığınmaları sağlıyordu. Bu komitacılar tarafından yayınlanan talimatta, Müslüman halkın yiyeceklerine el konulmasını ve bu yiyeceklerin kiliselere teslim edilmesini, Müslümanların göçe zorlanmasını, ayrıca Osmanlı Devleti'nin savaştığı devletler nezdinde Osmanlı Devleti aleyhinde casusluk yapılacağı belirtiliyordu.⁶⁶

Bu talimatın yayınlanmasından sonra Ermeniler, Ruslar için casusluk yapmaya, Türk ahalisine karşı daha şiddetli mezalime başladılar. 1914'te Zeytun, 1915'te Van ile Bitlis'te önemli Ermeni isyanları çıktı. Bu isyanlar, Osmanlı Devleti'ni zayıflatmak ve Rusların bölgede daha avantajlı konuma gelmesini sağlamak için İtilaf Devletleri tarafından da destekleniyordu. Doğudaki bu isyanlar, Rus-Ermeni komitacıların yakın iş birliği ile gerçekleştiriliyordu. Osmanlı Devleti, bu isyanlara karşı 24 Nisan 1915'te Dahiliye Nezareti'nin imzasıyla Ermeni komitacıların tutuklanması ve komitelerin kapatılmasına karar verildi. Ermeni komitacıların tutuklanması ve komitelerin kapatılması, ne yazık ki pek bir işe yaramadı. Olaylar aynı şiddette devam ediyordu. Bunun üzerine 27 Mayıs 1915'te çıkarılan "*Zorunlu Göç ve İskân Kanunu*" ile birlikte savaş alanlarındaki Ermenilerin, özellikle isyanlara karışan, isyanlarda rolü olduğu şüphelenilen ve parmağı olduğu düşünülen Ermenilerin, savaşın daha az hissedildiği, yine Osmanlı toprağı olan Güneydoğu Anadolu'ya ve Suriye sınırına göç etmelerini şart koşuyordu.⁶⁷

⁶⁶ Salih Yılmaz, "Birinci Dünya Savaşı'nın 100. Yılında Ermeni Sorunu, Tehcir ve Pontus Sorununa Genel Bakış", *Yeni Türkiye Dergisi* 63 (Aralık 2014), s. 2840

⁶⁷ Salih Yılmaz, "Birinci Dünya Savaşı'nın 100. Yılında Ermeni Sorunu, Tehcir ve Pontus Sorununa Genel Bakış", *Yeni Türkiye Dergisi* 63 (Aralık 2014), s. 2841.

1.4.4. 1916'da Kafkasya Cephesindeki Durum

1916 yılına gelindiğinde Kafkasya cephesindeki Osmanlı ordusu, gelen takviyelerle birlikte donanımlı olmayan atmış bin kadar askeri ihtiva ediyordu. Buna karşılık Rusya'nın Kafkas ordusunda yüz on bin tam donanımlı askeri bulunuyordu. Enver Paşa, artık zaferin Avrupa Cephesinde gerçekleşeceğini düşündüğünden dolayı, Kafkas Cephesine fazla bir önem vermiyordu. Bu durum, Rusya'nın Kafkasya'daki harekâtını daha da kolaylaştırıyordu. Rus Ordusu, Osmanlı ordusunun bu kötü durumundan haberdardı ve saldırıya geçmek için hazırlanıyordu. Rus saldırısı, üç aşamalı olacaktı: bu saldırının ilk aşamasında Erzurum alınacak, ikinci aşamasında ise Doğu Anadolu ele geçirilecekti. Üçüncü ve son aşamada ise İran'da bulunan İngiliz ordusuyla birleşilecekti. Erzurum'un savunması oldukça güçsüzdü, zira savunma için yapılan tabyaların çoğu on dokuzuncu yüzyıldan kalmıştı ve şehrin savunmasında kullanılacak toplar, oldukça eskiydi. Bununla birlikte Ruslar, 16 Şubat 1916'da ileri harekate geçerek önce Erzurum'u işgal ettiler. Rusların Erzurum'u işgalinden sonra 19 Şubat'ta Ahlatlı'yı, 13 Mart'ta Van ile Muş'u, 16 Mart tarihinde ise Bitlis'i işgal ettikleri görülür. Rusların ikinci bir ordusu ise Karadeniz'den hareket ederek 8 Mart'ta Rize'yi, 16 Nisan'da Sürmene'yi, 18 Nisan'da ise Trabzon'u işgal ettikleri görülmektedir. Rusların bu ani ilerlemesi tabi ki Osmanlı Devleti'ni endişeye sevk etti ve bir an önce durdurulması için Başkomutan Enver Paşa, Çanakkale'de savaşmış olan, bu cepheden boşa kalan birlikleri Kafkas Cephesine kaydırmaya başladı. Özellikle Mustafa Kemal Paşa'nın da içinde bulundur ikinci ordu Kafkas Cephesinde görevlendirildi. Mustafa Kemal Paşa ve kuvvetleri 6-7 Ağustos 1916'da Muş ve Bitlis'i Rusların elinden geri kurtardı.⁶⁸

1.10. 1917'de Kafkasya Cephesindeki Durum

1917 yılının ocak ayına geldiğimizde Trabzon, Erzincan, Muş ve Van illeri Rusların işgali altındaydı. Ayrıca Rus ordusu, bütün eksiklerini tamamlamış ve işgal sahasını daha da genişletmek için hazır vaziyetteydi. Buna karşılık Osmanlı ordusu, bu cephede Sarıkamış'ın kayıplarını telafi edememiş gerek asker sayısı açısından gerekse teçhizat açısından büyük eksikleri vardı. Cephedeki olumsuz şartlar, mevsim'in kış olması, Osmanlı ordusuna çok daha fazla zarar veriyordu. Ayrıca Osmanlı ordusu, taarruz kabiliyetini kaybetmiş durumdaydı. Yani yeni bir taarruz yapması imkânsız gibi görünüyordu.⁶⁹ Osmanlı ordusunun zor durumuna karşılık 1917 senesinin mart ayında,

⁶⁸Karal, *Osmanlı tarihi*, s. 482-485.

⁶⁹Karal, *Osmanlı tarihi*, s. 508-509.

aslında savaşında seyrini de değiştirecek çok önemli bir olay oldu. Rus İmparatorluğunda savaşın uzamasından dolayı büyük bir ekonomik çöküntü hüküm sürüyordu. Savaşın getirdiği sefalet ve açlık, adeta halkı ve işçileri mevcut şartlar dahilinde, artık tahammül edemeyecekleri bir hal almıştı. Ekonomik sefalet ve çöküntü ’den dolayı halk ve işçiler ayaklanarak Çar İkinci Nikola ve Duma yönetimini yıktılar ve yeni bir oluşum olan Geçici Hükümeti iktidara getirdiler. Ancak bu geçici iktidar da takip eden aylarda iş başından uzaklaştırılarak 1917 Ekim’inde Lenin liderliğindeki Bolşevikler, gerçekleştirdikleri devrimle iktidarı ele geçirdiler. Tabi tüm gelişmeler, Osmanlı Devleti için oldukça olumluydu. Zira Kafkas cephesinde Osmanlı kuvvetlerinin çok da sıkıntılı olduğu dönemde, böyle bir ihtilalin gerçekleşmesi adeta bir kurtuluş olmuştu. Rus ordularının bu süreçte başına Grandük Nikola geçti. Osmanlı ordularının Doğu cephesi komutanı ise Vehib Paşaydı. Bu süreçte Rus birliklerinin ilerlemesi durmuş, sadece iki taraf arasında top atışları ve keşif hareketleri oluyordu. Aslında Bolşevikler iktidara gelirken bir an önce savaşı sona erdirmeye, savaştan çekilme vaadiyle başarı elde etmişlerdi ve ilerleyen günlerde de savaştan bir an önce çekilmek istiyorlardı. Bu nedenle mütareke teklifi ilk olarak Ruslardan geldi. Osmanlı, Kafkas cephesinde 18 Aralık 1917’de Erzincan’da yapılan ateşkesle Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki savaş sona ermiş oldu.⁷⁰

Daha sonra barış görüşmeleri Brest Litowks kentinde yapıldı. Osmanlı Devleti ve müttefikleriyle Rusya arasında 3 Mart 1918’de yapılan Brest-Litowks Anlaşmasıyla Rusya, Birinci Dünya Savaşından çekilmiş oldu. Bu anlaşmayla Rusya, Osmanlı Devletinden aldığı Doğu topraklarını boşalttığı gibi 1877-78 savaşında Osmanlı Devleti’nin kaybettiği Elviye-i Selase bölgesini de tekrar iade etti. Böylece, imzalanan bu anlaşma ile birlikte Kafkas Cephesi kapanmış oldu. Osmanlı Devleti, askeri olarak birçok eksikleri olduğu halde, gerçekleşmesi imkânsız gibi görünen birtakım hedeflerle Kafkas Cephesinde savaşmış, bu Sarıkamış yenilgisiyle bu cephede ağır kayıplara uğramıştı. Osmanlı Devleti, Kafkas Cephesindeki kayıplarını telafi etmesi oldukça zor görünüyordu. Bu cephede birçok Osmanlı askeri, savaşamadan donarak, hastalanarak, açlıktan hayatını kaybetti. Yine Ruslarla girilen muharebelerde de Osmanlı Devleti’nin kayıpları oldukça fazlaydı.⁷¹

⁷⁰Karal, s. 509-510.

⁷¹Yalçın Murgul, “Osmanlı Devleti için Bolşevik İhtilali Neyi İfade Ediyordu? “, *Cumhuriyet Tarihi Araştırma Dergisi* 13/26 (2017), s. 20-21

1.11. İhtilalin En Önemli Nedenlerinden Biri Çanakkale Cephesi

1.11.1. Çanakkale Savaşının Gelişimi

İngiltere, Kasım 1914'te Fransa cephesinin kilitlendiğini düşünerek, düşmanın güçlü olduğu cephede savaşmaktansa, daha zayıf olduğu bölgelerde yeni cephe açmayı düşündü. Bundan dolayı, Çanakkale Boğazında yeni bir cephe açmayı planladı. Aslında, Çanakkale Cephesinin açılmasının en önemli nedeni, zor durumda olan Rusya'ya yardım götürmektir. Zira Rusya, artık iç karışıklıklar ve ekonomik bunalım nedeniyle savaşacak durumda değildi. Eğer Rusya savaştan çekilirse Alman orduları, Rusya'daki askerlerini batı cephesine kaydıracak, İtilaf devletlerini çok daha zor bir durum içerisine sokacaktı.⁷²

Kafkas Cephesinde Osmanlı ordusu, Ruslara karşı bazı başarılar elde etmesi üzerine, Rus orduları başkomutanı olan Grandük Nikola, 1914 Aralık ayında İngiliz Savunma Bakanı Kichender'dan Osmanlı ordusunun kuvvetlerini başka bir yöne çekmelerini istedi ve böylelikle hem karadan hem de denizden saldırabilmek için yeni bir cephe açılmasının mümkün olup olmadığını sordu. Aslında Çanakkale'de büyük bir savaşın yaşanacağı sinyalleri çok daha öncesinden verilmişti. Zira Enver Paşa, Londra'ya yaptığı bir ziyaret esnasında Winston Churchill'le görüşmüş ve ona bir dünya savaşı çıkması durumunda Çanakkale Boğazı'nın kapatılacağını söylemişti. Bunun üzerine Churchill, Osmanlı Devleti Almanya'yla aynı safta savaşırsa, İngilizlerin Çanakkale Boğazına saldıracaklarını belirtmişti. Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşına henüz katılmadan önce Churchill, Çanakkale'ye yapılacak saldırının planlarını hazırlamaya başladı. Bu plana göre, İngiliz Donanması Çanakkale Boğazına saldırırken, Yunanistan da karadan destek verecekti. Fakat Yunanistan'ın tarafsız kalması, bu planı bozmuştu. Tüm bu gelişmeler, aslında Çanakkale'ye bir askeri hareketin yapılacağı sinyallerinin çok önceden verildiğini gösteriyordu. Böylece tarih 1915 yılına geldiğinde Amiral Garden, savaş hazırlıklarına başladı. Fransa'nın da yardım ettiği bu hazırlıkların sonucunda on üç zırhlı gemi, üç ağır savaş kruvazörü, üç de hafif kruvazör olmak üzere toplam altı kruvazör, on iki destroyer, altı deniz uçağı, on iki torpil tarayıcı ve çeşitli gemilerden oluşan büyük bir donanma hazırlıklarını artık tamamlamıştı. Amiral Garden'ın savaş planına göre, donanmaları Çanakkale Boğazını koruyan dış bataryaları bombalayarak tahrip edecek, bu durumda Çanakkale Boğazı'nın savunması kırılacaktı. Marmara'yı

⁷² Ahmet Altıntaş, *Çanakkale İngiliz Orduları Başkomutanı Ian Hamilton'ın Çanakkale Savaşları Raporu*, (Çanakkale: Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi Atatürk ve Çanakkale Savaşlarını Araştırma Merkezi, 1999), s. 13.

geçen müttefik donanması İstanbul'a girecekti. Bu saldırı planının 15 Şubat 1915 tarihinde yapılmasına karar verilmişti⁷³.

1.11.2. Osmanlı Devleti'nin Savaş Hazırlıkları

Osmanlı Devleti, savaşın başlarından itibaren, özellikle Çanakkale'yi düşman Donanması'nın saldırısına karşı savunmak üzere gerekli hazırlıkları yapmaya başladı. Almanya'dan Otto Liman Von Sanders liderliğinde gelen askeri heyet, Çanakkale Boğazını savunmak için hazırladıkları rapora göre; Alman yapımı güçlü topların yerleştirilmesi, topçu bölüklerinin sayısının azaltılması, eski topların dış tabyalara yerleştirilmesi gibi tedbirlerin alınması gerekiyordu. Ancak, Alman projesini uygulayacak zaman olmadığı için, Çanakkale Boğazı eski usule göre savunulacaktı. Bu durumdan dolayı Çanakkale Boğazı'na torpido bataryası yerine boğaza mayın döşenerek savunma yapılacaktı. Çanakkale Boğazını savunmak için kullanılacak olan yüzden fazla toptan sadece on dört tanesi yeni ve uzun menzilliydi. Fakat, geriye kalan toplar eski modeldi ve cephane oldukça kısıtlıydı. Bu durum, Çanakkale Boğazı'nın savunulmasını oldukça güçleştiriyordu. Ancak, eldeki imkanlarla en iyi şekilde savunma tertipleri alınılmaya çalışılmıştı.⁷⁴

1.11.3. İtilaf Devletlerinin Deniz Saldırısı

İtilaf Devletleri Filosu, Osmanlı Bataryalarını bombalarken, geceleri de boğazda mayın temizlemekle uğraştı. Fakat bu mayın tarama gemileri mayın ararken Osmanlı Bataryalarının menziline girmekte olup, Osmanlı bataryaları tarafından bombardımana tutuluyorlardı. Bir Fransız gemisi, 13 Mart gecesi mayın temizlemek için bir teşebbüste bulduysa da bunu başaramadı. 8 Mart 1915 tarihinde Binbaşı Nazmi Bey, Nusret mayın gemisiyle 26 tane mayını 11.hatta yerleştirdi. 18 Mart 1915 tarihinde Triumph, Queen Elizabeth, Agamemnon, Inflexible, Lord Nelson, Prince George zırhlılarıyla birlikte beş tane torpidobotla birlikte İtilaf Devletleri donanması Çanakkale Boğazına girdi. Triumph zırhlısı Çanakkale Boğazı'nın Anadolu tarafını bombardımana tutmaya başladı. Triumph zırhlısıyla beraber diğer gemiler de iç tabyaları bombalamaya başladı. Türk tabyaları, atış menziline uzak olmasından dolayı bir süre karşılık veremedi. Fransız gemileri, Türk tabyalarının menziline girdiğinde, Türk tabyalarında ateş açıldı. İlerleyen saatlerde Inflexible gemisi, Türk tabyalarından ağır toplarla açılan ateş sonucu yara alarak çekildi.

⁷³ Karal, *Osmanlı tarihi*, s. 429-432.

⁷⁴ Figen Atabey, *Çanakkale Savaşları'nın Deniz Cephesi* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2010), s. 84-88.

Inflexible ile beraber birkaç zırhlı da yara alarak geri çekildi. Türk tabyalarının çoğunluğu yıkılmış, bazı topları ya işlevsiz hale gelerek arızalandı. Saat 14.00 sularında Türk tabyalarının atışlarının seyrekleşmesini fırsat bilen Donanma komutanı Amiral John de Robeck, mayın tarama faaliyetlerine başlamak için ilerleme emri verdi. Bouvet isimli Fransız zırhlısı, 8 Mart 1915 tarihinde Nusret mayın gemisi tarafından dökülen mayınlara çarparak battı. Inflexible zırhlısı da 18 Mart 1915 saat 16.11’de mayına çarparak yara aldı. Irresistible zırhlısı da mayına çarparak battı. Bu batan gemilerle birlikte önemli zırhlılardan olan Ocean zırhlısı da Türk topçuları tarafından batırıldı. Sonuç olarak, o güne kadar Dünya’nın en güçlü donanması olarak bilinen İtilaf Devletleri donanması 18 Mart 1915 tarihinde yenilgiye uğradı⁷⁵.

1.11.4. Çanakkale Kara Savaşları

1915’in 18 Mart günü, yenilmez denilen İtilaf donanması, Çanakkale’yi geçmeyi başaramadı ve ağır yara alarak geri çekilmek zorunda kaldı. Deniz muharebelerindeki bu başarısızlık, İtilaf kuvvetleri komuta kademesine şunu gösteriyordu ki sadece deniz yoluyla Çanakkale Boğazı’nı geçmek mümkün değildi. Mutlaka karadan da destek verilmesi gerekiyordu. Bu nedenle İtilaf devletleri komuta kademesi, kara muharebeleri için plan yapmaya başladı. Tabii Osmanlı Devleti de deniz yoluyla boğazları aşamayan İtilaf Devletleri’nin karadan tabyaları zorlayacağını farkındaydı. Bu nedenle bölgede deniz muharebeleri sonrası 24 Mart 1915’e Liman Von Sanders komutasında Beşinci Ordu kuruldu. 25 Nisan 1915 ile 9 Ocak 1916 tarihleri arasında gerçekleşecek olan Çanakkale Savaşının ikinci merhalesini teşkil eden kara savaşları sekiz buçuk ay kadar sürdü. Bu sekiz buçuk ayın yaklaşık dört ayı yoğun çatışmalarla geçti.⁷⁶

İtilaf Devletleri Arıburnu, Seddülbahir ve Kumkale’ye biri 25 Nisan 1915’te, diğeri ise 6 Ağustos 1915’te olmak üzere iki kez çıkartma yaptı. 25 Nisan 1915’te yapılan Kumkale Savaşında Fransızlar, biraz ilerlese de yakın zamanda başlayacak olan Gelibolu savaşları için geri çekilmek zorunda kalmışlardı. Kumkale Savaşıyla aynı tarihte gerçekleşen Seddülbahir Savaşında İngiliz Kuvvetleri, hedefledikleri bölgeleri ele geçirememişlerdi. Ancak, dört-beş kilometre karelik bir alanı kontrolleri altına alabilmişlerdi. Arıburnu Savaşı ise baskınlar ve siper savaşlarıyla geçti. Osmanlı Kuvvetleri, Anzaklara karşı ağır kayıplar verdi. 6 Ağustos ile 10 Ağustos 1915 tarihleri arasında gerçekleşen Kanlı Sirt ve

⁷⁵ Atabey, s. 137-174.

⁷⁶ Mahir Aydın, “Çanakkale Savaşlarında Kara Muharebeleri”, *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi* 29 (2016), s. 48-60.

Conkbayırı Savaşlarında Osmanlı ordusu, büyük kayıplara uğramasına rağmen, İtilaf kuvvetlerinin geri çekilmesini sağladı. 6 Ağustos ile 27 Ağustos 1915 tarihleri arasında cereyan eden Anafartalar Savaşlarında ise ilk aşamada İtilaf orduları, Osmanlı kuvvetleri tarafından kıyıya sürüldü. 27 Ağustos 1915'te gerçekleşen İkinci Anafartalar Savaşında ise, İtilaf Devletlerinin orduları herhangi bir başarı elde edemedi. Artık bu tarihten sonra savaşlar siper çatışmaları halinde devam etti ve Anafartalar, adeta İtilaf Devletleri ordularının bu savaşı kaybettiğinin bir nişanesi olacaktı. Zira, Anafartalar Muharebelerinden sonra İtilaf orduları Çanakkale'yi tahliye etmek zorunda kaldılar⁷⁷.

1.11.5. Çanakkale Savaşı'nın Rusya'ya, Şubat ve Ekim Devrimlerine Etkisi

Rusya, Birinci Dünya Savaşına en fazla askerle katılan ülkeydi. Asker sayısının fazlalığına rağmen ordularının teçhizatı oldukça zayıf, silahları eskiydi, modern silahlara sahip değildi. İngiltere ve Fransa bu nedenle müttefikleri olan Rusya'ya savaş boyunca yardım göndermek zorunda kalacaklardı. Aslında bu yardımı ulaştırabilecek en kısa yol Osmanlı Devleti'nin kontrolünde olan boğazlardı. Aslında İngiltere'nin boğazlardan geçme düşüncesi, Birinci Dünya Savaşı öncesinde oluşmuş bir düşünceydi. Bu nedenle, 1914 yılına gelindiğinde bu fikir artık uygulanması gerekliliği ön plana çıkmıştı. Aslında, Osmanlı Devleti'nin İngiliz Donanmasıyla boy ölçüşecek bir deniz gücü yoktu. Zaten ufak tefek gemilerde tahrip edilmişti. Bu nedenle Osmanlı Devleti'nin İngilizleri engelleyecek bir deniz gücünün olmaması, İngiltere'nin boğazları geçme planını uygulanabilir hale getiriyordu. Bu nedenle, Çanakkale ve İstanbul Boğazını geçerek Rusya'ya yardım etme fikri artık iyiden iyiye İngiliz siyasi ve askeri komuta kademesinde tartışılmaya ve planlanmaya başladı. Osmanlı Devleti'nin buna karşı koyacak gücünün olmamasına rağmen Almanlardan aldığı yardımlarla donanmasını güçlendirmeye çalışıyordu. Özellikle İngilizlerden kaçan Goben ve Breslau gemileri bu noktada ön plana çıkmıştı.⁷⁸

Aslında Çanakkale Muharebeleri gerek bu cephenin açılması gerekse müttefik ordularının mağlup olarak geri çekilmeleri, Rusya'yı yakından ilgilendiriyordu. Zira, iç karışıklıklar içerisinde çalkalanan Rusya için Çanakkale ve İstanbul Boğazlarının geçilmesi ve bir an önce müttefiklerinden gelecek olan yardımların ulaşması, hayati derecede önemliydi. Ayrıca Rusya'nın savaşta tutunabilmesi içinde askeri teçhizata çok

⁷⁷ Mahir Aydın, "Çanakkale Savaşlarında Kara Muharebeleri", *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi* 29 (2016), s. 48-60.

⁷⁸ Westwell, *Resimli harp tarihi*, s. 92.

fazla ihtiyacı vardı. Zira, modern silahlar ve cephane eksikliğinden dolayı Alman cephesinde ağır mağlubiyetlere uğrayan Rus orduları, her geçen gün eriyordu. Bu nedenle sürekli müttefiklerinden yardım isteyen Rusya'ya İngiltere ve Fransa gerekli desteği vermeye çalışıyordu. Daha önce de belirttiğimiz üzere bu desteği gönderecekleri en kısa yol Osmanlı Devleti'nin kontrolünde olan boğazlardı. Rus Çarı Nikola da bu gerçeğin farkındaydı ve bir an önce boğazların müttefikleri tarafından geçilerek kendisine yardım ulaştırılması için çabalıyordu. Alman cephesinde yaşanan sürekli mağlubiyetler, Rusya'daki durumu daha da içinden çıkılmaz bir hale getirdi⁷⁹.

Rusya'nın Alman cephesindeki asker kayıpları oldukça fazlaydı ve ekonomisi her geçen gün daha da kötüye gidiyordu. Rusya'nın içinden çıkılması zor bir hale gelen bu durumu İtilaf Devletlerini de endişelendiriyordu. Özellikle boğazları geçememeleri ve Çanakkale Muharebelerindeki mağlubiyetleri, Rusya'ya gerekli yardımı gönderme ümitlerini artık tüketmişti ve askeri ve ekonomik yardımı alamayan Rusya, her geçen gün iç karışıklıkların daha da artmasıyla savaş dışı kalmaya yaklaşıyordu. Çanakkale Muharebelerinde Osmanlı Devleti'nin elde ettiği zafer, Rusya'nın boğazları ele geçirerek sıcak denizlere inme hayallerini de ortadan kaldırmıştı. Bununla birlikte Rusya'daki iç karışıklıklar Ekim devrimi olarak literatüre geçen 1917 tarihindeki Bolşevik İhtilaline zemin hazırlamış, Çarlık Rejiminin yıkılmasına sebep olmuştu. Tabii bu durum Osmanlı Devleti için çok olumlu bir gelişmeydi. Zira, Osmanlı Devleti'nin savaşa girme korkularından en büyüğü olan Çarlık Rusya'sının emperyalist emelleri artık ortadan kalkmış olacaktı⁸⁰.

1.12. Şubat (Mart) Devrimi'nin Siyasi, Sosyal ve Ekonomik Sebepleri

Mart İhtilali, Rus Takvimine göre şubat ayında gerçekleşti. Bu ihtilalle birlikte, Çarlık Rusyası tarih sahnesine karışırken, geçici bir hükümet kuruldu. 27 Şubat'ta gerçekleşen bu ayaklanma, Rusya'da her şeyi kökünden değiştirmişti. Bu ihtilalden birkaç ay sonra, tarihimize Ekim Devrimi olarak geçen Bolşevik İhtilali gerçekleşti. Başa geçen Bolşevikler, eski Çarlık taraftarlarıyla büyük bir hesaplaşma içerisine girdiler. Çar taraftarlarıyla Bolşevikler arasında gerçekleşen bu silahlı mücadele, Rusya'da Rus İç Savaşı'nın yaşanmasına neden oldu. 1917-1922 tarihleri arasındaki bu iç savaş, oldukça kanlı geçmişti. Çar İkinci Nikola'nın Rus tahtına geçtikten sonra yapması gereken

⁷⁹ Ahmet Edi ve Zarıfa Nazırlı, "Rus Tarihçilerin Gözünden Çanakkale Savaşı", *Ekev Akademi Dergisi* 75 (2018), s.12.

⁸⁰ Mehmet Ali Bingöl, "Rus Kaynaklarına Göre Çanakkale Savaşı" *Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırma Enstitüsü*, (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2006), s.239.

reformları yapamaması, 1905 yılında gerçekleşen ayaklanma, bu ihtilali hazırlayan nedenlerdi. Çar Nikola, Rusya'daki karışıklıklara engel olmak için Duma denen meclisi yeniden iş başına getirmek zorunda kaldı. 1917 Ekim'inde Vladimir Lenin önderliğinde gerçekleşen devrim, Rusya'da Komünistlerin iktidara gelmesini sağladı ve Çar Nikola'nın tüm çabalarına rağmen iktidardan uzaklaşmasıyla ve Çarlık Rejiminin tarihe karışmasıyla sonuçlandı. Tabii bu ihtilalin başlangıcı olan Mart Ayaklanmasının sosyal, siyasi ve ekonomik sebeplerini incelememiz yerinde olacaktır.⁸¹

1.12.1. Siyasi Nedenler

Öncelikle şunu belirtmekte fayda var ki Şubat Devrimiyle Bolşeviklerin bir alakası yoktu. Dolayısıyla Vladimir İlyiç Lenin'in önderliğinde yapılan bir hareket değildi bu. Şubat İhtilali gerçekleştiği sırada Lenin, İsviçre'de sürgündeydi⁸².

Şubat Devrimi, İşçilerin ve halkın Çarlık rejimine karşı gerçekleştirdiği bir devrimdir. Ayrıca, takvim konusunu belirtmeden geçemeyeceğim. Rusya, devrimin gerçekleştiği dönemlerde Jülyen Takvimi kullanılmaktaydı. Devrim, miladi takvime göre mart ayında gerçekleşmiştir fakat Rusya'da Jülyen takvimi esas alındığından dolayı bu devrim tarihe "Şubat Devrimi" olarak geçmiştir. Şubat Devrimi, işçilerin ve halkın rejime karşı gerçekleştirdiği bir hareketti. Ayrıca, takvim konusunu da belirtmek yerinde olacaktır ki Rus Devrimi'nin gerçekleştiği dönemde Jülyen Takvimi kullanılıyordu. Devrim, miladi takvime göre mart ayında gerçekleşmişti. Fakat, Rusya'da Jülyen Takvimi esas alındığından dolayı bu devrim tarihe Şubat Devrimi olarak geçmiştir. Özellikle Rus aydınları arasında Liberalizm ve Marksizm gibi siyasi görüşler yayılmıştı. Tabii tüm bu siyasi yönetim şekillerinin arasında en çok tartışılan ve en çok yayılan fikir akımı Marksizm'di. Zira Rusya'da ezilen işçi sınıfının haklarını elde etmek için Marksizm etrafında kenetlenmişti. Ancak, şunu da belirtmek gerekir ki, Karl Marx kendi fikir sistemini ortaya koyarken, Rusya İmparatorluğunda böyle bir ihtilalin gerçekleşeceğini pek hayal etmemişti ve dolayısıyla, aslında Marx'ın fikirlerini yayma alanı olarak Rusya'yı hesaba katmadığını söylemek mümkündür⁸³.

Rusya'da iç karışıklıkları tetikleyen bir diğer etkense 1904-1905 yılları arasında geçen Rus-Japon Savaşı oldu. Bu savaşta ağır yenilgiye uğrayan Rusya, ekonomik olarak da

⁸¹Feroz Ahmad, *Jön Türkler Osmanlı İmparatorluğunu Kurtarma Mücadelesi*, Çev. Tansel Demirel (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2020), s. 194-195

⁸² Yakup Öztürk, "1917 Bolşevik Devrimi: Tarihsel Bir Çerçeve", *Tezkire Düşünce-Siyaset-Toplum Bilim Üç Aylık Uluslararası Hakemli Dergi* 62 (Aralık 2017), s. 15.

⁸³ Fahir Armaoğlu, *20. yüzyıl siyasi tarihi 1914-1995*, (İstanbul: Kronik Kitap, 2018), s. 105.

büyük bir darboğaza girdi. Ocak 1905'te Troçki önderliğindeki Menşevikler, Petersburg'da isyan başlattılar ancak, bu isyan Çarlık Rejimi tarafından bastırıldı⁸⁴.

Bu 1905 ayaklanması sonrası yayınlanan ve Ekim Manifestosu olarak tarihe geçen bu manifesto ile Çar İkinci Nikola, üyelerini kendisinin seçtiği iki meclisli bir yasama organı oluşturdu ve bu organ, yasama görevini devraldı. Bu meclis Duma Meclisiydi ve ilerleyen dönemde Nikola, kendi otoritesini ayakta tutabilmek için Duma Meclisi'nin bazı yetkilerini üzerine aldı. Böylece Duma, bir nevi Çar'ın gölgesinde yasama faaliyetlerini sürdüren bir meclis haline getirildi. Duma Meclisi'nin açılmasının bir diğer nedeni ise milletin tepkisini izole etmek ve çıkması muhtemel isyanların önüne geçmekti⁸⁵.

İşte Rusya, Birinci Dünya Savaşına İngiltere ve Fransa'nın safında katıldığında iç siyasi durumu büyük çalkantılar içerisindeydi. Ekonomik olarak da oldukça zor bir durumdaydı. Bir tarafta yenilik isteyen aydınlar, diğer tarafta Çar'ın rejimini güçlendirmek için aldığı tedbirler adeta birbiriyle çatışma halindeydi. Bu olumsuz durum içerisinde Rus ordularının Almanya'ya karşı uğradığı yenilgiler, değişiklik isteyenlerin elini güçlendiriyordu ve iç karışıklıkları daha da artırıyor. Ekonomik bunalım artık tahammül edilmez bir hale gelmişti. Her ne kadar Rus orduları Osmanlı ordularına karşı gösterdiği bazı küçük başarılar elde etmiş olsa da Almanya karşısında tam bir hezimet içerisindeydiler⁸⁶.

Artık ekonomik sıkıntılardan bunalmış olan halk ve bir an önce savaşın bitmesini isteyen askerler, işçi sınıfı, köylü, Rusya'daki her sınıftan insan, Çar'a karşı adeta bir araya gelmişlerdi. Ancak, her geçen gün artan bu sıkıntılara rağmen Çar İkinci Nikola ve Duma Meclisi, bu problemi görmezden geliyor, pek de önemsemiyordu. Oysa Rusya, içten içe kaynayan bir kazana dönmüş durumdaydı⁸⁷.

Rusya'da erkeklerin cephede savaşıyor olması, kadınların iş gücünde ön plana çıkmasına neden olmuştu ve aslında devrim fikrini ateşleyen de kadın işçilerin yaptığı eylem oldu. Uluslararası Kadınlar Günü olan 23 Şubat'ta kadın işçiler grev kararı verdiler. Ohranka yani Çarlığın gizli polis örgütü seksen yedi bini aşan fabrika işçisinin greve katıldığını rapor ediyordu. Çarlık Rejimi, bir hafta içerisinde çökertilmiş, isyan eden ahali bununla

⁸⁴ Armaoğlu, s. 107.

⁸⁵ Stephen J Lee, *Avrupa tarihinden kesitler, 1789-1980*, çev. Savaş Aktur (Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2014), s. 185-187.

⁸⁶ Öztürk, "1917 Bolşevik Devrimi: Tarihsel Bir Çerçeve", s. 14.

⁸⁷ Ramin Sadıgov, "Şubat Devriminden Sonra Rusya'da İktidar Mücadelesi: Ekim Devrimi'ne Giden Yol", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi* 29/48 (2010), s. 102.

da kalmayıp Çarlık Rejiminde çöken müesseselere kendi işçi yönetimlerini getirmişlerdi⁸⁸.

Miladi 12 Mart, Rusya'nın kullandığı takvime göre ise 27 Şubat 1917'de halk, büyük ekonomik problemler ve açlık nedeniyle adeta isyan etmişti. İsyancı gruplara askerlerinde katılmasıyla hareket bir ihtilale dönüştü. Rus Ortodoks Kilisesi, Ortodoks olan halkın üzerinde etkisinin güçlü olmasına rağmen, Çar İkinci Nikola'ya destek vermemişti ve kilisenin desteğinden mahrum kalan Çar Rejiminin yıkılışı bu şekilde hızlanmıştı. Aslında, Rusya'daki Ortodoks din adamları, Çarlık Rejimine yüz çevirdikleri gibi yeni kurulan Geçici Hükümet'e de övgü dolu telgraflar çekiyorlardı. Bu durum artık Çarlığın tek desteği olan kilisenin de rejime yüz çevirdiğinin en büyük göstergesiydi⁸⁹.

Rus Çarı İkinci Nikola'nın kurduğu Duma Meclisinde yer alan yenilikleri temsil eden grup, Geçici Hükümet kurarak yönetimi ele geçirdi. İhtilalin yaşandığı gün, işçi şurası kuruldu ve işçi şurası yetkilileriyle birlikte 14 Mart'ta yapılan görüşmeler sonucunda Çar Nikola tahttan indirildi. Böylece, Romanov Hanedanıyla birlikte Çarlık Rejimi de son bulmuş oldu. Nikola'nın tahttan indirilmesiyle Liberalist olan Prens Lvov'un başkanlığında, Bolşeviklerin dahil olmadığı Geçici Hükümet resmen kuruldu.⁹⁰ Şubat veya miladi takvime göre Mart 1917 devrimi Çarlığın yıkılmasının asıl sebebi idi ve bu devrimin ortaya çıkmasında sağlam ve güçlü reformların yapılmamasının etkisi oldukça fazlaydı. Mart İhtilali, yaklaşık üç yüz yıl süren Romanov saltanatına son verdiği gibi yirminci yüzyılın en köklü değişimlerinden birini de değiştirmiş oldu. Aynı sene içerisinde Vladimir İlyiç Lenin önderliğinde gerçekleşen Bolşevik İhtilali, diğer adıyla Ekim Devrimi, Rusya'da köklü bir değişikliğe neden olduğu gibi dünya tarihini de etkileyen büyük olaylardan biri olarak tarihe geçecekti. Ekim Devrimi sonrası, Çarlık yanlısı olan Beyaz Ordu ile Bolşevik Kızıl Ordu'nun arasında 1917 ve 1922 tarihleri arasında gerçekleşen iç savaş, Rusya'da ihtilalin kanlı bir şekilde gerçekleşmesini sağlamıştı⁹¹.

⁸⁸ Şenol Karakaş, "Lenin'den Kaçmak Mı? Neden?", *Enternasyonal Sosyalizm Dergisi* 6 (Nisan 2020), s. 93.

⁸⁹ Şir Muhammed Dualı, "Rus Ortodoks Kilisesi'nin Siyasi Tarihi", *İnanç, Kültür ve Mitolojik Araştırmaları Dergisi* 10/2 (17 Aralık 2014), s. 76.

⁹⁰ Yunus Ekici, "Bolşevik İhtilalinin Ortaya Çıkması ve Sebepleri", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 27/1 (15 Ocak 2017), s. 7.

⁹¹ John Merriman, *Rönesans'tan Bugüne Modern Avrupa Tarihi*, çev. Şükrü Alpagut (Ankara: Say Yayınları, 2018), s. 1001.

1.12.2. Sosyal Nedenler

Çarlık Rusya'sında Haziran 1892 tarihinde kabul edilen kanunla Rus toplumu aristokratlar, din adamları, şehirliler ve köylüler olarak dört gruba ayrılmıştı. Şehirlilerde kendi içerisinde tüccarlar, eşraflar yani ileri gelenler, zanaatkarlar ve orta gelirli olarak toplam dört gruba ayrılmıştı. Rusya İmparatorluğunda yapılan değişiklikler her alanda kendini gösterdiği gibi toplumsal alanda da gösteriyordu. 1886 yılında ağır vergilerin hafifletilmesi her ne kadar iyi sonuçlar getirse de serbest kalan ve kendilerine toprak verilen köylüler, bu topraklar için ağır vergiler ödemek zorunda kalmışlardı. Bununla birlikte Rus toplumu içerisindeki büyük bir kesimin 1905 yılında gerçekleşen ayaklanmaya kadar vatandaşlık hakları bulunmuyordu⁹².

Şubat Devriminin temellerinde iki önemli sorun yatıyordu. Bunlardan birisi köylü sınıfının problemleri, diğeri ise işçi sınıfının problemleriydi. Bu nedenle bu iki önemli mesele, Şubat Devrimine de yön verecekti. Köylülerin sorunlarından dolayı Rusya'daki aydınlar, Çarlık Rejiminin yerine gelecek olan yeni rejimi köylülere dayandırmak istemişlerdi. Büyük bir çoğunluğu tarımla geçinen Rus halkı topraklarının olmaması, yiyecek bulamama ve Rusya içerisinde hala devam eden feodalite ve serflik gibi birçok problemi vardı. Tarıma elverişli ve tarım yapılan toprakların sadece yüzde yirmi beşi köylülere aitti. Köylüyü bu durumdan kurtarmak için 5 Mart 1861 tarihinde Kurtuluş Kanunu yayınlandı. Bu kanunla birlikte köylünün toprak sahibi olması planlanıyordu. Fakat bu Kurtuluş Kanunu başarılı olamadı. Çünkü, feodaller tarafından köylüye verimsiz topraklar verildiği gibi köylü gerçek anlamda da toprak sahibi yapılmadı. Sadece köylüye toprağı kullanma hakkı verildi. Bu da köylünün feodallere daha da borçlanmasını beraberinde getirdi. Köylü, eskisinden daha kötü bir duruma gelmişti. İşçi sorununa gelince 5 Mart 1861'de yayınlanan Kurtuluş Kanunu'nun başarısız olmasıyla birlikte Rusya'da sanayileşmeyle fabrikaların açılması gibi faktörler, köylülerin köyden kente göç etmesine neden oldu. Fakat işçi olarak çalışmaya gelen köylülerin durumu daha da kötü bir hal aldı. Uzun mesai saatleri, sağlıksız yerlerde yaşam, berbat koşullar içinde çalışmak, çok düşük maaşlar ve çocukların işçi olarak çalıştırılması gibi faktörler sık sık grevlerin yaşanmasına neden oluyordu. Köyden feodallerin baskısı ve borçlandırması

⁹² Sibel Akgün, Atif Abbasov, "Ekim 1917 Bolşevik İhtilali'ni Hazırlayan Süreç ve Rus Olmayan Azınlıkların Durumu", *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* 7/1 (05 Şubat 2020), s. 2.

nedeniyle şehirlere göç eden köylüler, burada daha acı, daha sıkıntılı günler yaşamaya başlamışlardı. Bu durum, onların isyan etmelerinin yolunu açtı⁹³.

Rusya’da yeni fabrikaların açılmasıyla bir işçi sınıfı ortaya çıktı. Fakat, bu işçi sınıfı, kalabalık Rus toplumu içerisinde oldukça küçük bir yer tutuyordu. Asil ailelere mensup olan Rus aydınları, özellikle bu işçiler arasında Sosyalist düşünceleri yayıyorlardı ve onları Çarlık yönetimine karşı kışkırtıyorlardı⁹⁴.

Çarlık Rejiminin Otokratik yani baskıcı yapısından dolayı hiçbir kesime hak verilmiyordu. Aslında bu durum, zaten ekonomik sıkıntılarla boğuşan Rus halkını daha da öfkeliyor ve durumun daha da kötüye gitmesine neden oluyordu. Tabii bu kötü gidişi Rusya’daki aydınlar, ihtilale dönüştürmek için ustaca kullandılar. Gizli bir şekilde ihtilal planı yapmak için çalışmalarına başladılar.⁹⁵

1918 yılında Rusya’da aydınlar içerisinde buldukları durumdan hiç de memnun değillerdi. Yeni bir anayasa yapmak isteyen grupların önü kapatılmıştı. Fabrika işçilerinin yaşama hakları neredeyse ellerinden alınmış, köylüler adeta ortada kalmıştı. Tüm bu kötü gidişe kayıtsız kalan bürokratlar, savaştan ve savaşmaktan bıkmış olan askerler işte bunlar dışarıdan bakıldığında oldukça heybetli görünen Çarlık Yönetimini adeta bir domino taşı gibi yıktılar⁹⁶.

1.12.3. Ekonomik Sebepler

Çar İkinci ve Üçüncü Aleksandr dönemlerinde Rus İmparatorluğu içerisinde birçok yeni Fabrika açıldı. Demiryolları inşa edilerek bankaların açılmasıyla Rus İmparatorluğu hızlı bir sanayileşme sürecine girdi. Fakat bu sanayileşme sadece Rus İmparatorluğu’nun Avrupa sınırındaki şehirlerde gerçekleşiyordu. Ayrıca fabrikaların standartları, Avrupa ve Amerika’da bulunan fabrikaların standartlarının oldukça aşağısında bulunuyordu. Çalışma şartları oldukça kötüydü⁹⁷.

Sanayi’nin gelişmesine bağlı olarak şirketler kuruldu ve büyüyen ticaretle birlikte sendikalar oluşturuldu. 1800’lü yılların sonunda açılan şeker fabrikaları çalışanları, Maliye Bakanlığı tarafından oluşturulan sendika etrafında toplanmışlardı. Açılan bankalardan sekiz tanesi Rus İmparatorluğu içerisindeki paranın yarısından fazlasını

⁹³ Armaoğlu, *20. yüzyıl siyasi tarihi 1914-1995*, 2018, s. 105-106.

⁹⁴ Akdes Nimet Kurat, *Rusya Tarihi Başlangıç’tan 1917’ye Kadar* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1987), s. 374-375.

⁹⁵ Ağır, “Dünya Siyasetini Etkileyen Devrimlerin Uluslararası Sonuçları”, s. 332.

⁹⁶ Norman Davies, *Avrupa Tarihi*, çev. Burcu Çığman vd. (Ankara: İmge Kitabevi, 2011), s.962.

⁹⁷ Kurat, *Rusya Tarihi Başlangıç’tan 1917’ye kadar*, s. 373.

elinde tutuyordu. Bu bankaların çoğu Avrupa'daki bankalara bağılıydı ve Fransız sermayesi Rus İmparatorluğunda geniş bir yer edinmişti. Fransızlar, 1901'de Doğu Bankası adıyla bir banka açmakla kalmayıp, Almanların Deutsche Bank ve Rus Bankası olan Azov-Don isimli bankasını da Kuzey Bankasına bağlamışlardı. Böylece Avrupa'da bulunan Bankalar, Rus İmparatorluğu içerisinde çalışma alanı bulmuştu. Bu gelişmelerle birlikte ilerleyen zamanlarda büyük bir sorun ortaya çıktı. Avrupa sermayesi ülkede büyük bir istikrar sağlamasına rağmen Çarlık Yönetimi tarafından alınan dış borçlar ülkeyi büyük bir çıkmazın içerisine sokmuştu. 1903 yılında Rus İmparatorluğu'nun dış borcu üç milyar rubleyi buluyordu. Bu dış borçlar, Rus ekonomisini oldukça kötü etkileyecek, zaten fakirleşmiş olan Rus halkının sırtına yeni yükler bindirecekti⁹⁸.

Aslında Çar İkinci Aleksandr, reform taraftarı biriydi. Aleksandr, Rus İmparatorluğunda devam eden serfliği bitirmek, köylülerin isyan etmesini engellemek, ekonomiyi canlandırmak ve Rus İmparatorluğu'nun sosyal yapısını değiştirmek için 1861 yılının şubat ayında bir toprak reformu yaptı. Bu reformun yapılmasında 1853-1856 yılları arasında geçen Kırım Savaşının da etkisi oldukça önemliydi. Zira bu savaş, Rus halkını daha da fakir düşürmüştü ve reformu kaçınılmaz hale getirmişti⁹⁹.

Zaten Rus ekonomisi tarıma dayalıydı, ancak zirai sistemi gelişmemişti. Hala eski yöntemlerle tarım yapılıyordu. 1861 Toprak Reformu, köylüleri serflikten kurtarmayı amaçlıyordu. Rusya'da toprakların büyük bir çoğunluğu asillere ve büyük çiftlik sahiplerine aitti. Bu durumdan kurtulmak için yapılan toprak reformu bir işe yaramadı. Zira, köylülere dağıtılan topraklar verimsiz, taşlık, ekime elverişli olmayan yerlerdi.¹⁰⁰ Toprak reformunun yapıldığı dönemde Rus İmparatorluğunda zenginler ve fakirler arasındaki uçurum giderek derinleşti. Fakirler işçi ve köylü olarak ayrılıyordu. Sosyal adaletsizlik zirve yapmıştı.¹⁰¹

Rus İmparatorluğunda ekonomi o kadar kötü bir hal almıştı ki Çarlık, 1905 yılında gerçekleşen ayaklanmayı Fransa'dan aldığı borçlar sayesinde bastırabilmişti. Ancak 1917'ye girildiğinde Birinci Dünya Savaşının da ağır yükünü sırtlayan Rusya'da mali bir çöküş yaşandı. Vergi sistemi tamamen bozuldu ve gelir adaletsizliği savaşla birlikte

⁹⁸ Kurat, s. 373-374.

⁹⁹ Acar, "1905 Rus Devrimi'nin Genel Bir Değerlendirmesi", s. 80.

¹⁰⁰ Kurat, *Rusya Tarihi Başlangıç'tan 1917'ye kadar*, s. 374.

¹⁰¹ Ağır, "Dünya Siyasetini Etkileyen Devrimlerin Uluslararası Sonuçları", s. 331.

önüne geçilemez bir hal aldı. Aslında ekonomiyi Rusya'daki altın rezervleri ve yabancı ülkelerden alınan borçlar finanse ediyordu¹⁰².

1.13. Bolşevikler ve Menşevikler

1903 yılının yazında Londra'da RSDİP (Rusya Sosyal Demokrat İşçiler Partisi)'nin ikinci toplantısı gerçekleşti. Rusya siyasi tarihinde önemli bir yere sahip olan bu toplantıya otuz altı yerel komite ve birçok grup katıldı. 1900 yılında Lenin tarafından kurulmuş olan “*İllegal Devrimciler Gazetesi Kurumu, Güney İşçi Komitesi, Merkezi Devrim Komitesi, Serbest İşçiler Grubu, Devrimci Rus Sosyal Demokratlar Komitesi, Rus Sosyal Demokratlarının yurtdışındaki delegeleri ve merkezi yurtdışı komitesi*” olmak üzere otuz altı delege bu toplantıya katıldı. Toplantıda kabul edilen program kapsamında Rus Sosyal Demokratları, acil önceliği olan konuları ve taleplerini kesin bir şekilde formüle ettiler. Bu formül, yakın gündemdeki tüm meselelerini yani politik ödevlerini bir bütünlük geliştirerek yerine getirmelerini içeriyordu. Böylece Rusya Sosyal Demokratları, kendi projelerinde demokrat bir cumhuriyet kurma isteklerini belirtmiş oluyorlardı.¹⁰³

Ancak bu toplantının parti içindeki çatışmalara son vereceğine dair ümitler olsa bile delegelerin bu beklentisi boşa çıkmıştı. Toplantı öncesi meydana gelen birkaç farklı bakış açısı, bir süre sonra tüm parti organları içerisinde yayıldı. Yapılan toplantıdan sonra RSDİP, Bolşevikler ve Menşevikler olarak bölündü. İkinci toplantı başından itibaren komite kuramı üzerine katı bir tartışma içerisine girildi. Çatışmanın iki tarafından gelen görüşler, parti kuramına alınacak insanların düşünce sistemleri nasıl olmalı konusu üzerinde başladı. Menşevikler adına konuşan Martov'un projesine göre, RSDİP üyesi bu partinin her türlü programını kabul gören, partiyi materyal yönden destekleyen ve sayılmış organizasyonlarının birinin başlığı altında hareket ederek katkıda bulunan biri olmalıydı. Bolşevikler adına konuşan Lenin'in Menşevikler projesinden ayrı olarak her üyenin belli bir parti içerisinde yer almasını destekliyordu. Ancak, gündem programını kabul etmek ve maddi destekte bulunması şartını kabul etmiyordu.¹⁰⁴

Parti'nin ikiye ayrılmasının bir diğer nedeni de partinin tek bir merkeze yönelik harekete geçmesi düşüncesiydi. Bolşevikler, büyük bir merkezi sistem istiyorlardı. Parti'nin tüm gücünü kavrayan, tüm parti işlerinde kesin sonuçlara ulaşabilmek için disiplinli çalışmaya yönelik ayrı ayrı merkezlerde yönetilmesine taraftardılar. Menşevikler ise, Bolşeviklerin

¹⁰² Sander, *Siyasi tarih*, 2002, s. 390.

¹⁰³ Tsyavlovskiy M.A, *Bolşevikler* (New York, 1990), s. 38.

¹⁰⁴ M.A, s. 40.

bu merkezi sisteminin hızlı ilerleme yolunda büyük bir engel teşkil edeceğini düşünüyordu. Bu nedenden dolayı, onların kurmak istedikleri tek merkezli komitenin yoluna Bolşeviklerin ileri sürdüklerin bu fikrin engel olacağını düşünüyordular. İleri sürülen bu fikirler, kendi içerisinde büyük bir farklılığa sahip olmasa bile fikir ayrılığını meydana getirdiği için fraksiyonlu tartışmayı güçlendirdi. Bu sonuçlardan ötürü, değil partinin birleşmesi, aksine işlerin duraksaması kaçınılmaz bir hale geldi. Farklı merkezlere yönelik çalışma amacını da geciktirerek tüm bu tartışma, farklı merkezlere yönelik çalışma amacını da geciktirerek RSDİP'ye büyük bir Des organizasyon getirdi¹⁰⁵

Yirminci Yüzyıldaki Rus milli partileri içerisinde en önemli ve öncü parti olarak RSDİP'in kabul edildiği bilinmektedir. RSDİP şube sayı olarak 1906 yılında yüz kırk dört bin'e ulaştı. Bu nedenle, ülke geneline yayıldığından dolayı bu güçlü parti, diğer partilerin kendisine bağlı olmasını amaçlıyordu. Fakat, 1905 yılında gerçekleşen ikinci parti toplantısı sonucunda Rusya Sosyal Demokrat İşçiler Partisi, kendi içerisinde iki büyük parçaya bölündü. Bunlar, Bolşevikler ve Menşeviklerdi. Bolşevikler ve Menşevikler olarak ikiye ayrılması üzerine, parti iç tartışmalar sonucunda itibarını kaybetmeye başladı. Bolşevikler ve Menşevikler, parti içerisinde itibar sahibi olmak için mücadeleye girişmişlerdi ama, aynı anda partinin genel siyasi projelerdeki etkisini güçlendirme amacını yürütmeye de çalışıyorlardı. Bolşeviklerle Menşevikler arasındaki bu rekabet partiyi zayıflatmıştı.¹⁰⁶

Menşeviklere göre Sosyal Demokratlar Partisi, İşçiler Partisi olmalıydı. Lenin ve Bolşevikler, Sosyal Demokratlar Partisi üyelerini sosyal çıkış alanlarına göre ayırt etmeyen Gerçek Devrimciler Partisi olmasını istiyordu. Lenin ' *'bizim elimize devrimciler kurumunu verin, biz Rusya'yı değiştiririz'* iddiasında bulunuyordu. Lenin'in bu söylemine karşılık Menşeviklerin başka bir farklı tarafıysa Marksizm'e olan sonsuz inançlarıydı. Onlara göre Marksizm, teorisi hiçbir değişikliğe uğramadan sosyal hayatta yer alması gereken tek gerçektir. Bolşevikler ise Marksizm düşüncesini Rusya'daki sosyal duruma göre ayarlayarak uygulamaya çalışıyordu. Menşevikler, Sosyal Demokratlar Partisi'nin tamamen işçiler partisi olmasını istiyordu. Bolşevikler ise bu partinin Devrimciler Partisi olması taraftarıydı. Görünürde uzun yıllar aynı partide bir arada olan Menşeviklerle Bolşevikler görüş farklılığına bakmaksızın diğer siyasi oluşumlarla

¹⁰⁵ M.A, s. 40.

¹⁰⁶ Xolyaev S. V., "Različiya v Taktike Menşevikov n Bolşevikov", *Gramota* 13 (2011), s. 186.

bağlantı kurmaya çalıştılar. Mesela Sosyalistlerle Liberaller yakın bağlantı içerisindeydiler.¹⁰⁷

Menşevikler, partiyi devrime sürüklemenin gereksiz olduğunu, işçilerin politik ve ekonomik ilgilerinden önce onların kişiliklerini geliştirmenin çok daha önemli olduğunu savunuyordu. Bu nedenle, halkın ekonomik ve sosyal durumunu düzeltmek için mücadeleyi legal bir kalıpta yürütmek istiyorlardı.¹⁰⁸

Menşevikler, Radikal Liberallerin konseptine uyarak burjuvayla birlikte her türlü devrim hareketine destek çıkıyorlardı. Rusya’da üç tane değil, iki tane gücün, yani hükümet ve kadetlerden sosyal demokratlara kadar olan devrimciler grubunun olduğuna inanıyorlardı. Üstelik Rusya’daki işçilerin sayısı yerel halk sayısına göre oldukça azınlıktaydı. Bu nedenle, ülke için en hayırlı yolun kendi ideolojilerini bir kenara koyarak, burjuvayla birlikte hareket edip ülkeyi kalkındırmanın en doğru yol olduğunu düşünüyorlardı. Onlara göre, işçi partisinin ülke hakimiyetini ele geçirmesi, toplumla çatışma haline girmelerine neden olabilirdi (Diğer Rus burjuvazisi ile). Martov’un görüşlerine baktığımızda, Şu fikirleri belirtiyordu:

*Proleterya Partisi toplumun gelişmiş yönlerini kendisine hiçbir kötü etkide bulunmaksızın bir destek olarak katabilmektedir. Bize ancak günümüzdeki politik sorunlarımızı kesin bir şekilde belirleyip Sosyal Radikalizmin ortaya çıkmış sorunlarına karşı dayanıklı olmamız gerekiyor*¹⁰⁹

Bunun üzerine Menşevik doktrini politik çatışmalar da proleterlerin önemli yeri olduğunu yok saymadığı için Proleterlerin hegemonyası konusundaki görüşleri Bolşeviklerin görüşlerine yakın olduğu bilinmektedir. Bu nedenle Sosyal Demokratlar Lenin’in fikirlerine en çok aykırılık ve karşıtlık gösteren A. N. Potresov Eserler politikasını tamamen yok saydığını göstermiştir: “Serbest savaşı yöneten Proleterlerin görüşleri Proleterlerin kendilerine boyun eğdiği yeri gösteren serbest savaşın kendi görüşü ile değiştirilmektedir”¹¹⁰

¹⁰⁷ S. V., s. 187.

¹⁰⁸ Makarov N. B. ve Savelev V.Y., “Rossiyskaya Sotsyal Demokratiya v 1905-1907 Godax: Zametki o Noveyşey İstoriyografii”, *Oteçestvennaya İstoriya* 5 (2005), s. 96-97.

¹⁰⁹ Martov L., *Sotsyal Demokratiya 1905-1907 gg. Obşestvennoe Dvijenije v Rossii v Naçale XX Veka* (Kazan: Obşestvennaya Polza, 1914), s. 550.

¹¹⁰ S. V., “Razliçiya v Taktike Menşevikov n Bolşevikov”, s. 188.

Menşeviklere göre Marksizm teorisi, sosyal sorunlar üzerine yapılan bir bilim teorisinden daha ziyade, en üstün tek gerçek, sorgulanmaz bir inanca dönüştüğü belirtilmektedir. Bolşevikler kendisinin Marksizm'e olan sadakatlerinden bahsetmelerine rağmen, bu teorinin Rusya'da uygulanabilme şekline göre hareket etmişlerdi. Onlar iyi algılanan ve tam anlamıyla temeli kurulmuş taktiklerinin kendilerine şans getireceğine inanmışlardı. Bolşevikler, sınırsız maddenin kuruluşunda baş edebilmesi zor olacak kadar ince disiplinlerin oluşumuna önem veriyorlardı. Bolşevikler Partisinin üyeleri işçiler toplumunun, çeşitli legal organizasyonlar birliğine katkıda bulunup bunlara yandaşlar olarak, tüm işçileri birleştirip politika rejimine karşı aktif bir harekette bulunmaları gerekiyordu. Profesyonel Devrimcilerin önündeki sorumluluklar şunlardan ibarettir: Halka rehber olabilmek, işçilerle, tüm halk ve Burjuvayla birlikte hareket etmektir. Bolşevikler halk ayaklanması yardımıyla hükümetin gücünü kaybettiği an yönetim merkezini elde edebileceklerini geçici devrimci hükümet sırasında önemli bir yer alacaklarına inanmışlardı. O aşamada Bolşevikler diğer devrimci sosyal partilerle (Radikal görüşü savunan Eserler partisi) birlikte hareket etmeye hazır olduklarını gösterdiler. Eserler partisiyle Bolşevikler arasındaki birliktelik, kaderini halk ayaklanmasının çizdiği hükümeti bir kenara bırakmak değil Liberal Burjuvaya, Kadetlere karşı siyaset yürütme ihtimalleri de vardı. Bu olaylardan sonra gündeme yeni çıkacak konu olan bu iki partinin tartışma savaşlarıydı.¹¹¹

Yirminci asrın Rusya'daki en güçlü ve radikal iki partisinin çatışması Rusya'yı kanlı bir savaşa götürme olasılığı yüksek görünüyordu. Özellikle Çarlık taraftarlarıyla yaşanan iç savaş, Bolşevik-Menşevik çatışmasının da ortaya çıkmasıyla daha trajik bir hal alabilirdi. Bolşeviklerle olan çatışmasından dolayı, kendisine taraftar bulmaya çalışan Menşevikler, bir süre sonra Eserler Partisinin kapısını çaldı. İlegal olmak, bu dönemde her türlü partinin devrimci bir söylemi ya da bir taktik elementi olmasına rağmen Bolşevikler, yaşanan gelişmelerden dolayı Menşevikleri illegal bir oluşummuş gibi sunmaya başladılar. Bolşeviklerle Menşeviklerin ayrışmasını yani farklılıklarını Menşevik partisinin bir üyesi sayılan Feidan şöyle açıklıyordu;

“Bolşeviklerle bizi ayırt eden illegal değil, partiyle illegal arasındaki bağlantının rolüne farklı görüşlerde olmamız neden olmuştur. Bize göre, bu tarihi süreç içerisinde illegal dediğimiz bir araçtır. Tüm gücümüzle her

¹¹¹ Karelin A.P. ve Tyutyukin S.B., *Pervaya Revolyutsiya v Rossii: Vzglyad Çerez Stoletiya. Pamyatniki İstoriçeskoj Mıslı* (Moskova, 2005), s. 228.

ihtimale karşı kullanabileceğimiz ve geliştirebileceğimiz legallik açık pozisyonların birleşmesini sağlayan bir kuraldır.”¹¹²

Aslında Eserlerle güçlerini birleştirmek, Menşevikler için oldukça faydalı oldu. Zira, burjuva üzerinde kendi etkisini iyice yayma fırsatı doğdu. Onlara göre burjuva, kendilerinin en büyük düşmanı olan yerel dvoryanlarla büyük bir savaş içerisindeydi. O zamana kadar en büyük sorunu oluşturan toprak sahibi olma meselesinde kendi haklarını elde etmeyi amaçlıyorlardı. Ancak, burjuva hareketine Menşevikler güvenmediği için her zaman onları kendi kontrolleri altında tutmak istemişlerdi. Sosyalistlerin aktif harekete geçmesi ise ikinci hükümet durmasından itibaren gerçekleşti. İkincisi hükümet durmasındaki adayların yüzde kırkı Sosyalist Parti üyesiydiler. “Hükümet Duması’nın dağıtılması durumunda isyanla tepki verebilmek için silahla karşı çıkmaya hazır olmamız lazım diyen Menşevikler ile Eserler, entremetik hareketler planı da kurmuşlardı. Polis teşkilatının verilerine göre, bu amaç üzerine Sosyalist Sosyal Demokratlar Partisinin merkez komitesi tarafından askeri bir teşkilat kuruldu. Bu hareketin araştırılması ve ortaya çıkması İkinci Hükümet Duması’nın dağıtılması ve Sosyal Demokratlar Partisinin hükümet haini ilan edilmesinin formalite bir nedeni oldu. Bu olaylar sonucunda meclis başkanı İ.G Tresli tutuklandı. Duma radikallerinin plan haritasına göre, hükümetin Duma’yı dağıtma kanunu uyguladığı durumda solcular fırsat olursa Kadetlerle bir araya gelerek kendilerini kurucu meclis ilan edip, hükümetin kendilerini yaşa dışı ilan etmelerini sağlayarak itibarını kaybetmesini istiyorlardı. Ayrıca askeri kuvvetlere dikkatini dağıtmak için, isyanı küçük küçük ilçelerden, köylerden başlatarak sonrasında şehirlerdeki proleterlerin işçilerle birlikte hareket edip isyan etmelerini sağlamayı planlıyorlardı. Aynı anda posta, telgraf ve tren yolu işçilerinin ayaklanması bu plana dahildi. Ancak 1905’te Oktobrist Ekim olaylarından sonra, gücünü kaybeden yerel halk, 1907 yılında artık huzurunu kaybetmek istemediğini açıkça belirtmişti.¹¹³

Hem Sosyalistliğin hem de burjuvazi demokrasinin hareket planını bir adım ileriye taşıyan Menşevikler, bu amacın Proleterler tarafından öne sürülen demokratik şartların Sosyalist olmayan partiler tarafından var sayılmasıyla gerçekleştirilebileceğini ileri sürüyorlardı. Bolşevikler ise, Menşeviklerden farklı olarak sadece hükümeti yıkmayı değil, onun yıkıldıktan sonra ortaya çıkacak olan sorumlulukla da baş edebilmeyi ve devrimci bir hükümetin kuruluşunu amaçlıyorlardı. Bu nedenle Menşevikler, diğer

¹¹² S. V., “Različiya v Taktike Menşevikov n Bolşevikov”, s. 189.

¹¹³ S. V., s. 189.

partilerle etkileşimde bulunabilirken, Bolşevikler sadece tek başlarına iktidarı ele geçirmeyi hedefliyorlardı. Lenin, halkın çoğunluğunun o anki hükümete karşıt bir görüşte olduğunu gördü. Sosyal yaşamını sürdüren en büyük altı partiden beşi devrimci bir görüş ortaya koymuşlardı. O halde, bu beş partinin herhangi biri ileri çıkabilirdi. Bu nedenden ötürü Bolşeviklerle bir parti olarak hükümeti ele geçirmesi oldukça zor görünüyordu.¹¹⁴

Hükümet, politik rejimin çökmesine neden olacak en büyük tehlikenin muhalefet hareketlerini keskin bir şekilde gösteren kadetler ve devrimci partilerden olan Eserlerden geleceğini bekliyordu. Bolşevikler bu dönemde arka planda kalarak varlıklarını devam ettirmeye çalışıyorlardı. Ancak Bolşevikler, Birinci Dünya Savaşına doğru kendini açık bir şekilde başlamıştı. Tüm bu olaylar, Rusya Sosyal Demokrat İşçiler Partisinin Menşevikler ve Bolşevikler olarak ikiye ayrılıp fikir karşıtlığına dönüşmesinden ötürü ortaya çıkmıştı.¹¹⁵

¹¹⁴ S. V., s. 189.

¹¹⁵ S. V., s. 190.

II. BÖLÜM

MART İHTİLALİNE GİDEN YOL

Rusya’da mart ayına geldiğinde, ekonomik sıkıntı artık tahammül edilemez bir hal almıştı. Ekonomik daralmadan dolayı işçilerin, özellikle bazı büyük fabrikalarda işten çıkarılması, toplu bir şekilde ayaklanmanın önünü açmış oldu. Pultov fabrikasının müdürlüğü, ekonomik olarak kötü gidişten dolayı, Rus işçilerini topluca işten çıkardı. Bu Rus halkından yaklaşık kırk bin kişinin işsiz kalması anlamına geliyordu. Böylece işsiz kalan halk, evine ekmek götüremez duruma geldi. Şubat ayına gelindiğinde halk, yiyecek sıkıntısını hat safhada yaşamaya başladı. Ekmek alabilmek için bile gün boyunca fırınlarda sıra bekliyordu. 4 Mart’a gelindiğinde işçilerin eşleri gıda ve ekmek sıkıntısı yüzünden fırınları, dükkânları istila etti. Durum böyleyken işsiz kalan işçilerde büyük grev başlattılar.¹¹⁶

8 Mart’ta, işlerinden çıkartılan yaklaşık dört yüz bin işçiden doksan bin civarındaki işçi grev yapmaya başladı. Fakat hükümeti bu durum pek de kaygılandırmadı. Tam da aynı gün Sosyalist Toplumcu Örgütler, Kadınlar Günü’nü kutluyordu. Kadın işçiler tarafından düzenlenen grevler, Viborg ve Petrograd’ta daha şiddetli oldu. Sokaklarda “*ekmek isteriz, çocuklarımız açlıktan ölüyor, yiyecek tek lokmamız yok*” diye sesler yükselmeye başlamıştı. Ayrıca öfkeli halk kitleleri, Çarlığa karşı “*kahrolsun zorba rejim*” diye sloganlar atmaya başlamışlardı. Gün içerisinde polisler halk arasında bazı çatışmalar olsa da bunun boyutu pek de büyük değildi.¹¹⁷

18 Mart 1917 tarihli Tanin Gazetesinde “*Rus İhtilalinin Hareket Tarzı*” ile ilgili, ihtilalin gösterilerle başladığını ve hükümetin memurlarının bile halkın ateşli gösterilerine engel olamadığını yazıyordu. Tanin Gazetesinde yer alan bilgilere göre, Jandarma ile halk arasında ciddi çatışmalar olmuştu. Askerler, halkın üzerine ateş açmak zorunda kalmış ve birçok kişi hayatını kaybetmişti. Bu çatışmalar sonunda Petersburg’daki askeri güçlerin büyük bir kısmı da ihtilalcilerin tarafına geçti. Bundan sonra hükümet, askerleri ile ihtilalci askerler arasında aralıksız bir çatışma süreci başladı. Bu çarpışmalarda halk, ihtilalci askerlere tüfekler ve altıpatlar tabancalarla destek oldu. Hükümete ait askerler, şehrin merkezini işgal ederek caddelerde hakimiydi kurmayı amaçlayıp, makineli tüfek

¹¹⁶ Kerenski Aleksandr, *Kerenski ve Rus İhtilali*, çev. Güran Rasih (İstanbul: Ağaoğlu Yayınevi, 1967), s. 158.

¹¹⁷ Liebman Marcel, *Rus İhtilali*, çev. Samih Tiryakioğlu (İstanbul: Varlık Yayınevi, 1968), s. 120.

ve normal tüfeklerle halkın üzerine ateş açtılar. İhtilalciler ve hükümet tarafları arasında, Neva Nehri kenarında, büyük çapta çatışmalar oldu. Bu çarpışmalarda birçok kişi hayatını kaybetti. Duma'nın gazeteler aracılığıyla açıklama yayınlamasına rağmen, sokaktaki çatışmalar bir süre daha devam etti. Başkent Muhafız Kuvvetlerinin en büyük kısmını oluşturan on alay da ihtilalcilere katıldı. Sayıları gün geçtikçe artan ihtilalciler, karargâhlarını Finlandiya istasyonu yakınlarına kurmuşlardı. Bunun sonucunda, Finlandiya yoluyla yabancı memleketlerle olan taşımacılık ve ulaşım ihtilalciler tarafından kesildi. Tornea'ya gelen ve yaralı askerleri taşıyan trenden başta Finlandiya istasyonundan hiçbir tren hareket etmedi. Birkaç gün sonra, içinde asker ve işçinin yan yana oturdukları otomobiller, caddelerde dolaşmaya başladılar. Bazı otomobillerde Duma üyeleri de bulunuyordu. Bunlar, halk kitlelerine konuşmalar yaparak Geçici İcra Heyeti'nin açıklamalarını okuyorlardı. Bütün sokaklar, şarkı söyleyerek ilerleyen silahlı kalabalıklarla doldu. Çatışma sırasında, kadınlar ve çocuklar bile altıpatlar tabanca ile silahlandırılmışlardı.¹¹⁸

Rusya'da iç karışıklıklar, giderek bir iç savaşa dönüşüyordu. Çarlık Rusyası, adeta bir uçurumun kenarında tutunmaya çalışıyordu. Dış dünyada Çarlık Rusya'sında neler olduğu bilinmemekle birlikte, gidişatın nereye gittiği hakkında Çarlığın köklerine bağlı olanlar bile cevap veremez durumdaydılar. Lenin, Ocak 1917'de Zürih'teki konuşmasında Devrim'in proleterya devrimi olacağını belirterek, bu devrimde rol oynayıp oynamayacağı konusunda net bir açıklama yapmamıştı.¹¹⁹

Rusya'da Birinci Dünya Savaşının neden olduğu ağır sosyal ve ekonomik sıkıntılar altında ezilen ve bu sıkıntılara direnmeye çalışan halk kitleleri, Otokrasiye karşı büyük bir mücadeleye girişerek yeni bir dönemin kapılarını açıyordu. 1914'te savaşın başlamasıyla birlikte Rusya'da artık hiçbir şey eskisi gibi değildi. Sokaklarda her geçen gün daha da fakirleşen halkın baş kaldırılmasına yeni tedbirler alınmaya çalışılıyordu. Aslında 1905'ten beri halk tarafından imparatorluğun Otokrasi, baskı yönetimine karşı bir mücadele yürütülmekteydi. Savaş döneminde ise Rus halkının yönetime karşı duyduğu hoşnutsuzluk hat safhaya tırmanmıştı. Aslında bu savaşın devrimi tetiklediğini söylememiz çok da abartılı olmayacaktır. Muhtemelen Birinci Dünya Savaşının Rus halkı üzerine yüklediği büyük sıkıntılar olmasaydı, 1905'teki ayaklanmalar daha öteye gitmemiş olacaktı. Bir nevi 1905'teki ayaklanma ile Rus halkı, önemli bir tecrübe

¹¹⁸ Tanin, "Rus İhtilalinin Takip Ettiği Hareket", 18 Mart 1917, s. 4, 2075.

¹¹⁹ Ascher, *Kısa Rusya Tarihi*, s. 204.

kazanmış, bilinçlenmişti ve bu savaştan sonra adeta bir topyekûn ayaklanmaya evrilecekti.¹²⁰

Tüm bu gelişmeler sonunda Rus halkının Çar yönetimine karşı duyduğu memnuniyetsizlik daha da arttı. Savaşta alınan yenilgiler, ölen askerler, halkın öfkesini daha da artırıyor ve her yerde Çar'ın devlet işlerindeki yetersizliği konuşuluyordu. Yapılan araştırmalara göre, savaşta hayatını kaybedenlerin sayısı altı yüz elli bin civarındaydı. Yaralı, kayıp ve esirlerin sayısı toplamda sekiz milyon kadardı. Savaş alanındaki yenilgiler yetmezmiş gibi, Çar devlet işlerinden anlamayan bakanları iş başına getiriyordu. Sonra, bunları görevden alıyor ve yerlerine başka yeteneksiz kişileri getiriyordu. Bu kısır döngü, istikrarsızlığın daha da artmasına neden oluyordu. Bütün bu olanlar, halkın öfkesini adete nefrete dönüştürüyor ve liderlik vasfı olmayan Çar'ı artık hiç kimse istemiyordu.¹²¹

Şubattaki ayaklanma, giderek çok karışık bir hal almaya başladı. İhtilalci işçiler, asker kıyafeti içindeki köylülerle karşı karşıyaydı. İşçiler, sadece erkeklerden oluşmuyordu. Bunların içerisinde kadınlar da vardı. Bu kadınlar, askerlerin bir nevi annesi, kardeşi ya da eşi idi. Savaşta Almanlarla savaşıp, ateş açıp vurmak o kadar zorken, ihtilalci analara bacılara ateş açmak bin kat daha zordu. Düşmana ateş açmak, o kadar zor olmazdı. Sonuçta ateşe ateşle karşılık veriliyordu. Subaylar, bu sefer askerlerin kendi annelerine, kardeşlerine, eşine, dostuna silah doğrultmalarını istiyordu. Diğer taraftan, Rus halkının değerli bir parçası olan işçiler “süngülerinizi indirin, bize katılın” diye haykırıyorlardı.¹²²

Petrograd'ta Çarlık “düşmana ateş et” emrini verirken, halk ise “bizimle birlikte yürüyün”, “kardeşlerinize ateş etmeyin!” diye bağıyordu. Böylelikle halk, asker üzerinde üstünlük sağlıyordu. Halkla asker arasında geçen bu diyalog, Çarlık iktidarının bir devrin kaderini belirleyecekti ve adeta Çarlığın sonunu getirecekti.¹²³

18 Mart 1917 tarihli İkdâm Gazetesinde, ihtilalle ilgili kısa bilgiler veriliyordu. “İhtilalin İlk Saatleri ve İlk Hareketler” başlığıyla verilen haberde, Stockholm'den gelen bilgilere dayandırılarak, polis memurlarının ve Jandarmaların, ellerinde süngüler ve kamçılarla

¹²⁰ Grigory Yevseyevich Zinovyev, *Rusya Komünist Partisi tarihi*, çev. Barış Zeren (İstanbul: Mızrak Yayınları, 2012), s. 215.

¹²¹ Ascher, *Kısa Rusya Tarihi*, s. 201.

¹²² Faulkner Neil, *Hakların Rus Devrimi Tarihi*, çev. Öncel Tuncel (İstanbul: Yordam Kitap, 2017), s. 126.

¹²³ Lev Troçki, *Rus Devriminin Tarihi Şubat Devrimi: Çarlığın Devrilmesi*, çev. Bülent Tanatar (İstanbul: Yazın yayıncılık, 1998), s. 124-125.

ahalinin üzerine yürüdükleri ve bu arada ihtilalcilerden yirmi kişinin hayatını kaybettiği, birçok kişinin de yaralandığı yazıyordu.¹²⁴

18 Mart 1917 tarihli İkdâm Gazetesi “*Rus İhtilalinden Ayrıntılar*” başlığı ile Duma reisi Rodzianko’nun Çar’a gönderdiği telgrafta durumun kötü olduğunu belirterek hükümetin büsbütün yararsız olduğunu yazıyordu. Devamında Askerler ile Polis arasında hoşnutsuzluklar gittikçe arttığını ve sokaklarda çarpışmaların vuku bulunduğunu ve hiç vakit kaybetmeden güven sahibi birini yeni bir kabine oluşturmak için yetki verilmesi gerekiyordu. Rodzianko fırka reislerinin hükümet değişimine karar verdiklerini bildirerek memlekete sükûn, sakinlik ve güvenliğin idare edilmesinin gerekli olduğunu açıkça istedi.¹²⁵

Yine aynı tarihli İkdâm Gazetesinde “*Rus İhtilalinden Ayrıntılar*” başlığıyla verilen haberde, Duma Reisi Rodzianko’nun Çar’a gönderdiği telgrafta, durumun kötüye gittiği belirtilerek hükümetin büsbütün işlevsiz hale geldiği yazıyordu. Haberin devamında, askerler ile polis arasında gerginliğin giderek arttığı ve sokaklarda çarpışmaların olduğu bilgisi veriliyordu. Yeni bir kabine oluşturmak için, hemen güven sahibi birinin görevlendirilmesi gerekiyordu. Rodzianko, fırka reislerinin hükümet değişimine karar verdiklerini belirterek memlekete sükûn, sakinlik ve güvenliğin geri gelmesi için bu önlemlerin alınması gerektiğini ileri sürüyordu. Yine aynı tarihli Tanin Gazetesinde, Londra’dan Bonar Law’ın Avam Kamarasında Rus İhtilalinin, barışın yapılması anacına yönelik olmadığını belirterek, tersine milletin arzu ettiği faaliyetlere devam edilemediğinden ortaya çıktığı bilgisi veriliyordu. Bonar law’dan aktarıldığına göre, insan kaybının çok olmadığı ve ihtilalin oldukça kolay bir şekilde meydana geldiği haberi yer alıyordu. İcra Heyetinin oluşturulmasının devamında İngiltere ve Fransa elçileri, adı geçen heyet ile görüşmelere girmişti. Duma lideri Rodzianko, İcra Heyeti adına Kara Kuvvetleri ve Deniz Kuvvetleri komutanlara hitaben bir açıklama yayınlamış ve düşmanla çarpışmaya devam edileceği, herkesin sükûnetini korumasını istemişlerdi. İşçiye hitaben yayınlanan bir açıklamada ise işçilerin işleri ve güçleriyle meşgul olmaları tavsiye ediliyordu. Böylece, cephede savaşa devam olunabileceğini belirtiliyordu. Bonar Law ise açıklamaların sonunda Petersburg’daki İngiliz Elçiliğinden gelen bir telgrafname’de, Çar’ın tahttan çekildiğini ve Grandük Mihail’in hükümete geçtiğine dair haberlerin tamamen doğru olmadığını bildiriyordu. İcra Heyeti, bu yoldaki arzusunu ortaya

¹²⁴ İkdâm, “İhtilalin İlk Saatleri ve İlk Harekât”, 18 Mart 1917, s. 2, 7220.

¹²⁵ İkdâm, 18 Mart 1917, s. 1.

koymuşsa da tahttan çekilme meselesi henüz gerçekleşmemişti ve şimdilik Çar'ın nerede olduğu bilinmiyordu.¹²⁶

Tanin Gazetesinde verilen habere göre, Bonar Law'ın açıklamaları, ihtilalin korkunç şeklini korumakla birlikte, Çar'ın bulunduğu yerin bilinmediği ve tahttan çeldiğine dair haberlerin doğrulanmaya ihtiyacı olduğu bilgileri yer alıyordu. Çünkü bu şekilde Petersburg ihtilal hükümetinin memlekete huzuru getirdiğine dair propagandasının orduyu ikiye ayıracağı ve memlekette kanlı bir iç savaşın başlamasına neden olacağı ihtimalini güçlendiriyordu. Aynı zamanda ihtilalde İngiliz parmağının da bulunduğu anlaşılıyordu. Finlandiya Demir yollarının tamamen bozulmuş olduğuna dair İsveç kaynaklarından verilen ve sağlam olması gereken haberlerde gösteriyordu ki ihtilal hareketi yukarı tabakalarda bulunan siyasilerin düzenlediği bir oluşum olmaktan ziyade, daha çok halkın ve özellikle işçi topluluklarının aşırı öfkelenmesinden kaynaklanıyordu. Bu sebebi gösteren diğer bir haber daha vardı ki, o da oldukça ilginçti. Gerçekten temel kanunların geniş bir biçimde ve özgürlükçü bir şekilde düzeltilmesi hakkında İşçi Fırkalarının ileri sürdükleri istekler, yeni hükümet tarafından yerine getirildiği Royter tarafından yazılıyordu. Bunun ne derece önemli olduğu ortadaydı. Bundan dolayı ihtilalin gittikçe derinleştiği alınan bu haberlerden daha iyi anlaşılırmaktaydı. Zira, alınan bu haberler, aslında durumun Rusya'da oldukça ciddi olduğunu ortaya koyuyordu.¹²⁷

18 Mart 1917 tarihli İkdam gazetesinde Geçici Hükümet Erkanını oluşturulduğunu yazıyordu. Habere göre; Duma Meclisi tarafından oluşturulan Yürütme Başkanlığına Oktobrist fırkası üyesinden Rodzianko olup, ikinci başkanlığına ise Sosyalist reis Çeyce seçilmişti. Yürütme Heyeti üyeleri ise şu şekildeydi; İşçi Fırkası Reisi Kerenski, Kadet Fırkası Reisi Milyukov, Oktobristlerden Duma ikinci reisi Konovalov, Kazak zabıtlarından Karalof, Duma Başkatibi Dimiriyakof, Duma ikinci kâtip Ricyeses, Oktobristlerden Silitlovski, Kadet Fırkasından Nekrosf, Merkez Fırkasından Prens Lvov, Sol Cenahtan Milliyet Perveren Fırkasından Şolkin seçilmişti. Kopenhag-Petersburg ajansından alınan habere göre Duma Yürütme Heyeti tarafından yayınlanan liste yeni milli kabineyi oluşturuyordu..Baş vekil ve Dahiliye Nazırı yani İçişleri Nazırı Zemstvolar İttihadı Reisi Lvov Hariciye Nazırı Dışişleri Bakanı Petersburg Mebusu Milyukov,Adliye Nazırı Saratof Mebusu Kerenski,Menakılat Nazırı Ulaştırma Bakanı

¹²⁶ Tanin, "Bonar Law'un Açıklamaları", 18 Mart 1917, s. 4, 2969.

¹²⁷ Tanin, "Bonar Law'un Açıklamaları", 18 Mart 1917, s. 4, 2969.

İkinci Duma Reisi Nekrasov, Ticaret ve Sanayi Nazırı Kostroma Mebusu Kononov oldu.¹²⁸

2.1. İhtilali'n Patlak Vermesi ve Haber Alma Yolları

18 Mart 1917 tarihli İkdâm gazetesi “Bütün Ruslar Ateş ve Kan İçinde” başlığını taşıyan haberinde İhtilalciler idareyi ele alır almaz kendilerinden birini derhal Petersburg telgraf ajansının başına geçirdiğini yazıyordu. Gazeteye göre bunun nedeni bir an önce haber alma ve olayların işleyişini ihtilalcilerin lehine çevirmek içindi. İhtilalcilerin telgraf ajansını ele geçirmesiyle artık haberleri kendilerince düzenleyebilecekler ve ihtilali öven yazılara yer vererek ihtilale zarar verecek yazıların yayınlanmasını engelleyebileceklerdi. İhtilalle birlikte adeta Rusya’da kaos hakimdi ve çok kan dökülüyordu. Gazetenin de ifade ettiği üzere “*Tüm Rusya ateş ve kan içerisinde*” idi. Aslında 1905’ten bu yana Rusya’da kargaşa devam ediyordu.¹²⁹

Harp içinde Rusya’daki gelişmelerle ilgili haberler Stockholm elçiliğinden, Sefir Cevat Bey vasıtasıyla alınıyordu. Cevat bey İsveçliler veya tarafsız elçilik mensupları ile sürekli diyalog içerisindeydi. Ancak bu kaynaklardan aldığı haberlerin doğruluk payı oldukça düşüktü. Bazen çok yanlış bilgiler veriliyordu. İhtilalin bir isyana dönüşmeyeceği iddiasının da ele alındığı ve bu yönde değerlendirmeler yapıldığı da oluyordu. Tüm bu eksik ve yanlış bilgiler Türk yetkililerin de konuyla ilgili sağlıklı karar almasını zorlaştırıyordu.¹³⁰

Dünya tarihini bu denli etkileyen Rus İhtilali elbette Rusya’nın güney komşusu Osmanlıların da dikkatle takip ettiği bir olaydı. Bir yandan gazeteler yabancı ajanslardan elde ettikleri haberleri genel okura sunarken, öte yandan resmi kanallar yani Osmanlı Hariciyesi de sınırın öbür yakasında meydana gelen olayları dört gözle takip etmekteydi. Petrograd merkez olmak üzere Rusya’da yaşanan gelişmeler en yakın Osmanlı diplomatik heyetinin yerleşik olduğu İsveç’ten, Stockholm Sefareti’nden haberler gelmekteydi. Osmanlı devletinin Rusya’daki ihtilale ilişkin haber kaynaklarından bir diğeri de Berlin Sefareti’dir. Ancak Berlin’den alınan haberlerin doğruluğu tartışmalıydı. Petrograd’da yaşanan olayları derinlemesine olmamakla birlikte daha kısıtlı bilgiler edinilmekteydi.¹³¹

¹²⁸ İkdâm, “Hükümet-i Muvakkata Erkanı – Yeni Kabine Azası”, 18 Mart 1917, s. 1, 7220.

¹²⁹ İkdâm, “Bütün Rusyalar Ateş ve Kan İçinde”, 18 Mart 1917, s. 1, 7220.

¹³⁰ Kurat, *Türkiye ve Rusya*, s. 317.

¹³¹ Cengiz Yolcu, “Osmanlı Hariciyesi Ekim Devrimi’ni Nasıl Takip Etti?“, *Toplumsal Tarih Dergisi*, 287 (Kasım 2017), s. 86

Bu haberler İstanbul'a Berlin ve Viyana'da bulunan ajanslar aracılığıyla ulaşıyordu. Fakat o sırada İhtilalden doğru bir şekilde haber alabilme imkanlarını kısıtlayan iki önemli sansür vardı. Bunlardan biri, Çarlık yönetiminin uyguladığı sıkı sansürdü diğeri ise savaşa katılmış olan devletler tarafından uygulanan "savaş sansürü" idi. Bu şartlar altında meydana gelen "Otosansür" kavramı, haberlerin gerçeklik payından ziyade, gazetecilerin kendi bakış açıları veya isteklerini yansıtmaya çabalarının bir sonucu idi. Bu haberler, pek çok değişiklik ve düzenlemelerden geçtikten sonra Osmanlı yönetimine ulaşıyordu. Haber ajansları Rusya'daki gelişmelerle ilgili haberleri dünya basınına yanlış bir şekilde yansıtıyordu. Rusya'nın içinde olduğu vaziyeti anlamak zor olmakla birlikte haber ajansları Rusya içerisinden de bilgi aktaramıyordu. Durum böyleyken ihtilal hakkında alınan haberlerin doğruluk payı tartışılıyordu.¹³²

Rusya'da meydana gelen karışıklıklar Türk basınına geç yansıyor. Zira Bolşevik ihtilali 27 Şubat 1917 yılında yeni takvime göre 12 Mart'ta Petrograd'da patlak vermiş ve hız kesmeden süratle Rusya'nın diğer şehirlerine yayıldı. Osmanlı Devleti özellikle de İstanbul basını, İhtilalden ve Rusya'daki karışıklıklardan birkaç gün sonra haberdar oldu. Rusya'daki bu karışıklıklar ile ilgili haberler Birinci Dünya Savaş'ında müttefikimiz olan Almanya vasıtasıyla İstanbul'a geliyordu. İhtilal ile ilgili gelişmeler çift yönlü Sansürden dolayı İstanbul basınına ancak 20 Mart'tan sonra yansıtılabiliyordu. Rusya içindeki gelişmeler hakkındaki bilgileri Stockholm elçisi olan Cevdet Paşa alıyordu. Cevdet Paşa'nın İsveçliler ve tarafsız elçiliklerle kurduğu temaslar sonucunda ulaştığı bazı yargıların aslında yanlış olduğu, ihtilalden beş hafta önce yazdığı yazılardan anlaşılıyordu. Cevdet Paşa'nın beş hafta önce yazdığı ve gazetelere yansıyan haberde "Rusya'da dahili buhran hüküm sürmekle beraber durumun dahili bir isyan olmayacağı merkezindedir" yazmıştı. Bu cümlesinden de anlaşılacağı üzere Cevdet Paşa, ihtilalin gerçekleşmeyeceğini öngörüyordu. Durum böyleyken kısa bir süre sonra ihtilalin gerçekleşeceğini kimse kestiremedi. Rus Bolşevik lideri Lenin dahi İsviçre'de iken yaptığı konuşmalarda 1917 Şubat'ında Rusya'da ihtilalin çıkacağını tahmin edememişti. Londra da çıkan meşhur Times gazetesi de 1917 yılının ocak ayında yayınladığı "Rusya ve Harp" adlı makalede Rusya'da iç buhranın şiddetli olduğunu savunurken Çar'ın zafer kazanıncaya kadar devam edeceğini yazıyordu.¹³³

¹³² Kocabaşoğlu ve Berge, *Bolşevik ihtilali ve Osmanlılar*, s. 37-38.

¹³³ Kurat, *Türkiye ve Rusya*, s. 317-318.

Kuşkusuz askeri sansür ve alınan haberlerin kaynağı Alman ve Avusturya makamlarının süzgecinden geçerek Osmanlı kamuoyuna ulaşmış olması, İhtilalin tam olarak yansıtılmasını güçleştirmiştir. Ancak Osmanlı'nın ebedi düşmanı olan Çarlık Rusya'sında büyük bir çatlak meydana gelmiş olması, Gayrimüslim tebaa hariç Osmanlı toplumunu hayli memnun etmiş; savaşın ortasında bocalayan Osmanlı Devleti için bir umut kaynağı olmuştur. Çünkü bu gelişme ile Osmanlı ordusu, Kafkas Cephesi'nde rahat bir nefes alma, İstanbul ve boğazların Rusya'ya kaptırmadan savaştan en az yara ile çıkabilme imkânı bulmuş olacaktı. 1917 yılının Şubat ayından itibaren Osmanlı basını yakın komşusu olan Sovyet Rusya'da neler olup bittiğini tam olarak anlamaya çalışmış, İlkbahar aylarında ise bu ihtilalin nasıl olduğu ve nasıl ortaya çıktığına yönelik haberler sıkça basın manşetlerinde yer almıştır. Fakat ihtilale yönelik açıklamalar, entelektüel bakış açısından ziyade genellikle yabancı basın üzerinden değerlendirmelere yöneliktir.¹³⁴

Osmanlı Devleti'nin Rusya'da çıkan ihtilalle bu kadar yakından ilgilenmesinin en büyük nedeni savaştan çekilmesini dört gözle beklemesi ve Rusya'nın işgali altında olan topraklarımızın boşaltılması ümidiydi. Bundan dolayıdır ki mart, nisan ve mayıs aylarında Osmanlı Basınında Rusya'daki gelişmeler manşetlerden veriliyor, konuyla alakalı uzun ve ayrıntılı başyazılar kaleme alınıyordu. I. Dünya savaşının devam ettiği yıllarda böylesine büyük bir ihtilalin meydana geleceği kimsenin aklına gelmezdi. Bu ihtilal belki de en çok Osmanlı Devleti'nin yararına oldu. İttifak Bloğunun savaşı kazanmasına neden olmasa da savaşın uzamasında en büyük etkenlerden biri oldu. Ayrıca Osmanlı Devleti savaş sonunda muhtemelen yıkılacak ya da büyük toprak kayıplarına uğrayacakken, Rusya'nın içinde bulunduğu durumdan da faydalanılarak Batum, Kars, Ardahan sancakları geri alındı.¹³⁵

2.2. İhtilal Sahiplerinin Amaçları

7 Mart 1917 tarihli Tanın gazetesi Stockholm'den Gelen haberlere göre Sosyalist Rus Milletvekillerinden oluşan Duma'nın ikinci toplantısında Rusya'nın düzelmesi imkânsız ve tamamen bir felakete yürümekte olduğuna bununla birlikte savaşa son vermek gerektiğine dair dile getirdikleri konuşmalar pek derin etkiler meydana getirdi.¹³⁶

¹³⁴ Yaşar Baytal, "Osmanlı Basınında 1917 Bolşevik İhtilali", *Journal of History Studies*, 10 (Ağustos 2018), s. 6.

¹³⁵ Kemal H. Karpat, *Kısa Türkiye Tarihi*, (İstanbul: Timaş Yayınları, 2016), s. 97-98.

¹³⁶ Tanin, "Rusya Felakete Gidiyor", *07 Mart 1917*, s. 1, 2958.

18 Mart 1917 tarihli İkdam gazetesinde Rusya'daki halkın en büyük amacı anarşiye bir nihayet vermek istediklerini yazıyordu. Böyle buhran ve karışıklık zamanlarında yani tarihi olaylarda seslerin birbirine karışmasından çıkan gürültü zamanında halk ne yaptığını bilmez, “*Doktor Lobon diyor ki vakay-i tarihiyenin failleri o vukuatın ne olduğundan haberdar değillerdir.*”¹³⁷

Haksız ve ezici davranışlar, zulümler, kargaşa, anarşi halkın seslerinin karışmasından çıkan gürültü Rusya'da hiç beklenmedik bir ihtilale dönüştü. Rusya için 1905'ten beri beklenen fakat hiçbir zaman olmasına imkân verilmeyen bu İhtilal ezilen ve sesi çıkmayan halkın artık ayağa kalkmasıydı. Ünlü tarihçi Carr'ın da söylediği gibi; “*Romanov hanedanını deviren 1917 Şubat Devrimi, savaşın neden olduğu yoksullukların ve ödenen bedelin paylaşımından açıkça görülen eşitsizliğin çileden çıkardığı halkın kendiliğinden isyanıydı.*”¹³⁸

18 Mart 1917 tarihli İkdam Gazetesi İhtilalcilerin işe başlar başlamaz hapisaneleri saldırıp suçluları serbest bırakmalarını şöyle yazıyordu; Rus İhtilalciler zaman kaybetmeden Petro-Paulo zindanını ele geçirerek ilk olarak politik suçluları serbest bıraktı. Ayrıca Çarlıktan kalan bütün siyasi belgeleri yakarak casus teşkilatının köküne incir ağacı dikildi. Aynı gazetenin devamında İhtilalciler Krest Hapishanesine saldırıp siyasi suçluları tahliye ederek tutuklu kadınlar dahi serbest bıraktılar. En önemli gelişme ise gizli güvenlik güçlerinin binasını tahrip eden ihtilalci kuvvetler siyasi teşkilatla alakalı ellerine ne geçtiyse tüm evrakları yakıp yıktılar.¹³⁹

18 Mart 1917 tarihli Tanin Gazetesinin Petersburg Royter Ajansından aldığı habere göre Rusya'da oldukça önemli olaylar yaşanmaya başlamıştı; Duma gizli bir polis oturumu yaptı. Yapılan bu gizli oturumdan sonra bazı alaylar halk tarafına geçmeye hazır olduklarını bildirdiler. Bu olaydan sonra ise hükümet yanlısı birkaç subay öldürüldü ve diğer alayların da ihtilale katılmasıyla genel topçu karargâhı ihtilalciler tarafından işgal edildi. İhtilalciler karargâhın komutanını öldürdüler ve zaman kaybetmeden Sen Piyer hapishanesi ele geçirilerek buradaki mahkumları serbest bıraktılar. Kilise ihtilalci askerlerinin genel karargâh merkezi olarak kullanılıyordu. Bütün bu olayların baş gösterdiği sıra Çar Nikola ordunun başındaydı. Bu nedenle Çar başkentten oldukça uzaktı ve Duma'yı Nisan ayına kadar fes etmişti. Bu gelişmeyle birlikte siyasi fırka liderleri

¹³⁷ “Bütün Rusyalar Ateş ve Kan İçinde”, s. 1.

¹³⁸ Edward Hallett Carr, *Bolşevik devrimi 1917-1923*, çev. Orhan Suda 1 (İstanbul: Metis Yayınları 1989), s. 75.

¹³⁹ *İkdam*, 18 Mart 1917, s. 2-3

emre uymamaya karar verdi. Reis Rodzianko Çar'a çektiği telgrafında özetle şu noktalara dikkat çekti; Başkentte huzursuzluk hüküm sürmektedir. Hükümetin faaliyetleri kesintiye uğradı. Yiyecek ve yakacak malzemesini nakledecek yollardan mahrum oldukları için iaşe sıkıntısı her geçen gün daha da artıyor. Asker ve halk arasında hoşnutsuzluk arttığından dolayı iki taraf sokaklarda birbirlerine ateş açıyor. Memleketin bir an önce bu kötü gidişatından kurtulması için hemen yeni bir kabine oluşturulması gerekiyor. Rodzianko aynı telgrafnameyi genelkurmay başkanı General Aleksiyef ile savaş cephesindeki komutanlara da göndererek Çar'ı Duma'nın tekrardan açılmasına ikna etmelerini istedi. İhtilal askeri heyeti, meclisin alacağı kararı öğrenmek için milletvekilleri dairesine kadar geldi. Rodzianko, fırka liderlerinin hükümetin değişimi hakkındaki kararını meclise ulaştırdı, huzur ve düzenin korunmasının gerektiğini açıkladı. Duma düzeni korumak için üyelerden bir araya gelmiş bir komite seçti. Ancak milletvekilleri yeniden toplanmaya hazır değildi. Duma huzurunda hurra sesleri ile alkışlanan ihtilal askerleri gelerek Duma muhafız askerlerini değiştirdi ve onların yerine nöbet tutmaya başladı. Muhafız kuvvetleri subaylarından biri sokakta yaralandı. İmparatorluk meclisi lideri tutuklandı. Bakanlardan birçoğunun adresi araştırıldı. Meclis lideri Galiç istifasını telefonla bildirdi. Bu sırada ihtilalciler hapishanelere girerek siyasi mahkumları tümüyle serbest bıraktılar ve polise ait siyasi bölümün idare merkezini yıktılar. Ayrıca şahıslar ve siyasi teşkilat ile alakalı dosyalar tamamen yakıldı. Akşam vakti Petersburg'daki bütün askeri kuvvetler, deniz kuvvetleri de dahil olmak üzere, halkın tarafına geçtiklerini ilan etti. Kronştadt'daki askerler dahi harekate katılmak üzere Petersburg'a geldi. Evlerin damlarından halk üzerine makineli tüfek ve el bombası atan polislerden intikam almak amacıyla polis dairelerinden bazıları yakılıp yıkıldı. Yaralı sivillerin sayısının birkaç yüz kişi olduğu belirlendi. Askeri güvenlik görevlilerinin yardımıyla düzen korunmaya çalışılıyordu.¹⁴⁰

Rusya'daki halkın Ziraat bakanına karşı ateş püskürmesinin en önemli nedenlerinden biri; Birinci Dünya Savaşı sırasında Rusya, Almanya'dan peş peşe yenilgiler alınca Rus ordusundan yaklaşık bir milyon asker firar etti. Rus yönetimi, 15 milyon tecrübesiz, daha askerlik yaşına gelmemiş ve askerlik yaşını geçmiş insanı orduya aldı. Bununla birlikte

¹⁴⁰ *Tanin*, "İhtilal Ayrıntıları", 18 Mart 1917, s. 4, 2969.

orduya ve silah sanayisine alınan insanlardan dolayı, tarım üretiminde yer alan iş gücü hayli azaldı. Bunun sonucu olarak 1917’de ciddi derecede gıda sıkıntısı yaşanıldı.¹⁴¹

18 Mart 1917 tarihli İkdam Gazetesi Petersburg’den aldığı haber de şöyle yazıyordu; Barko, Protopopov, Ştarmer ve diğer Rus kabinesinin ileri gelenlerini tutuklandı ve ihtilalciler kışlık sarayı işgal etti. Böylelikle Moskova şehri kan dökülmeksizin ihtilale katıldı.¹⁴²

Aynı Gazetenin devamında Ajans Royter’den gönderilen telgrafta şöyle yazıyordu; İhtilalcilerin ilerlemesiyle pek çok sevinç gösterileri meydana geldi. Sakinlik ve güvenliğin devamını sağlamak için askerler bir araya gelerek bir komite oluşturdular. Moskova Komutanı, Jandarma ve polislerden binlercesi tutuklanıp hapse atıldı. Siyasi Mahkumlar tahliye edildi. İhtilal henüz sonuca varmamakla birlikte askerlerin hangi tarafta olduğu bilinmiyordu.¹⁴³

Tanın 18 Mart 1917 tarihli gazetesinde Birinci ve dördüncü Kazak alayları ihtilalcilere katıldığını ve Geçici hükümet kurduklarını yazıyordu. Geçici Hükümetin kurulmasıyla sevinç gösterileri yapıldı. Düzenin korunması için askeri bir heyet oluşturarak Moskova’da Merkez Komutanı ile birçok polis memurları tutuklanarak hapsedildi. Siyasi suçlular serbest bırakılarak Nijni Novgorod ve Harkof şehirleri ihtilale katıldı.¹⁴⁴

Askerlerin Subaylara karşı olmalarının en büyük nedeni subay sınıfını ortadan kaldırıp kendi düzenlerini kurarak özgürlük kazanmak istemeleriydi. Şubat İhtilalinden hemen sonra subaylara itaatkâr davranmaları geçici bir durum idi. Bu durum Geçici Hükümet kurulduktan sonra değişti. Subayların Çara bağlılıklarının arkasında ise Rusya’nın içinde bulunduğu kötü gidişatı sadece Çarın değiştirebileceği düşüncesinde olmalarıydı.¹⁴⁵

18 Mart 1917 tarihli İkdam gazetesinin değerlendirmesine göre; 1917 Rus İhtilaline sebebiyet veren köklerin mazide olduğunun ve uzun zamandan beri Rusya ufuklarında biriken karanlık ve kara bulutların büyük bir patlak verdiğini yazıyordu. Tarihi olaylar tekerrürden ibaret olmakla birlikte neden-sonuç ilişkisi barındırmaktaydı. Bundan

¹⁴¹ Murray Bookchin, Devrimci Halk Hareketleri Tarihi 1905’ten 1917’ye Rus Devrimleri Üçüncü Devrim Çev. Ali İhsan Başgöl 3 (Ankara: Dipnot Yayınları, 2011), s. 175.

¹⁴² İkdam, “İhtilalin Tafsilatı, Eski Nazzarın Tevkifi”, 18 Mart 1917, s. 1, 7220.

¹⁴³ İkdam, “Petersburg’da Bir İhtilal Gününün Vukuatı”, 18 Mart 1917, s. 1, 7220.

¹⁴⁴ “İhtilalin Tafsilatı, Eski Nazzarın Tevkifi”, s. 1.

¹⁴⁵ Volkan Marttin, Bolşevik Söylemlerinin Birinci Dünya Savaşıma Etkisi, Tesam Akademi Dergisi 6/2 (Temmuz 2019), s. 193.

dolayıdır ki Rus İhtilalleri yayılmış felsefi fikirleri barındırıyordu. Gerek usul ve icraat itibarıyla 1789 Fransız İhtilalinin kabaca taklidiydi.¹⁴⁶

18 Mart 1917 tarihli Tanin gazetesinin Stockholm muhabiri ihtilal komitesinin duruma hâkim olmadığını yazıyordu. Rusya’da kıtanın hakkında kesin bir şey söylenememekle birlikte yiyeceklerin yakında tükeneceği bildiriliyordu. Yürütme heyetinin yerine yakında radikal ve sosyalist fırka üyelerinden bir araya gelmiş bir ihtilal hükümeti oluşturulacağı düşünülmekteydi. Kargaşanın savaş karşıtı bir temele sahip olduğu gün geçtikçe açık bir şekilde anlaşılmaktaydı.¹⁴⁷

19 Mart 1917 tarihli Sabah Gazetesi “*Helsinki’de Savaşlar*” başlığıyla Finlandiya’nın merkezi idaresi olan Helsinki de meydana gelen savaşı yazıyordu. Bu savaşta pek çok kan döküldü. Daha sonra askerler sokaklarda gezerek çatışmalarda çekimser kalan subayları da kurşundan geçtiler. Petersburg ihtilalinde telef olanların sayısı üç bin kişiden fazla olduğu tahmin edilmekteydi.¹⁴⁸ 19 Mart tarihli Sabah Gazetesi Helsinki’de olan olayları yukardaki şekilde ele alırken 24 Mart tarihli Sabah Gazetesi ise cuma günü Helsinki’de kanlı bir biçimde askeri gösteriler meydana geldi ve Amiral Peobon ertesi gün kurşuna dizilerek öldürüldüğünü yazıyordu.¹⁴⁹

21 Mart 1917 tarihli Sabah gazetesinde çıkan, “*İhtilalin Başlangıçları*” adlı yazıda; Petersburg’da ihtilal düzenlendiği esnada Bakanların evlerinin basılması için ikinci hassa fırkası seçildi. Bu iş geceleyin meydana geldi. Aynı gecede Askerler ve ihtilalciler eğlence yerlerine ve lokantalara girip orada bulunan subayları ihtilale kabule davet ederek kabul etmeyenleri kurşun ile vurup öldürdüler. Öldürülen Jandarmaların cesetleri uzun süre sokaklardan kaldırılamadı.¹⁵⁰

21 Mart 1917 tarihli Sabah gazetesi “*Rusya İhtilaline Dair*” başlığıyla ele alınan yazıya göre; Ateş püsküren ve kaynayan halkın hiddet ve gazabının bilhassa Ziraat Bakanına karşı olduğunu yazıyordu. İhtilalci halk Bakanı Bakanlığın bahçesine sürükleyerek diri diri yaktı. Protopopov’un edindiği zabıta kuvvetlerinin dört bin kişisi hapsedilerek büyük bir kısmı ise gizlenmek suretiyle kurtuldu.¹⁵¹

¹⁴⁶ “Bütün Rusyalar Ateş ve Kan İçinde”, s. 1.

¹⁴⁷ Tanin, “Kargaşalıklar, Savaş Karşıtı Görünüyör”, 18 Mart 1917, s. 2, 2969.

¹⁴⁸ Sabah, 19 Mart, 1917, s. 2

¹⁴⁹ Sabah, 24 Mart, 1917, s. 2

¹⁵⁰ Sabah, 21 Mart 1917, s. 3

¹⁵¹ Sabah, 21 Mart 1917, s. 1

2.3. İhtilalin Ayrıntıları

21 Mart 1917 tarihli Sabah Gazetesi “*İhtilal Tafsilatı*” başlığıyla; Mart’ın on ikinci günü iki ihtilal komitesi teşekkül ettiğini yazıyordu. Bunlardan biri Duma tarafından bütün fıkralardan oluşan heyet diğeri ise Neceski Başkanlığı altında Petersburg işçi delegelerinden oluşuyordu. 12 Mart akşamı Duma tarafından oluşturulan heyet ile bütün ihtilal yönetimini elinde bulunduran işçi fırkası heyeti arasında bir fikir ayrılığı ortaya çıktı. Fikir ayrılığı Çar ile müzakereye girişmeye karar vermiş olan Yürütme Heyetinin istifası meselesinden doğmuştu. Bu fikir ayrılığı Çelski ile Kerenski’nin bahsi geçen komiteden ayrılmasına sonuç verdi. İkinci Fikir ayrılığı ise 15 Mart’ta gelecek şartlar dairesinde ortaya çıktı. Dumanın çoğunluğu Çarın oğlunun tahta geçmesini ve vekilliğini Grandük Mihail’e emanet etmek istedi. Fakat Duma Komitesi sözünü geri alarak Çar gerek kendi adına gerekse oğlu adına istifaya mecbur edildi. Grandük Mihail de istifa ettirilerek askerlerin silah bırakması mecbur kılındı. Duma meclisi bir açıklama yayınlarak silahların alınmayacağını fakat işçi komitelerinin korunması için Petersburg’a gönderileceklerini ilan etti.¹⁵²

21 Mart 1917 tarihli Sabah Gazetesi Çarın yönetimini bırakması hakkında şu ayrıntıları yazıyordu. Çar Moskova demir yolunda seyahat ederken gerekli istasyonda durmuş ve Duma meclisi tarafından gönderilen Özel Heyetle görüşüp Saltanatı bırakmaya davet edildi. Başta Çar Saltanatı bırakacağına söz verip daha sonra Petersburg’a asker gönderip İhtilali yok etmeye gayret etti. Fakat Çarın güvendiği Genelkurmay Başkanı General Aleksiyef’in bile İhtilale katılması haberi üzerine saltanatı bırakması zorunlu kılındı¹⁵³.

21 Mart 1917 tarihli Sabah Gazetesi “*Çar beyannamesini nerede imzaladı*” başlığıyla Çarın beyannamesini Pskov’da imzaladığını yazıyordu. Çar Bade Dunaborg’a gitmiş oradan General Prosilof’un karargahına döndü. Çar istifasının perşembe günü saat 6’da herkese duyurmak için izin istedi. O zamana kadar Petersburg’dan çekilen bütün telgraflar alıkonuldu. Bunun üzerine Kiev Gazeteleri Çarın İstifasını cuma günü sabahleyin saat 2’de aldı.¹⁵⁴

II. Nikolay ilk olarak oğlu adına tahtan çekilmeyi düşündü. Fakat Oğlunun hastalığının tedavisi mümkün olmadığı için kardeşi Mihail adına tahtan çekildi. Nikolay bu kararını verirken ülkeyi ulusal birlik ve beraberliğe kavuşturmak için verdiğini; bu birlik ve

¹⁵² Sabah, “İhtilal Tafsilatı”, 21 Mart 1917, s. 4, 421.

¹⁵³ Sabah, 21 Mart, 1917.

¹⁵⁴ Sabah, “Çar Beyannamesini Nerede İmzaladı”, 21 Mart 1917, s. 4, 421.

beraberlik olmadıkça Almanya'ya karşı zafer kazanılması imkânsız olduğunu söyledi. Bu karar 2 Mart saat 15:00'da alınmış olsa da milletvekilleri bir gün öncenin tarihini atarak Dumanın yani Geçici Hükümetin hiçbir dayatılması olmadan Çar'ın kendi isteğiyle tahtan çekildiği gösterildi.¹⁵⁵

Çarın tahtan feragat etmesi Büyük Prens Mihail'in lehine idi. Fakat Mihail Petrograd'daki halk kitlelerinin monarşi karşıtı hislerinin çok fazla olduğunu gördüğünde tahta vazgeçmeyi kabul etti. İmparatorluğun simgesi olan çift başlı kartal tüm kamu binalarından söküldü. Duma'daki Tauride Sarayının duvarlarına asılı Pepi'nin resmettiği II Nikolay portresi indirildi. Rus halkı sadece Çardan yoksun kalmayıp Çarlığın sonunu da getirdi. Duma, Çarın feshetme kararına uydu. Acil Reformları gerçekleştirmek için yetişkin erkekler tarafından seçilecek bir Kurucu Meclis kurulup hükümet kurulana kadar Rusya'da düzenin kurulması düşünüldü¹⁵⁶

Çar durumu kurtarma yollarını arasa da durum çıkmaza çoktan girmişti. Çar durumu kurtarmak için ihtilalciler üzerine askerler gönderse de gönderilen askeri birlikler ihtilalcilere katıldı. Durum böyleyken 27 Şubat 1917'de Petrograd'da İhtilalci hareketler galip geldi. Böylelikle Çar istifa etmek zorunda kaldı. 2 Mart'ta Lvov başkanlığında geçici hükümet kuruldu.¹⁵⁷

25 Mart 1917 tarihli Tanın Gazetesindeki haberde Rusya Baş Vekili Prens Lvov kendisiyle gerçekleşen bir görüşmede Parlamento mesaisinin tekrar başlaması düşünülmendiği bunun nedeni ise milletin arzusu geçici hükümete bünyesinde toparlandığı ve kurucu meclisin oluşumuna kadar geçici hükümetin ileri gelenleri makamlarında kalacağını açıkladı.¹⁵⁸

Mart İhtilali ile Çarlık Rusyası Miladını doldurdu. Üç yüzyıllık Çarlık Rusyası Birkaç gün süren başkaldırı ve kargaşayla tarihe gömüldü. Bunun en önemli nedeni ise eski rejime karşı hiçbir desteğin olmamasıydı. Mart İhtilali, halkın çok kısa bir sürede monarşiyi bitirmesi idi.¹⁵⁹

¹⁵⁵ Marcel Liebman, *Rus İhtilali*, Çev. Samih Tiryakioğlu (İstanbul: Ekin Basımevi, Ağustos 1963), s. 130.

¹⁵⁶ Geoffrey Hosking, *Rusya ve Ruslar Erken Dönemden 21. Yüzyıla*, Çev. Kezban Acar (İstanbul: İletişim Yayınları, 2011), s. 536-537.

¹⁵⁷ İlyas Topsakal, *Rusya Tarihi*, İstanbul Üniversitesi Acık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Lisans ve ön lisans programları (2010), s. 202.

¹⁵⁸ *Tanın*, "Lyvov'un Açıklamaları", 25 Mart 1917, s. 1, 2976.

¹⁵⁹ Abraham Ascher, *Kısa Rusya Tarihi*, Çev. Yavuz Alogan (İstanbul: Say Yayınları 2020), s. 205.

24 Mart 1917 tarihli Sabah Gazetesi Rus ihtilaline dair şu malumatı yazıyordu; İlk isyan 2000 işçinin işgal alanını terk edip eşleri ve aileleriyle görüşülmesine izin verilmemesi sonucunda çıktı. İsyan sırasında sokaklarda insanlar olduğu halde Rus askerleri silah kullandı.¹⁶⁰

2.4. Nikolay ve Ailesinin Akıbeti Rasputin Çerçevesi

İ Son Rus Çarı ‘*Kanlı Nikolay*’ başlığıyla ele alınan habere göre; 26 Mayıs 1896’da Çar II. Nikolay Rusya’nın başına geçip taç giydi. Kurtarıcı Çar olarak adlandırılan çarın dedesi II. Alexander suikaste kurban gitmişti. Çarın babası da ağır bir suikast atlatmıştı. Bu suikasttan dolayı Lenin’in ağabeyi Aleksander Ulyanov idam edilenler arasındaydı. Son Çar Nikola’nın da hayatı ailesinin akıbeti gibi kara talihle noktalandı. Rusya’nın eski sülalesi olan Rurik sülalesinin kehanetine göre Romanov’lardan hiçbirinin rahat saltanat süremeyeceğine ve eceliyle ölmeyecekleri konusunda kehanetler vardı¹⁶¹

1896’da II. Nikola’nın Moskova’da düzenlenen taç giyme merasimi binlerce kişinin ölümüyle sonuçlandı. Çar’ın taç giyme merasiminde pahalı hediyeler ve yemekler dağıtılacağını duyan halk Chondinko’da Moskova’nın dört bucağından toplandı. Fakat Çarlık hiçbir tedbir almamış, güvenlik için asker sayılarını artırmadı ve neticede izdiham oluştu insanlar birbirini ezerek öldürdü. Böylelikle son Rus Çarı Nikola’nın hakimiyeti kanlı bir vakayla başladı.¹⁶²

II. Nikola yönetimin sonraki yıllarında dinsel bir bağ kurduğu Sibiryalı Grigori Rasputinin kişiliğinde somutlaştı. Çarın danışmanları Rasputin’e karşıt konuşmalar yapsalar da Çar Nikolay Rasputin hakkında “*O sadece iyi basit düşünceli ve dindar bir Rus zorda olduğumda veya şüphelerle boğuştuğum zaman onunla konuşmak istiyorum ve sonrasında her zaman huzur doluyorum*” sözleriyle Rasputini savunuyordu. Rasputin Çar ve Çarıçenin Hemofili hastası oğlunun kanamasını durdurarak imparatorun ve eşinin güvenini kazandı.¹⁶³

Rasputinin insanlar üzerinde büyük hipnoz etkisi vardı. Görünüşüne bakıldığında bir Rus köylüsünden farkı yoktu. Fakat Rasputin kolsuz paltosunu kuşaklı gömleğini ve kocaman

¹⁶⁰ Sabah, 24 Mart, 1917.

¹⁶¹ İlber Ortaylı, “Son Rus çarı... ‘Kanlı Nikolay’ 123 yıl önce bugün taç giymişti”, Hürriyet Gazetesi, 26 Mayıs 2019

¹⁶² Geoffrey Hosking, *Rusya ve Ruslar Erken Dönemden 21. Yüzyıla*, Çev Kezban Acar (İstanbul: İletişim Yayınları, 2011), s. 519.

¹⁶³ Aleksandr Kerenski, *Kerenski ve Rus Tarihi*, Çev Rasih Güven (İstanbul: Ağaoğlu Yayınları, Ağustos 1967), s. 135.

ayakkabılarını çıkarmayıp Rus köylüsü gibi davranması onun hipnoz etmedeki ustalığıydı. Sezgileri çok kuvvetliydi. “*Kutsal Şeytan*” diye adlandırılan Rasputin, Çar ve Çariçeyi nasıl etkileyeceğini çok iyi biliyordu. Rus Köylüsü gibi davranarak Çar ve Çariçenin karşılarında gerçek cahil bir Rus halkı olduğunu düşündürüyordu. Bu durum ise Çar ve Çariçeyi memnun ediyordu. Rasputin devlet işlerinden anlamazdı. Çarın tanrı tarafından görevlendirildiği ve Rus halkını temsil ettiği görüşündeydi. Duma’daki Hükümetin ise soyluların ağzına bakan birer oyuncak olduklarını savunuyordu.¹⁶⁴

Rasputin tüm düşüncelerini derin sezgisel gücüyle dikte ettiriyordu. Çar ve Çariçe halkın ve Duma’daki birçok üyenin sevmediği Rasputin’e karşı memnuniyet beslemekteydiler. Halk Rasputini istemiyordu. Bütün bu olan olaylar Rasputin yüzünden gerçekleştiğini düşünmekteydiler. Halk bir köylü papazın Çar ve Çariçeye bu kadar yakın olması hoşnut karşılanmıyordu. Çar ve Çariçe hemofilin hastası olan oğullarına çare bulan Rasputin’e giderek daha fazla güvendiler ve bütün sırlarını paylaştılar. II. Nikolayın en kötü kararlarından biri de Ordunun Komutasını kendi üzerine almasıydı. II. Nikolay bu durumda Petrograd ’tan ayrılıp “Mogilyov” yakınlarındaki “Stavka”ya gitti. Bu durum Çar’a göre ordunun başında olup askerlere motive vermek ve işleyişi genel olarak eline almaktı. Fakat durum tam tersiydi hem orduya yaramadı hem de Başkent’te ikilikler meydana geldi. Çünkü tüm yetkiler II. Nikolayın elindeydi. Duma iş görmez halkın isteklerine kulak vermez duruma gelmişti. Çariçe Aleksandra ve Rasputinin bilgisizce kararlarıyla devlet işleri giderek daha da bozulmuştu. Rasputin’e karşı olan halk yönetim karşısında giderek memnuniyetsizliğin artmasına neden oldu.¹⁶⁵

Rasputin’in Çarlığa verdiği zararı gören koyu muhafazakârlar Aralık 1916’da bir kompo hazırlayarak “*Kutsal Şeytan*” olarak adlandırdıkları Rasputin’i öldürmeye karar verdiler.¹⁶⁶ İber Ortaylı Milliyet Gazetesine Rasputin’in öldürülmesinden “*6 yıl sonra Sovyetler Birliği ilan ediliyor*” başlığıyla; Bir keşif olan Rasputin’in Petersburg’da yüksek zümrelerle keyifli hayat sürdüğünü ayrıca Çar ve Çariçe de kendilerini ona adarcasına inandıklarını yazıyordu. Rasputin cahildi ama sezgileri çok kuvvetliydi. Savaşı İstemeyen nadir insanlardan biri idi. Rus halkı ise içinde buldukları durumun sorumlusu olarak Rasputin’i göstermekle birlikte kişiliğinden haz duyulmamaktaydı.

¹⁶⁴ Aleksandr Kerenski, *Kerenski ve Rus Tarihi*, Çev. Rasih Güven (İstanbul: Ağaoğlu Yayınları, Ağustos 1967), s. 133-134.

¹⁶⁵ Paul Bushkovitch, *Rusya’nın Kısa Tarihi*, Çev. Mehmet Doğan (İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, Şubat 2020), s. 293.

¹⁶⁶ Abraham Ascher, *Kısa Rusya Tarihi*, Çev. Yavuz Alogan (İstanbul: Say Yayınları, 2020), s. 203.

Bunun üzerine Rasputini Yusupov'un sarayına davet ettiler ve öldürme planı kurdular. Önce zehirlediler ama Rasputin zehire karşı dayanıklı çıktı. Bunun üzerine tabancayla vurdular fakat kurşuna da dayanıklıydı. Daha sonra bir çuvala koyup Neva Nehrine attılar. Günler sonra cesedi bulunduğu boğularak öldüğü anlaşıldı.¹⁶⁷

2.5. Çar ve Çariçenin Tutuklanması

I Dünya savaşı sırasında dünya pazarlarının kapanmasından dolayı ulaşımda gerekli olan kömür, yakıt ve petrol gibi hammadde kaynaklarının yetersizliğine neden oldu. Demir yollarının yetersizliği savaş alanındaki askerlerin ihtiyaçları karşılamayı geciktirdi. Demir yollarının yetersizliği cepheye silah gönderilmesini engelleyince askerlerin %30'u silahsız kalmak zorunda kaldı. Askerler Ümitsiz ve çaresizce ölen arkadaşlarının silahlarını alıyordu. Seferberliğin ilan edilmesi ve işçi sınıfının askere alınması tarım sektörünü olumsuz etkiledi. Ekonomik sıkıntılar giderek arttı.¹⁶⁸

Rus şehirlerinde karışıklıkların giderek artması üzerine Çar II. Nikolay Şubat'ta Duma Meclisini topladı. Fakat 26 Şubat'ta anlaşılmayan sebeplerden ötürü kapandı. Milletvekillerini ise evlerine gönderildi. Çar bunu yaparken halkı yani Rusya'yı Yasama Meclisinden mahrum bıraktı. II. Nikolay tarafından üst üste yapılan hatalar halkı giderek daha fazla sinirlendirdi. Halk Çarlığın ve Romanov hanedanlığının sonunu getirmeye çok yakındı.¹⁶⁹

8 Nisan 1917 tarihli İkdam Gazetesi Petersburg şehrinde Şubat'ın 23'ünde Çarskoye Selo sarayı önünde büyük bir gösteri meydana geldi. Binlerce halk Çarı öldürmek için zorla saraya girmek istemişti. Halk, Çar'ı, ailesini, azası ve eski yöneticilerin kendilerine teslim edilmesini ısrarlı bir şekilde talep ediyordu. Gösteriler güçlkle saray askerleri tarafından bastırıldı. Adalet Bakanı Kerenski'de halkı sakinliğe davet etti. Kerenski'nin sakinliği korumak için yaptığı bu konuşma da karşılıklı bir ihtilale teşebbüs korkusu mevcut oldu ve hükümetin böyle bir teşebbüsü gidermek için tedbirlere sahip olduğunu ve halkın, Elyevm sarayında hastaları ile meskûn olduğuna dikkat ve itibara olmanın lazım geldiğini söyledi. İşte bu sözler üzerine halk saray meydanını milli şarkılar söyleyerek terk etti¹⁷⁰

¹⁶⁷ İlber Ortaylı "Rasputin ve Rusya'nın Ölümü" Milliyet Gazetesi, 2 Ocak, 2011.

¹⁶⁸ Sibel Akgün," Ekim 1917 Bolşevik İhtilali'ni Hazırlayan Süreç ve Rus Olmayan Azınlıkların Durumu", *Avrasya Sosyal ve Ekonomik Araştırmaları Dergisi* 7/1 (2020), s. 11.

¹⁶⁹ Murray Bookchin, *Devrimci Halk Hareketleri Tarihi 1905'ten 1917'ye Rus Devrimi*, çev. Ali İhsan Başgöl 3 (Ankara: Dipnot Yayınları, 2013), s. 195.

¹⁷⁰ İkdam, "Çar Nikola'nın Sarayına Taarruz", 08 Nisan 1917, s. 1, 7241.

Çarlık Rusyası'nda şubat sonlarına doğru gelindiğinde Petrograd'ta halk artık daha da şiddetlendi. Ordunun da halkın tarafına geçmesi II. Nikolayı zor durumda bıraktı. Halk devlete ait önemli binaların ve bankaların olduğu "Morinski" sarayını kuşattı. Çar II. Nikola daha fazla dayanamayıp şehirden kaçtı. İhtilalciler başkenti alarak hükümeti düşürmeyi başardı.¹⁷¹

19 Mart 1917 tarihli İkdam Gazetesi "*Çar esir valide çariçe muhalif ve Moskova'da*" başlığıyla Duma tarafından II. Nikola'nın esir edilerek "Davrid" sarayında tutuklandığını yazıyordu. İhtilalciler çariçeye karşı büyük nefret besleyerek bu kötü gidişatı çariçeye yüklemişlerdi. Çar ve Çarice'nin görüşmesi yasaklanarak Çariçe Moskova'ya gönderildi. Çarın Validesinin ihtilal hareketine karşı düşmanlık göstermediği düşüncesi vardı.¹⁷²

23 Mart 1917 tarihli Sabah Gazetesi "*Çar ve Çariçe hapisshanedede*" başlığıyla Çar II. Nikola'nın eşi tutuklanarak hapsedildiğini yazıyordu. Çariçe'nin Çarskoye Selo'ya nakledilme kararı alındı. Gözaltına tutulması için askeri birlik verildi. Aynı gün çıkan gazetede haberde sabık Çarın Kopenhag şehrine geçeceği bildirildi.¹⁷³

25 Mart 1917 tarihli Tanın Gazetesi Çar'ın tutuklanma emrini Geçici Hükümet'in Adalet Bakanı tarafından verildiğini ve Çar İkinci Nikola Çarskoye Selo'da tutulduğunu yazıyordu. Sosyal Devrimci fırkası, yalnız Çar İkinci Nikola aleyhinde Dava açmayı istiyordu. Adalet Bakanının emri ile İrkocak Genel Valisi Dük Demeklenburg, Moskova belediye başkanı ve Genel Valisi Vali Tatişef, Ştormer, Çarlık yanlısı olan cemiyet üyeleri dahi tutuklandı.¹⁷⁴

Petrograd'daki halk, Mart devrimini tek başına gerçekleştirdi. Geri kalan Rus şehirleri ise arkasından geldi. Eski rejimi savunan hiçbir grup kalmadı. Çar'a bağlı kimsenin olmaması Demokrasinin ve halkın işini kolaylaştırdı. Mart ayına gelindiğinde II. Nikolay için ne cephe de ne cephe gerisinde monarşi taraftarı kalmadı.¹⁷⁵

25 Mart 1917 tarihli Tanın Gazetesi Çariçe'nin tutuklanması hakkında yazıyordu. Başlangıçta saray muhafızları Çariçe'yi tutuklayacak ihtilal sahiplerine karşı direndi. İhtilalciler, sarayı topa tutacakları yolunda tehditlerde bulunmaları üzerine muhafız

¹⁷¹ Ramin Sadıkov, "Şubat Devriminden Sonra Rusya'da İktidar Mücadelesi: Ekim Devrimine Giden Yol", *Tarih Araştırmaları Dergisi* 29/48 (2010), s. 102.

¹⁷² *İkdam*, "Çar Esir, Valide Çariçe Muhalif ve Moskova'da", 19 Mart 1917, s. 2, 7221.

¹⁷³ *Sabah*, 23 Mart, 1917, s. 1

¹⁷⁴ *Tanın*, "Çar Tutuklanmış", 25 Mart 1917, s. 1, 2976.

¹⁷⁵ Lev Troçki, *Rus Devriminin Tarihi Şubat Devrimi: Çarlığın Devrilmesi*, Çev. Bülent Tanatar (İstanbul: Yazın Yayıncılık, Ekim 1998), s. 149.

kuvvetleri teslim oldu. Çariçe sarayın kuşatıldığını anladığı zaman üzüntüden ağladı. Bununla beraber yanına çıkan Milletvekili Heyetine mükemmel bir ciddiyet ve durgunluk ile karşılayarak kendisine imparatoriçe gözü ile değil hasta çocuğunun bakıcısı gözüyle bakılmasını rica etti.¹⁷⁶

25 Mart 1917 tarihli İkdam Gazetesi On altıncı Loui ile II. Nikolayı karşılaştırarak akıbetlerinin benzerliğinin sonuna dikkat çekti. 1789 Fransız İhtilaline sebebiyet veren On altıncı Loui devlet işlerinde vasattı ve yanlış kararlar alırdı. Fransa'da olan ihtilal sınıflar arası eşitsizlikten doğdu. Devlet hazinesinin kötü halde bulunması da bir diğer sebebi. İhtilalden sonra On altıncı Loui can derdine düşerek kendisine merhamet edilip bağışlanmasını isteyerek yabancı ülkelere verilmesini istedi. Fakat 334 karşıt oyla 387 uygun oyla olağanüstü meclis On altıncı Loui'nin idamına karar verildi.1798 yılında Fransa kralı idam iskelesi üzerine çıkararak Giyotinle vücudu ikiye bölünerek infaz edildi. Rus İhtilaline bakılacak olursa Adalet bakanı Kerenski sabık çarı tutuklama kararı verdi. Çar Selü'de hapsedildi. Sosyalistlerce suçlandı. Askerler Çarın tutuklanmasından sonra mücadeleye devam etmek isteseler de Çariçenin bulunduğu sarayın bombalanacağı duyulunca teslim olunarak silahlar bırakıldı. Bu sırada Çarice hüngür hüngür ağladı. Çarın teyzesinin oğlu olan İngiliz kralından On altıncı Loui gibi yardım istemişse de bu müracaattan On altıncı Loui gibi hiçbir sonuç çıkarılmadı.¹⁷⁷

26 Mart 1917 tarihli Sabah Gazetesi Halkın, Çarın tahtını tekrar ele geçirmek isteyeceğinden hamleler yapacağından tedirgindi bunun için tedbirler alınması taraftarıydı. Geçici Hükümetin Çarın hayatına güvence vererek herhangi bir hareket yapmaması için daha doğrusu haddini aşmaması için tedbirler alındığı yazılıyordu.¹⁷⁸

27 Mart 1917 tarihli Tanın Gazetesi Rus ordusu komutanlarından General Roski, Roskayarolga gazetesinde Çar'ın ne şekilde tahttan çekildiğini yazıyordu. Çar akşamüzeri saat sekizde Peskof'a gelerek olaylarla ilgili bilgi edinmiş ve çok heyecanlı görünüyordu. Geceleyin saat ikide Roski'yi arayarak milletin düştüğü bu durumu kurtarmak için sorumlu bir hükümetin oluşturulmasını istedi. Roçiyanko ise Çarın artık geç kaldığını anlıyordu. Roçiyanko bu durumda tahttan çekilmesinin tek çare olduğunu savaş sırasında Çar'a bildirdi. Sabahleyin saat onda tekrar Çar'ın yanına çıktı. General Prosilof ile General Odet'den telgraf aldığı bildirerek bu generallerin her ikisi de telgraflarda Çar'ın

¹⁷⁶ *Tanın*, “Çariçe Tutuklanmış”, 25 Mart 1917, s. 1, 2976.

¹⁷⁷ *İkdam*, “On Altıncı Lui – İkinci Nikola”, 25 Mart 1917, s. 1, 7227.

¹⁷⁸ *Sabah*, “Çar ve Çariçe'nin Tevkifi”, 26 Mart 1917, s. 3, 435.

tahttan çekilmesinde ısrar ediyordu. Roçiyanko, Çar'a rapor verdiği zaman Çar'ın rengi sararmış bir halde dinliyordu. Rapor bittikten sonra Çar tahttan çekilmek istediğini fakat bunun Roçiyanko hazır olduğunda gerçekleşmesini istedi. Sonra saat üçte Çar İkinci Nikola tahtı oğluna bıraktığına dair bir telgrafname verdi. Akşam üzeri saat onda Duma meclisi Yürütme Heyeti adına vekil olarak milletvekillerinden Goçkof, Şolgin ve Peskof gelmişti. Çar İkinci Nikola bunları sabırsızlıkla bekliyordu. Goçkof Çar'a olaylar hakkında bilgileri açıkladı. Bu malumatlarda muhafızların ihtilalciler tarafına geçmesi Çarı derinden etkiledi. General Roçiyanko, Roskayavolya gazetesinde yayınladığı bilgiye göre: Çar yirmi dört saat içinde üç emirname yayınladı. Birinci yazılı emir geceleyin saat ikide yayınlanıp hükümetin oluşumuna dairdi. İkinci yazılı emirde tahtı oğluna bıraktığını açıkladı. Üçüncü emirname akşam saat onda yayınlanıp Grandük Mihail İmparatorluk tahtını bıraktığını açıkladı. Bütün gün Çar bir kelime söz söylemedi. Adeta kendisinden geçmiş görünüyordu. Sonuçta Çar'ın bütün manevi kuvveti birden yok edildi. Duma Milletvekilleri Heyeti istasyonunda beklerken Çar sessizce yalnız başına yukarı aşağı geziyordu. Ne halktan ne de askerden kimse kendisine iltifat etmiyordu. Çünkü Çar Nikola'nın artık tahtını kaybettiğini herkes biliyordu.¹⁷⁹

29 Mart 1917 tarihli Sabah Gazetesinden alınan habere göre Çar'ın tutuklanmasından sonra Mohili'vi terk etmeden önce Kilise 'de dua etmiş ve şu sözleri söyledi: hatalı olduğunu kabul edip kendisinin kandırıldığını söyleyerek dua etmiş ve af dilemişti.¹⁸⁰ Nisan 1917 tarihli İkdam Gazetesi Çar Nikola kendisine sadık olan generalleri tarafından dahi terk edildikten sonra Geçici Hükümet'e müracaat edip ailesi ile İsviçre'ye gidip orada birleşmesi ve Nikola Romanov ismiyle özel bir hayat geçirmesi için istekte bulunduğunu yazıyordu.¹⁸¹

2.6. İhtilalin Heyecanlı Dakikalarının Hikayesi

Sabah ve İkdam gazetesi Şubat İhtilaline dair haberleri gazetenin tüm sayfasını dolduracak şekilde ve ayrıntılarıyla ele almaktaydı. Osmanlı Devleti Rusya'da meydana gelen Şubat ihtilalini çok yakından takip ediyordu. Bunun en önemli nedeni; Yüzyıllardır beri Osmanlı Devleti'nin ebedi düşmanı olan ve Osmanlı Devleti üzerinde yayılmacı politika izleyen Rusya da büyük bir karışıklık meydana gelmesiydi. İçimizdeki azınlıklar olan Rum ve Ermeniler hariç ülke için ümit vericiydi. Bunun en önemli nedeni ise içinde

¹⁷⁹ Tanin, "Çar Ne Şekilde Tahttan Çekilmiş?", 27 Mart 1917, s. 3, 2978.

¹⁸⁰ Sabah, "Çar'ın İtiraf Kabahati", 29 Mart 1917, s. 4, 445.

¹⁸¹ İkdam, "İbretimiz Bir Hayat", 07 Nisan 1917, s. 1, 7240.

bulduğumuz savaştan daha yararlı çıkmamıza Boğazlar ve İstanbul'u savaşız bir şekilde Rusya'dan almamıza neden olacaktı.¹⁸²

1917 yılı içerisinde Osmanlı basını Rusya'da yaşanan olayları yakından takip etmiştir. Öyle ki hemen hemen her gün gazetelerde Rusya ile ilgili bir haber görmek mümkündür. Bu durumun en önemli sebebi ise devam etmekte olan I. Dünya Savaşıdır. Çünkü kuzeyde öteden beri Osmanlı Devleti'ni yutmaya çalışan düşman, adı geçen savaşa da bu amaçla katılmıştı. Bu durum Osmanlı devlet adamları ve aydınları tarafından yakından bilinen bir gerçektir. Rusların İstanbul ve Boğazlara dair düşünceleri, Sabah gazetesinin sütunlarında da yer almıştı. Viyana kaynaklı aktarılan bir haberde Duma ile Çarın, İstanbul ve boğazların ele geçirilmesi ile ilgili düşünceleri yer alıyordu. Çar ve azaları zorluklar altında ezilen Rus halkına İstanbul'u hedef göstererek, toplumun meşakkatlere dayanmasını amaçlıyordu. İşte bu sebepten ötürü savaşın gidişatını etkileyen her durum Osmanlı basınında yankı buluyordu. Osmanlı Devleti için Rusya'da ihtilalin ayak seslerinin duyulması sadece kuzeydeki düşmandan kurtulmak anlamına gelmiyordu. Aynı zamanda Rus işgaline uğramış toprakların geri alınması anlamında da ümit veriyordu. Bu nedenle Osmanlı basını Rusya'nın içinde bulunduğu kaosa yakından ilgi göstermiştir. 1917 yılı ocak ayından itibaren Sabah Rusya'nın dâhili durumuna odaklanmıştı. Hemen her gün gazetede, yaşanan olaylarla ilgili haberler vardı. Ancak savaş ortamındaki sıkı sansür ve milli bir haber teşkilatının olmaması sağlıklı haberler yapma açısından zorluklar doğurmuştur.¹⁸³

19 Mart 1917 tarihli İkdam Gazetesi "*İhtilalin heyecanlı dakikalarının hikayesi*" başlığıyla; İhtilal nasıl başladı, sokaklarda ihtilalciler ne hallerdeydi, Askerler silahlı çarpışmalar yaptı mı, İhtilalcilerin askerlere katılması gibi soruların cevabını yazıyordu. Petersburg'da Mart'ın 10. Günü öğleden sonraya kadar tek tük çarpışmalardan başka olay meydana gelmedi. Martın 10. Günü Rodzianko'nun evinin önünü binlerce kişi toplandı. Milletvekili evinden çıktığı sırada halka seslenerek "*Yarın artık İmparatorluk Duması yerine bir millet Duması kaim olacaktır*" diye bağırdı. 11 Mart gecesi Petersburg'da sakinlik hüküm sürmüş olsa da ertesi gün ahali sokaklara döküldü. Binlerce insan ihtilal nidaları eşliğinde Finlandiya İstasyonuna koştu. Güneşin batışından sonra silahlı

¹⁸² Akdes Nimet Kurat, *Türkiye ve Rusya 18.Yüzyıl Sonundan Kurtuluş Savaşına Kadar Türk-Rus İlişkileri (1798-1919)* 16 (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2011), s. 320-321

¹⁸³ Hidayet Kara, "Bolşevik İhtilali'nin Osmanlı Basınına Yansıması: Sabah Gazetesi Örneği", *100.Yılında Sovyet İhtilali ve Türk Dünyası*, ed. Yunus Koç ve İbrahim Cengiz (Ankara: Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, 2018) s. 802

ihtilalciler ortaya çıktı. İlk kanlı çarpışma Mart'ın 12. Gecesi meydana geldi. Savaş esnasında askerlerin bir kısmı İhtilalcilerin tarafına geçti. Petersburg komutanı Petersburg'dan kaçarak çekildi. İhtilalciler yavaş yavaş üstünlük sağladı. Çara sadık kalan askerler ahaliye ateşe başladı. İhtilalciler yaralıların, askerlerin, jandarmaların silahlarını alarak 12 Mart günü İhtilal sahipleri bütün binaları, Postaneleri, İstasyonları, işgal etti. Martın 13. Günü ise Hükümete ve Çara sadık kalanların büyük kısmı ihtilalciler tarafına geçerek İhtilal sahipleri üstünlük sağladı.¹⁸⁴

19 Mart 1917 tarihli İkdam Gazetesi “*Tarafsız kaynaktan vaziyetin hikayesi*” başlığıyla, Hükümetin içine düştüğü çıkmaz durumu askerlerinde Hükümet karşıtı tavır sergilediklerini yazıyordu. İhtilalcilerin tümü silahlandırıldı. Mitingler sırasında üniversite gençleri önemli rol oynadı. İhtilalci hareketlere sırasıyla Polisler ve Dumadaki ihtilalciler, İhtilal gösterilerine katıldı. Vaziyet İhtilalcilerin üstünlüğünü açıkça belli etmekteydi.¹⁸⁵

1917 yılına gelindiğinde Rus Devletinin askeri topluluğu işlenmez kullanılmaz hale geldi. Ülkede oluşan ihtilal karşısında sağır ve dilsizdi. 1905 yılından 1917 yılına kadar olan 12 yıllık süreç Çarlık rejiminin gücünden çok işçi sınıfının getirdiği vurdumduymazlıktı. Şubat ayının sonunda oluşan halk kitleleri tarihsel ve toplumsal değişimleri görmezden gelen Çarlık rejiminin sonunu getirdi.¹⁸⁶

¹⁸⁴ İkdam, “İhtilalin Heyecanlı Dakikalarının Hikayesi”, 19 Mart 1917, 7221.

¹⁸⁵ İkdam, “Tarafsız Kaynaktan Vaziyetin Hikayesi”, 19 Mart 1917, 7221.

¹⁸⁶ Murray Bookchin, *Devrimci Halk Hareketleri Tarihi 1905' ten 1917'ye Rus Devrimi*, Çev. Ali İhsan Başgül 3 (Ankara: Dipnot Yayınları, 2013), s. 192.

III. BÖLÜM

1917 MART İHTİLALİ SÜRECİ

3.1. Geçici Hükümetin Çalışma Düzeni

Çarın tahtan ayrılmasından önce, Petrograd'ta iki oluşum vardı. Bunlardan birincisi Prens Lvov önderliğinde Geçici Hükümeti kurdu. Bu Hükümette az çok Radikal olan tek kişi adalet bakanı olan Kerenskiydi. Kerenski, Geçici Hükümet içinde İşçi grubu üyesindendi. Kerenski'nin babası Lenin'in öğretmeni idi. Bu kişiler zihinsel olarak birçok şeyi kurabilseler de önderlik konusunda zayıftı. Bunun en iyi göstergesi Müttefikleri olan İngiltere, Fransa ve daha sonra Amerika Birleşik Devletleri'nin tepkilerinden endişelenmekten başka bir şey yaptıkları yoktu. Rusya'nın en büyük hatası Kurucu Meclisi toplayıp savaşa devam kararı almaktı. İkinci yönetim ise Petrograd Sovyeti idi. Bu oluşum Fabrika Sovyetlerinden oluşan Menşeviklerdi.¹⁸⁷ Yeni Kurulan Hükümete karşı şüpheler vardı. Bu şüphelerin en önemlisi Geçici Hükümetin karşısında Sovyetlerin yani İşçi ve Asker Vekillerin olmasıydı.¹⁸⁸

Geçici Hükümet çarlıktan kalan II. Aleksandr, Duma'da yer alan Zemstvolar ve ılımlı Rus Liberallerinden oluşmaktaydı. Geçici Hükümet kendilerini daha çok Batı Demokrasisine yakın buluyordu. Bu sebeple Geçici Hükümetin İtilaf devletlerine verdikleri sözleri tutmak onlar için önemliydi. İtilaf Devletlerinin istediklerini önemseyip Rusya'nın gelecek siyasetini kurmayı düşünüyorlardı. Çarlık rejiminden sonra Petrograd Sovyeti yürütme komitesi olan Menşeviklerle birlikteydi. Bolşevikler ise Mart Devriminin ilk aylarında etkin güç değildi. Petrograd Sovyeti bir süreliğine Liberal düzenin devamına isteseler de Rusya'nın içinde sosyal değişimin en kısa sürede kurulmasını istiyorlardı.¹⁸⁹

Sovyetler 14 Mart tarihinde 1 Numaralı Emiri yayınladı. Bu yayınlanan emire göre Askerler arasında düşük rütbeli vekiller seçilecek ve bu seçilen vekiller Petrograd Sovyeti'ne katılacaktı. Subayların kontrolünde olan silahlar, araçlar ve diğer malzemeler alınıp askeri komitelere verilecekti. Askerler sivil hayatlarında üstlerini selamlamaya son

¹⁸⁷ Paul Bushkovitch, *Rusya'nın Kısa Tarihi*, Çev: Mehmet Doğan (İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, Şubat 2020), s. 294.

¹⁸⁸ Onur İşçi, Onur Önal, *Rusya İmparatorluğunun Çöküşü (1881-1917)*, (İstanbul: Kronik Kitap, Kasım 2019), s. 288-289.

¹⁸⁹ Alexander Rabinowitch, *Devrime Doğru Petrograd Bolşevikleri ve 1917 Temmuz Ayaklanmaları*, Çev: Serpil Pehlivan (İstanbul: Yordam Kitap, Kasım 2017), s. 30-31.

verilecek ve “Ekselansları” gibi unvanlar kaldırılacaktı. Üst olan subaylar askerlere karşı sert davranmayacak, sert ithamlarda bulunmayacaktı.¹⁹⁰

Geçici Hükümet iş başına geçer geçmez yayınladığı bildirimlerle halk arasında tartışmalara neden oldu. Bunun nedeni Askerlerin hakları ele alınırken I. Dünya savaşı gibi önemli bir konu ele alınmamasıydı. Geçici hükümet savaş bakımından sessizliğini koruyarak hiçbir onay ve sorumluluk altına girmedi. Ve aynı şekilde toprak reformuna değinilmemesi halkın sesinin duyuramamasını gösterdi. Geçici Hükümetle Sovyetlerin tutarsızlığı gözler önüne seriliyordu.¹⁹¹

19 Mart 1917 tarihli İkdam Gazetesi “*Yeni Hükümetin Hürriyetperverane açıklaması*” başlığıyla şehrin korunması ve halkın durumunun iyi olduğu ve kötü kaderin kırıldığını şu an ki yürütme gücünün sağlam olduğunu yeni hükümetin yeni esaslar aldığını yazıyordu. Bu esaslar sekiz madde olarak sıralandı;

Birinci Madde: Siyasi suçlular, dini reisler ve tarımsal alanda muhalif hareket edenler.

İkinci Madde: Basın özgürlüğü, özgür düşünce ve kişilerin serbestçe grev özgürlüğü ve askeri şartlar

Üçüncü Madde: Halkın yerine getirdiği dini ve milli sınırlandırmaları kaldırmak.

Dördüncü Madde: Kurucu Hükümet en kısa sürede halkın genel oy hakkı için hemen hazırlıklara başlayarak seçme ve seçilme hakkının halka verilecekti.

Beşinci Madde: Zabıta teşkilatı yerine Milli bir meclis teşkilatı oluşturulacaktı. Zemstvolar idaresi altında bu milli meclis seçme ve atama yoluyla işleyecekti.

Altıncı Madde: Nahiye Meclisinin genel oy hakkı usulünce yönetilecekti.

Yedinci Madde: İhtilal hareketine katılan askerlerin silahları alınmayıp sadece Petersburg’da tutulacaktı.

Sekizinci Madde: Askerler milli hizmetle buldukları sürece, askeri düzen ve disipline uydukları sürece halk gibi toplum hukukundan yararlanabileceklerdi.¹⁹²

Hükümet göreve geldikten sonra önem gösterdiği konu şirketlerin sermayelerini teşkil eden evraklardı. Milli ve dini kısıtlamalar ise üç gün sonra kaldırıldı. Yeni kurulan

¹⁹⁰ Nicholas V. Riasanovsky, Mark D. Steinberg, *Rusya Tarihi*, Çev. Figen Dereli (İstanbul: İnkılap Kitapevi, 2016), s. 489-490

¹⁹¹ Aleksandr Kerenski, *Kerenski ve Rus Tarihi*, Çev. Rasih Güven (İstanbul: Ağaoglu Yayınları, Ağustos 1967), s. 174-175

¹⁹² *İkdam*, “Yeni Hükümetin Hürriyetperverane Beyannamesi”, 19 Mart 1917, s. 1, 7221.

hükümetin içinde Pay senetli şirketlerden canı sıkın çok kişi vardı. Daha da önemli olan konu işçiler çalışma saatlerini sekiz saate düşürülmesini istiyordu. Savaş devam ediyordu. Yeni hükümet bütün olanları halkın çaresizliğini görmüyor duymuyor bilmiyor üç maymunu oynuyordu. Daha da can alıcı nokta Geçici Hükümete göre halkın duygu ve düşünceleri Sovyetlerin görevi gibi görüyordu.¹⁹³

Mart Devriminden sonra oluşan iki grup vardı. Bunlardan biri Geçici Hükümet diğeri ise Petrograd İşçi ve Asker Temsilcileriydi. Çarlık rejimini neredeyse hiç silah kullanmadan bitirdiler. Bu “İkili İktidar” oluşumunu gösterdi. Geçici Hükümet Burjuvazi ve Liberal soylular ve sağıcılardan oluşuyordu. Petrograd Sovyeti ise şehir işçilerinden ve askerlerden oluşuyordu. Köylüler ise ilk başlarda herhangi bir oluşumun içinde değildi. Köylüler devrimin oluşumunda ilk başlarda bir aracı konumundaydı.¹⁹⁴

Yerinden haber alma açısından sıkıntıları olan Osmanlı matbuatı birçok konuda olduğu gibi bu konuda da Avrupa matbuatını haber kaynağı olarak kullanmaktaydı. Bu da hâliyle bölgeden sağlıklı haberler alınamamasına yol açıyor ve incelenen haber metinleri bu durumu gözler önüne seriyor. Osmanlı matbuatının genel olarak muhasım devletlerin iç durumlarının nasıl olduğunu ele alan haberler yaptığı gözlenmekte ve Rusya'nın durumu da yakından takip ettiği incelenen matbuat metinlerinden anlaşılmaktaydı. Fakat zaman zaman yazıların içeriğini doldurmakta zorlandıkları görülmekteydi. Mesela Rusya'da kanlı ihtilal şeklinde atılan manşetlerin açıklandığı metinlerde bu kanın nerede nasıl döküldüğü izah edilemiyordu. Çünkü özellikle İngiliz Reuters kaynaklı haberlerde St. Petersburg 'ta karışıklıklar olmadığına dair haberler servis edilmekteydi ama özellikle Almanlar bu haberleri kuşkuyla karşılamaktaydı. Çünkü İngiliz haber ajansı, İngiltere aleyhine yapılan gösterileri ve hareketleri önemsiz gibi yansıtmayı tercih etmekteydi.¹⁹⁵

Rusya'da Mart devriminden sonra hiç kimse devrimin “*Burjuvazi devrimi*” olup olmadığı tartışılmıyordu. Politikanın ayakta durabilmesi için elle tutulur ve kabul görülmeliydi. Burjuva tek başına geçici hükümeti reddedemezdi. Aynı şekilde Burjuvazi iktidarı

¹⁹³ Lev Troçki, Rus Devriminin Tarihi Şubat Devrimi: Çarlığın Devrilmesi, Çev. Bülent Tanatar (İstanbul: Yazın Yayıncılık, Ekim 1998), s. 212-213.

¹⁹⁴ Oskar Anweiler, Rusya'da Sovyetler (1905-1921), Ayrıntı Yayınevi, Çev. Temel Keşoğlu, (Temmuz 1990), s. 181.

¹⁹⁵ Nejla Günay, “Bolşevik İhtilali'nin Ardından Osmanlı Devleti'nin Rusya'daki Yeni Rejime Bakışı “*Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 100 (2019), s. 359-360.

proleterlerden oluşan Sovyetlere veremezdi. Rusya içinde “*Demokratik*” barış arayışını yersiz bulmak savaş ve tutarsızlık çıkarmak imkansız denemektir.¹⁹⁶

Yeni Kurulan Hükümetin (Geçici Hükümet) ne kadar etkili ve işini yerine getiren bir makam olacağı konusunda endişeler vardı. Petrograd işçi ve asker vekilleriyle birlikte geçici hükümet “Çift Başlı İktidar” oluşumu içinde olması anlaşmazlıkları ve sorunları beraberinde getiriyordu. Savaş Bakanı Guçkov durumu şöyle açıklamaktaydı.

*Geçici Hükümet sahici bir iktidara sahip değildir ve talimatlar sadece iktidarın gerçek sahibi Petrograd Sovyeti izin verdiği ölçüde yürürlüğe girmektedir. Çünkü devletin tüm aygıtları ordu, tren yolları, posta ve telgraf tamamen onların elindedir. Şunu açıkça belirtebiliriz: Geçici Hükümet ancak Petrograd Sovyeti'nin izin verdiği sürece ayakta kalabiliriz.*¹⁹⁷

19 Mart 1917 tarihli İkdam Gazetesi “*İhtilal Hükümeti kuvvetli mi?*” başlığıyla Geçici Hükümetin bulunduğu konuma hâkim olup olmadığını yazıyordu. Şimdilik bunun cevabı için erken olduğu ve belirli bir görüşe sahip olunmadığı belirtiliyordu.¹⁹⁸ Hükümetin düşmesinden sonra Bolşevikler Geçici Hükümet içindeki tüm oluşumlardan kendilerini soyutlaştırmışlardı. Kadetler, Menşevikler ve Sosyalist Devrimciler yani Çarlık siyaseti içerisindeki aşırı solculardan ayrıldılar. Bu partiler Şubat İhtilalinden sonra İhtilal mücadelesinde yükseldi. Rusya'yı kargaşa ve anarşiden kurtarmak, Dünya savaşından zararsız bir şekilde çıkarmak ve ülkeyi Almanlara karşı savunmak, Halkın tüm ihtiyaçlarını karşılayıp eşitlik ve özgürlük getirme sorumluluğunu üstlendiler.¹⁹⁹

Geçici Hükümetin kurulmasından sonra Rusya içinde olan birçok ideolojik görüş gün yüzüne çıktı. Yeni Hükümeti kurarak Rusya adına kararlar alan bir topluluk oluşturuldu. Bu hükümet birçok görüşü içinde barındırmaktaydı. Bu ideolojiler yeni Rusya'yı kurmak yolunda birbirleriyle savaşmışlardı. Geçici Hükümet Çarlıktan kalan bakanlarla kurulmuş olsa bile tek bir birlik vardı o da Çarlığın süresini doldurmuş olmasıydı.

Geçici Hükümet taraftarı olan ve hizmet eden Kerenski Eserinde Geçici Hükümetin Rus halkına kazandırdığı Siyasal ve Medeni hakları Rus halkından yıllarca saklanmış olmasına

¹⁹⁶ E.H. Carr, Sovyet Rusya Tarihi Bolşevik Devrimi 1 (1917-1923), Çev. Orhan Suda, Metis Yayınları, (Kasım 1989), s. 81.

¹⁹⁷ Sheila Fitzpatrick, The Russian Revolution, Oxford University Press, 1994, s. 47.

¹⁹⁸ İkdam, “Rus İhtilali İnkışaf Ediyor – Hükümet-i İhtilaliye Kuvvetli Mi?”, 19 Mart 1917, s. 1, 7221.

¹⁹⁹ Geoffrey Hosking, Rusya ve Ruslar Erken Dönemden 21. Yüzyıla, İletişim Yayınları, Çev. (Kezban Acar), İstanbul 2011, s. 538.

dikkat çekmiştir. Şubat Devriminden sonra geçici hükümetin ele alması gereken en önemli konulardan ikisi Siyasi ve Medeni kanunlardı. Özel mahkemelerden kurtulup mahkemelerin bağımsızlığı ilan edildi. Devlet ve halkı ilgilendirilen davalara jüri mahkemeler oluşturuldu. Irk, din ve sınıf hürriyeti getirildi. Kilisenin bağımsızlığını yeniden oluşturarak dinler içinde inanç özgürlüğü getirildi. Verilen bu siyasi ve medeni kanunlarda kadın erkek eşitliği göz önünde bulundurulduğunu açıkladı²⁰⁰.

Liberalist görüşte olan Geçici Hükümet Rusya için çalışsa da savaş zamanında Rusya'nın içinde bulunduğu durumu çözmekte başarılı olamamışlardır. Savaşa devam edilmesi ve ordunun kabiliyetsizliğinin sonucu halkın savaşa olan desteğinin düşmesine yol açtı. Köylü hakları düşünülerek toprakların köylülere dağıtılması kararı alınmış seçilmiş olan meclis işin gerekliliğini yerine getirememiştir. Geçici Hükümet sanayi üretimini artırmayıp ekonomik süreci ve ulaşım sorunlarını çözememişti.²⁰¹

Paris gazetesinden alınan bilgilere göre geçici hükümetle Rus işçi fırkası delegeleri arasında yapılan görüşmeler sonucu; Milli Genel Seçimlerine kadar savaşa devam edebilmek için önce savaş konusunda kararların alınmasını öngörmüştür. Seçimi yapmadan önce Rusya içinde asayiş ve güvenlik noktasına ısrar edilmiştir. İşçi Delegeler ve Askerler ile yapılan görüşmelerden sonra secime kadar geçirilecek zaman hakkında görüşüldü. Bu anlaşma neticesinde secimler savaş sonrası gerek olursa daha uzağa ertelenecektir kararı alındı.²⁰²

Geçici Hükümetin kurulmasından sonra Helsinki'de donanmada kargaşa çıktı. Subayların öldürüleceği haberleri yayılınca Kerenski hemen telefon görüşmesi yaparak temsilcilerden subayların korunmasını ve ortamın yatıştırılmasını istemiştir. O gece Geçici Hükümet hemen bir heyet oluşturup Helsinki'ye göndermiştir. Ortamda sakinlik sağladığıysalar da Alman Casusu olan Amiral Nepe'nin 17 Mart'ta bir sivil tarafından öldürüldü.²⁰³

²⁰⁰ Aleksandr Kerenski, *Kerenski ve Rus Tarihi*, Ağaoğlu Yayınları, Çev. (Rasih Güven), (İstanbul Ağustos 1967), s. 190-191

²⁰¹ Nicholas V. Riasanovsky, Mark D. Steinberg, *Rusya Tarihi, İnkılap Kitapevi*, Çev. (Figen Dereli), (İstanbul 2016), s. 491.

²⁰² *Sabah*, 21 Mart 1917, s. 1.

²⁰³ Aleksandr Kerenski, *Kerenski ve Rus Tarihi*, Ağaoğlu Yayınları, Çev. (Rasih Güven), (İstanbul Ağustos 1967), s. 177.

Geçici hükümet ordunun asayişini ele almak için Orduya hitaben Askerlerin arasındaki dayanışmayı sağlamak ve düzeni kurmaya davet etmiştir. Savaşta Muzaffer oluncaya dek savaşa devam edileceğini bildirdi. Daha da önemlisi başarılı sonuç alınacağını açıkladı.²⁰⁴

23 Mart 1917 tarihli Sabah gazetesine Petersburg'dan gelen bildiriye göre; General Kornilof Geçici Hükümet tarafından Petersburg askerlik dairesine tayin edildi. Aynı gazetenin aynı sayısındaki diğer haberlerde Rusya'nın yeni Adalet Bakanı Kerenski görevine başlar başlamaz Cumhuriyet severlik fikrinde sabit olduğunu açıkladı. Kerenski'nin yabancı ülkelere gönderdiği genelgede savaş hakkında hiçbir şey olmadığı görülmekteydi. Bu durum Kerenski'nin Panslavizm gibi hayali isteklerinde sabit olduğunu göstermekteydi. Bir subayın Kereskiye suikast girişiminde bulunduğu fakat başarılı olamayıp intihar ettiği yazılıyordu. Aynı gazetenin devamında Rusya'nın Stockholm elçisi Lodof uzun tereddütlerden sonra yeni hükümetin tarafına geçmiştir.²⁰⁵

23 Mart 1917 Sabah gazetesinde yayınlanan bilgiye göre “Jandarmalar Cepheye Sevk Ediliyor” Rusya'daki 600 bin Jandarmanın cepheye gönderilmeleri için emir verildiği yazıyor.²⁰⁶Helsinki olayı Osmanlı basınına 24 Mart'ta Sabah Gazetesinde ele alındı. “Baltık Donanmasında Kargaşa Anarşi” başlığıyla Mart'ın 16. Günü olan olaya göre Helsinki'deki donanma ikiye ayrıldı. Donanmanın hangi konu üzerinde ikiye ayrıldığı bilinmiyordu fakat bilinen tek şey Amiral Nepe'nin açıklamalarına güvenen ve güvenmeyen olarak ikiye ayrılmış olmasıydı. Kargaşada birçok yaralı ve ölü olduğunu duyan Geçici Hükümet haber alınca iki tane temsilci göndermişlerdir. Temsilciler donanmada sakinlik sağlayıp donanmayı Geçici Hükümete kattı. Amiral Nepe'nin ise kargaşadan bir gün sonra öldüğü haberi alındı.²⁰⁷

İktidar olmak gücü temsil ediyor. İkili iktidar ise gücü kazanmak için dayatılan mücadeleyi gösteriyor. İkili İktidar döneminde taraflar gücü kendi tarafına çekmek için güç mücadelesine girmişlerdi. 1917'de Mart devriminden sonra oluşan İkili İktidar ise bilinçli bir şekilde oluşturulan demokratik bir oluşumdu. İktidar ikiliği, sınıf mücadelesinden değil bir oluşumun diğer oluşuma taviz verilmesiyle çıktı. Kurulan yeni

²⁰⁴ Sabah, “Hükümet-i Muvakkatanın Orduya Hitabı”, 23 Mart 1917, s. 3, 426.

²⁰⁵ Sabah, “General Kornilof Petersburg Kumandanı”, 23 Mart 1917, s. 2, 426.

²⁰⁶ Sabah, “Jandarmalar Cepheye Sevk Ediliyor”, 23 Mart 1917, s. 2, 426.

²⁰⁷ Sabah, “Baltık Donanmasında İğtişâş”, 24 Mart 1917, s. 1, 425.

Rus Demokrasisi bu ikili iktidar içinde otoriteden uzaklaştı. Bu olay Mart İhtilalinin aykırı düşüncesiydi.²⁰⁸

3.2. 1917 Mart İhtilaline Dair Bazı Basın Akisler

28 Mart tarihli Sabah gazetesi Kafkasya ahalisi mart ihtilalinden sonra siyasi fikir ve düşünceler olarak ikiye ayrıldığını yazıyordu. Kuzey ve Kuzey Batı Kafkasya sosyalizm esasına dayanan Cumhuriyetçi bir tesis oluşturmak istiyordu. Orta ve Güney Kafkasya halkı Rusya'dan ayrılmak ya da çok geniş ayrıcalıklara tabi tutulmasını istiyordu. Kafkasya'daki huzurlu olan askerler ise Rusya'dan ayrılması veya geniş ölçüde ayrıcalık verilmesi taraftarıydı. Kafkasya valisi olan Nikola Nikolayeviç kurma heyeti genel başkanı General Yanoska dahi aynı raporları vermiştir.²⁰⁹

25 Mart 1917 tarihli Tanin Gazetesi Rusya savunma ve denizcilik bakanı olan Goçkof, ordudaki her türlü rütbeleri kaldırdığını yazıyordu. Bundan böyle askerler kendi aralarında kendilerine ancak siz diye hitap edeceklerdi. General Polivanov ordunun iyileştirilmesi için bir plan düzenledi. Bu plan gereğince fiili hizmette bulunan askeri fertlere önemli haklar verildi. Petersburg'da halk tarafından bir gösteri düzenlendi. Göstericiler, işleyecek toprak ve özgürlük isteriz ve zalimler ve tutuklu olan Çarlık yanlısı liderler yaşamamalı sözlerini içine alan kırmızı bayrakları taşıyorlardı. Öfkelenen halk Çariçe ile eski Duma vekillerinin başlarını istedi. Çariçe artık Çarskoye Selo'da değildi. Kendisi bütün dostları tarafından terk edildi. Yanında hasta oğluna bakacak bir doktor bile yoktu. Bu sebeple Duma meclisi özel bir doktor göndermek zorunda kaldı. Kışlık saray önünde derin bir hendek kazıldı. Times muhabiri birbirine tutmayan yazılı emirler yayınlandığını, bu durumun iki hükümet var olduğunu kanıtladığı ve bu hükümetlerden biri Prens Lvov'un başkanlığı altındaki geçici hükümet olduğunu diğlerinin de sosyalist fırkası başkanı Çeydze'nin başkanlığı altında bulunduğunu açıkladı.²¹⁰

25 Mart 1917 tarihli Tanın Gazetesi Bulgar politikacılarından Malinof martın on dokuzunda Sobraniye'de yaptığı açıklamalarda Rus ihtilalini memnuniyetle kabul etmekteydi. Çünkü Petersburg'da faaliyette bulunan kuvvetler ne olursa olsun bu ihtilal ile savaşın sonunu yakınlaştırdı. Dış politika, Bulgaristan'ın takip ettiği usulü kesinlikle uygun görüyordu. Çünkü bu siyasi usul memleket için tek doğru yoldur. Ait olduğum

²⁰⁸ Lev Troçki, *Rus Devriminin Tarihi Şubat Devrimi: Çarlığın Devrilmesi*, Çev. Bülent Tanatar (İstanbul: Yazın Yayıncılık, Ekim 1998), s. 220.

²⁰⁹ Sabah, "Kafkasya Muhtariyet İstiyor", 28 Mart 1917, s. 1, 440.

²¹⁰ Tanin, "İki Hükümet mi?", 25 Mart 1917, s. 1, 2976.

fırka dahi müttefikler ile yakınlık lüzumlu görmeye ve desteklemeye gayretli bir şekilde karar verdiklerini yazıyordu.²¹¹

24 Mart 1917 tarihli İkdam gazetesi “Gizli ve Karanlık Rusya İhtilali Nasıl Sahneye Koyuyor” başlığıyla Bütün dünyanın dört köşesi Rusya’nın ne halde olduğunu sorguluyordu. Rusya Mart ihtilaliyle birlikte içinde olan fırtınaları ve gizemleri bir nevi ortaya çıkarmış oluyordu. Rusya’da hayret ve şaşkınlık veren meseleler hastalıklı ve baskıcı rejimin yönetimi gibi birçok sebepler vardır. Rusya’da memurlar tabakası nefrete sebep olmuştur. Polis sözü bir Rus’un zihninde kıyametler koparır. Rusya’da Halk bir tabaka, memurlar özellikle polis farklı bir tabakadır. Baskı Rusya’da bir ideoloji haline gelmekle birlikte polis kesesini doldurmak için sürekli gizli saklı olaylara ihtiyaç duyardı. Rus polisi asayiş istememekle birlikte sahneye koyulan karışıklıkta ilk olarak cahil halk tabakasının sevgisini kazanmayı hedefler ve ilişkileri artırır. Halk; İnsan hakları, Hürriyet, Meşrutiyet ister. Bu cahil halka fısıldanır ve böylelikle avlanırlar. Daha sonra bu haklar ellerinden alınınca isyan başlar.Kargaşa ile kazanan Vali, Polis, kumandanlar bu noktada para, nişan, rütbe alır ve terfi ederler. Halkın hukukuna saygılı birkaç devlet adamı ise bunların arasında eritilir ve susturulur. Böylece baskıcı rejime alet olurlar. Rus görevlileri için karışıklık ihtiyaçtır. Çar için korkulu rüyadır. II. Nikolayı ise gerektiğinden çok korkuturdu.²¹²

25 Mart 1917 tarihli İkdam gazetesi Viburg’da yaygın olan Papala gazetesinin açıklamasına göre; Sosyalistler lideri Çaydze bakanlar kurulu toplantısında görevli olmuştur. İhtilalciler ve Fransız, Paris gazeteleri Rus ihtilaline karşı şiddetli bir vaziyet aldı. Bu gazeteler kurucu meclis seçimlerinin hemen yapılp savaşın bitmesinden sonraya ertelenmesi hakkında geçici hükümet tarafından beslenen arzuları özellikle desteklemektedir. Figaro ve Tan gazeteleri Rusya’nın halkın genelinin fikrini almaya yanaşmadığı ve bunu kabul etmenin, siyasi seviye itibariyle olgunlaşmamış olan Rus halkı için haddinden fazla ileri gitmek anlamına geldiğini açıkladı. Tan gazetesi Rusya’da halkın okuma yazma bilmediğinden dolayı Rus Milletinin ilerleme yoluna ancak tam ve eksiksiz dikkat ile tedbirli olarak ulaşabileceğini açıklıyor. (Flemanso), Lom Aşene gazetesinde geçici hükümetin ihtilalcilerin teşkilatına itaat eder görünmesine üzülüyor.²¹³

²¹¹ Tanin, “Malinof Nasıl Kabul Ediyor”, 25 Mart 1917, s. 1, 2976.

²¹² İkdam, “Gizli ve Karanlık Rusya İhtilaller Nasıl Sahneye Konuyor?”, 24 Mart 1917, s. 1, 7226.

²¹³ İkdam, “Çaydze Vekillere Karşı Görevli”, 25 Mart 1917, s. 1, 2976.

25 Mart 1917 tarihli Sabah Gazetesi İngiltere Parlamentosundan Banorlav, Geçici Hükümete telgraf çekerek Rus İmparatorluğunda cereyan eden olayların tarihte Fransız İhtilalini andırıldığından bahsederek Şimdilik tehlikenin ortadan kalmadığını yazıyordu. Ayrıca telgrafta savaşın muzafferle sonuçlanacağını ve Rus halkına savaşa devam ettikleri için selamlarını gönderdi. Banorlav, sabık çar ile üç sene boyunca müttetik olduğunu ve bu süreçte yanlış yapmadığını belirterek Çarın hakkında daha hassas düşünülmesini istedi.²¹⁴

26 Mart 1917 Tarihli Sabah Gazetesi Amsterdam Petersburg'dan alınan bilgiye göre; Geçici Hükümet Halka, Orduya, Donanmaya hitaben açıklama yayınladı. Bu açıklamada Almanya'dan gelen ve Rus müşkülâtı Dahiliyesinden faydalanmaya yönelik olan tehlikeyi ele alarak bu tehlikenin Çarın hakimiyetini tekrar kurmaya yönelik bir eylem olduğunu belirtti.²¹⁵

26 Mart 1917 Tarihli Sabah Gazetesi, "Times'ın Petersburg'dan İstihbaratı" Başlığıyla Londra'dan Petersburg'a çekilen telgrafa göre bütün Grandüklerin yeni hükümete zorluk çıkarmamak için askeri makamlardan istifa etmeleri bekleniyordu. Çoğunluğun düşüncesine göre Aleksiyef baş kumandan tayin edilecekti. Savunma Bakanı elçilik altında bulunan ordu ve donanmanın işesi ile alakadar olan nazırların parlamento azasından birçoğunun ortaklık edeceği muhtemel bulunan Milli Savunma Cemiyeti her türlü tahmine göre Rus payitahtı ile Asker ve İşçi mebuslar heyeti komitesi arasındaki görüşmelerin iyi olduğunu yönündeydi. Rus başvekili gazetecilere Kuzey Cephesindeki bazı karışıklıklardan başka bütün orduların dosdoğru olarak hareket ettiklerini ve Almanlara karşı savaşta büyük kararlılıkla ilerlediklerini açıkladı.²¹⁶

27 Mart 1917 Tarihli Sabah Gazetesi Savunma Bakanı Guçkov Rigaya gittiğini ve askerleri Hükümete Sadakat yemini ettirdiğini yazıyordu. Geçici Hükümet tarafından Letonya'nın başkenti olan Riga'ya gönderilen heyet siperlerdeki askerlerin ruh hallerinin iyi olduğunu belirtmişti.²¹⁷

27 Mart 1917 tarihli Sabah Gazetesi "Kadet Fırkasının Açıklamaları" başlığıyla Petersburg'dan gelen habere göre Kerenski bakanlığı altında özel bir meclis sarayla ilgili belgeleri inceleyeceğini yazıyordu. Kadet Genel Merkezi ile bu Fırkaya ait mebusların

²¹⁴ *Sabah*, "Bonarlav'ın Beyanatı", 25 Mart 1917, s. 3, 432.

²¹⁵ *Sabah*, "Hükümet-i Muvakkatanın Beyanamesi", 26 Mart 1917, s. 3, 435.

²¹⁶ *Sabah*, "Times'ın Petersburg'dan İstihbaratı", 26 Mart 1917, s. 3, 435.

²¹⁷ *Sabah*, "Riga Asakiri", 27 Mart 1917, s. 3.

Demokrat Cumhuriyet lehinde meydana gelen açıklamaları büyük bir etki uyandırmıştı. Bozguncu İhtilalkârlar grubunun Olağanüstü eğilimlerine karşı şekil oluşturuldu. Hükümet halkın yiyecek ihtiyacını karşılamak amacıyla buğday hazırlama tesisi kurma niyetindeydi. Kerenski, Halkın arasındaki eşitsizlikleri kaldırmak yeni kanunlar için görüşler hazırlamaya devam ediyordu.²¹⁸

28 Mart 1917 Tarihli Sabah Gazetesi “Rusya Milleti Bağımsızlık İstiyor” başlığıyla Milli Komitenin ve Helsinki’deki merkezlerden yayılan açıklamaya göre; Leon milleti geniş ölçüde özerklik verilmesini talep etmiştir. Riga da geçen günlerde muazzam bir gösteri düzenlendi. Leon Cumhuriyeti terhis edilmesi ve savaştaki cephelerdeki Leon taburlarının bir an önce grevlerine son verilmeleri talep edildi. Kiev ve Polgaradan gelen haberlere göre Ukrayna da Rusya’dan ayrılmak için harekete geçilerek göstericiler Ukrayna Milli marşını eşliğinde Ukrayna da Moskof esaretine bir son verilmesini istenildi.²¹⁹

28 Mart 1917 tarihli Sabah gazetesi “*Kafkasya Muhtariyet İstiyor*” başlığıyla Çaydze ve Çalgemi’nin başkanlığı altında bulunan Kafkasya adına özerklik istemektedirler. Kafkasya ahalsin de Cumhuriyet fikri memleketin dört bir yanını sardığı ve fevkalade yayıldığı açıklandı.²²⁰

Aynı gazetenin devamında ise “*Cumhuriyetçi Fikirler*” başlığıyla önceden Rus Diktatörü olan eski İçişleri bakanı Protopopof tarafından kurulan “Soskoya Voli” gazetesi şimdi haddini aşan Cumhuriyetçi olmuştu. “Yaşasın Cumhuriyet” başlığıyla makale yayınlandı. Bu makalede bütün yabancıların Rusya’dan ayrılarak Cumhuriyete dönüştürülmesinin gerekliliğini açıklandı. Aksi halde Rusya dağılacak ve mahvolacaktı.²²¹

28 Mart 1917 Tarihli Sabah gazetesinden alınan habere göre; Savunma Bakanı olan Goçkof cepheye kesin kararlar vermiştir. Merkez Rus ordu komutanı Evodet istifa etti yerine General Leçski atandı. Rus Ordusunun Subayı olan General Rodzianko ve komutası Geçici Hükümete sadık kalacaklarına yemin etmişlerdir. Aynı şekilde Kafkasya Komutanı olan Bodeniç’te askeri birlikleriyle sadakat yemini etmişlerdir. Aynı haberin

²¹⁸ Sabah, “Kadet Fırkasının Beyanâtı”, 29 Mart 1917, s. 3, 441.

²¹⁹ Sabah, “Rusya Milleti Bağımsızlık İstiyor”, 28 Mart 1917, s. 1, 440.

²²⁰ “Kafkasya Muhtariyet İstiyor”, s. 1.

²²¹ Sabah, “Cumhuriyet Fikirleri”, 28 Mart 1917, s. 1, 440.

devamında sabık çarın gazete okumasına ve olan biteni bilmesine izin verildi. İşçi heyetinin sekiz saat çalışacağına karar verildi.²²²

29 Mart 1917 Tarihli Sabah Gazetesi Hükümet Kuzey Cephesindeki Askerlere kendi tarafında gözüyle baktığını yazıyordu. Bunun üzerine Kuzey Cephesindeki askerler arasında karışıklık çıkınca askerlerin bazıları ordudan uzaklaştırıldı. Uzaklaştırılan bu askerler yağma ve istilaya başladı. Diğer taraftan Çara bağlı kalan askerler Reval'de işçiye karşı katliam düzenlendi. Bu askerlerin üzerlerine sevk edilen bölükler arasında sokaklarda muharebeler meydana gelmiştir. Bu savaşlar iki gün devam etmiş sonuçta isyancılar geçici hükümete katılmışlardır. İstihkam kumandanı tabancayla öldürülmüştür. Reval'de sakinlik ve sükunu korumak için heyet gönderildi. General Biroslofaya göre ihtilalcilerin şiddetlenmesine rağmen Hükümete itaat etmeye karar vermiş olmaları muhtemeldir haberini vermişti.²²³

29 Mart 1917 tarihli Sabah Gazetesi Taşkent'ten gelen haberlere göre Tatarlar ve Kırgızlar İhtilale katıldı. Bu nedenle sevinç gösterileri meydana gelmiştir. Nikola Nikolayeviç, Nikolay Mihayiloviç, Mihail Aleksandroviç gibi Grandüklerin istifalarından sonra Geçici Hükümetin her hususta her konuda korumaları kesin amaçları olduğu ve bütün mal ve mülklerini maaşlarını ve ödeneklerini bundan sonra hükümete ait olduğunu açıkladılar.²²⁴

29 Mart 1917 Sabah Gazetesi Rusya'da Cumhuriyet yanlısı subaylar tarafından bir dernek kurulduğunu ve yirmi beş kişiden oluşan bu derneğin on beş kişisi Cumhuriyetçi Subaylardan diğer on kişi ise Sosyal Demokrat Fırkası tarafından atandı. Sosyal Demokrat Fırkası Büyük Meclisin 1200 üyesi cemiyetin kendilerine güvenildiği para işlerine bakan görevliler alayda yukarıya askeri bölük atayacaktır. Bu teşkilat Rus ordusunun düzenini ve gidişatını bozmaya ortam hazırlayacaktır.²²⁵

Royter ajansı Petersburg'dan haber ediyor: Şehrin birçok yerine 600 makineli tüfek keşfedildi. İhtilalin ilk karışıklıkları sakinlik kazandıktan sonra Duma yürütme heyeti meclisinden önceki imparatorluğun locasından iki kişi halka konuşmalar yaptı. Bu konuşmalar işçi ve asker mebusları tarafından yapıldı. Sarayın önünde yapılan geçit

²²² *Sabah*, "Yeni Hükümete Sadakat Yeminleri", 28 Mart 1917, s. 1, 440.

²²³ *Sabah*, "Reval'daki Askerin İsyanı", 29 Mart 1917, s. 1, 443.

²²⁴ *Sabah*, "Tatarlar ve Kırgızların İltihakı", 29 Mart 1917, s. 4, 445.

²²⁵ *Sabah*, "Cumhuriyetçi Zabitan Cemiyet-i İttihadiyesi", 29 Mart 1917, s. 4, 445.

töreninde alay müzikası şarkı söyledi. Zafer elde edene kadar savaşa devam gerekliliği açıklanarak Askeriye Hükümete sadakat yeminleri yaptı.²²⁶

29 Mart 1917 tarihli Sabah Gazetesi “Yeni Hükümetin Programı” başlığıyla Dışişleri bakanı Milyukov’un yardımcısı tarafından yapılan açıklamada şu sözler bulunuyor: Rusya tek başına asla karşılıklı anlaşmaya gitmeyecektir. Yeni Hükümetin programına göre Avusturya’daki Slav nesline ait kavimler Habsburg Hanedanlığı idaresinden kurtarılacaktır.²²⁷

30 Mart 1917 tarihli Sabah Gazetesi “Doryan’da Yeni Bir Hükümet” başlığıyla Times Gazetesi Riga’dan sonraki malumatı aldı. Doryan’daki halk mevcut hükümetten memnun olmadığı için İhtilalciler kendilerine yeni bir milis ile Geçici Hükümet teşkil etmişlerdir. Petrograd Sovyeti ile Geçici Hükümetin emirlerini detaylı olarak düzenlemeye önem vermişlerdir. Bu sebeple bir anarşi baş göstermiş ve bu anarşiden dolayı birçok kanlar dökülmüş, birçok tahribat gerçekleşmiştir.²²⁸

30 Mart 1917 tarihli Sabah Gazetesi Cenevre Koryera Dellasara gazetesi Petersburg’dan aldığı malumata göre; Vaziyetin kararsız olduğunu cephedeki bölük arasında ayaklanmalar başladığını ve Rus Askerleri düşmanla dostluk kuracak kadar samimi davranışlarda bulunduğunu yazıyordu. Bu fikir Alman Cephesinde baş gösterdi. Zira Subaylar ve Askerler arasında böyle bir duyum yoktu. Petersburg’daki Şlogburg şehrinde bulunan Hapishaneden Firar eden birçok mahkûm komite oluşturdu. Bu komite Cumhuriyeti kabul ederek geçici hükümeti tanımamakla birlikte mahkûmlar Posta ve Telgrafları işgal ederek Rusya içinde olan bütün durumu incelediler. Son olarak şehrin etrafına kendilerini savunmak için makineli tüfekler yerleştirdiler.²²⁹

30 Mart 1917 tarihli Sabah gazetesi Petersburg’da sosyalist fırkaları kabineye girmeye taraftar bulduklarını yazıyordu. Ancak önceki emirde savaşın amaçlarıyla alakalı hususlar demokratlarla hem fikir bulunmayan nazırların kabineden ihracını talep etmekteydi. Bunun üzerine Milyukov’un Dışişleri Bakanlığında kalıp kalmayacağı meselesi üzerine dahil olmuş bulunuyordu. Demokratlar, Milyukov’un kabinede kalmasına karşı gelmemekle birlikte kendisine Maarif Nezaretini emanet etmek istiyorlardı.²³⁰

²²⁶Sabah, “Tatarlar ve Kırgızların İltihakı”, 29 Mart 1917, s. 4.

²²⁷Sabah, “Yeni Hükümetin Programı”, 29 Mart 1917, s. 4, 445.

²²⁸Sabah, “Doryan’da Yeni Bir Hükümet”, 30 Mart 1917, s. 1, 446.

²²⁹Sabah, “Rus Ordusunun Hali”, 30 Mart 1917, s. 2, 1037.

²³⁰Sabah, “Sosyalist Fırkalarını Kabineye İştiraki”, 30 Mart 1917, s.2, 1037.

30 Mart 1917 tarihli Sabah gazetesinden alınan haberlere göre Rusya'da karışıklığın günden güne artmakta olduğunu yazıyordu. Svenka Dabladet gazetesinden alınan bir habere göre; Rus ihtilalinin son bulduğu görüşü ile bakmak ve netice çıkarmak şu an için doğru olmamakla birlikte Sovyet işçileri ve Geçici Hükümet arasındaki görüşmeler yoğun bir şekilde devam etmekteydi. Bu durum yeni karışıklıkların meydana geleceğini gösteriyordu. Mesela işçi silah taşıma izni elde etmek istiyordu. Her gün Petersburg fabrikalarına tüfek revolver (Altı parmak tabanca) ve mühimmat geliyor. Bununla birlikte asker hükümete karşı sadık duruyor bu tebaanın geneli amele ve asker komitesinde teşkil ediyor.²³¹

31 Mart 1917 Tarihli Tanın Gazetesi, Maten gazetesinden aldığı malumata göre; Rusya'da bağımsızlık yanlısı hareket gittikçe artmakta ve genişlemektedir. Finlandiya ve Lehistan'dan sonra şimdi Gürcistan ile Estonya'da dahi özgür ve bağımsız olmak istiyordu. Bununu için görevlendirilen delegeler Petersburg'a ulaşmışlardır. Ukrayna'da İlerlemeyi destekleyenler, Birleşme Cemiyeti Ukrayna sosyalistleri birlikte düzenlediği isteklerde Küçük Rusya, Ukrayna dilinin konuşulmasını serbest bırakılması ve Dini ayinlerini ana dilinde yapılmasına izin verilmesini istemişlerdir. Stockholm'den bildiriliyor: Güney Rusya sanayi merkezlerinden Petersburg'a pek heyecanlı haberler ulaşmaktadır. Yeni hükümete yardım etmeyi bizzat kabul etmiş olan Harkof valisi Kanariniç vilayeti içinde işçinin yeni hükümeti kabul etmekte çekimser kaldıklarını telgrafla Petersburg'a bildirmiştir. Aynı bilgileri Ekatrinoslav valisi de vermiştir. Güney Rusya'nın maden sanayii merkezini oluşturan bu iki eyalette yalnız 150 bin işçi bulunmaktadır.²³²

Çaydze Başbakan Lvov ile uzun uzadıya görüşerek Kafkasya halkının ikiye ayrıldığını bildirmiştir. Kuzey, kuzey batı Kafkasya halkı Kafkasya'nın sosyalist temeller ile idare istediği halde güney batı ve merkez Kafkasya daha geniş birtakım istekler ortaya koyarak Kafkasya'nın Rusya'dan ayırmak ile bağımsız bir hükümet oluşturma veya hiç olmazsa olağanüstü geniş bir özerklik verilmesini istemektedir. Kafkasya ordusunda bulunmakta olan Kafkasyalı askerler ikinci kısım tarafına katıldı. Grandük Nikola Nikolayeviç'in yerine Kafkasya orduları komutanı tayin edilen General Yatoskeviç'den de gelen raporlar yukarıdaki açıklamaları desteklemektedir.²³³

²³¹ Sabah, "Yeni Karışıklıklar Zuhuru İhtimalleri", 30 Mart 1917, s. 1, 446.

²³² Tanin, "Rusya'da Bağımsızlık Hareketleri", 31 Mart 1917, s. 2, 2982.

²³³ Tanin, "Rusya'da Bağımsızlık Hareketleri", 31 Mart 1917, s. 2, 2982

31 Mart 1917 Tarihli Tanın gazetesi, Köylülerin eski güvenlik görevlilerinin yerine getirdiği işleri halletmek için yeni bir milis oluşturmak istiyorlardı. Aynı zamanda yeni hükümete yardım etmek ve ordu ile halkın beslenmesinde kullanılmak üzere yetiştirilen tarım ürünlerini hükümete satmak çabasında oldukları haberi Petersburg'dan alındı.²³⁴

31 Mart 1917 Tarihli Tanın Gazetesi Petersburg telgraf ajansı tarafından bildiriyor: Savunma bakanının savaş mahkemelerini kaldırdığına dair bir emir çıkardı. Eski savunma bakanı Polinavof genel karargâha gitmiştir. Bahsi geçen karargâhı yeni bir temel üzerine yeniden oluşturulacaktır. Bu arada Genelkurmay başkanlığı ile geçici hükümet arasındaki ilişkilere görevlendirecek ve usule uygun sınırları tamamlamış olan komutanlarını görevlerinden alacaktır. Dün bütün gün Petersburg'daki çeşitli alaylar tarafından gösteriler yapıldı. Askerlerin taşıdıkları bayrakların çoğunda savaş ve özgürlük kelimeleri yazılı idi. İhtiyaç ve savaş malzemeleri üretimini arttırma zorunluluğu karşısında savaş için çalışan fabrikalardaki işçi yalnız sekiz saat çalışmak iddiasında fedakârlık etmişler ki bu programlarının başlıca iddiasını oluşturmaktadır.²³⁵ 31 Mart 1917 tarihli Tanın Zürih'ten bildiriliyor: Petersburg'da sosyalist fırkası lideri milletvekili Çaydze ile Çengeli tarafından imzalanmış bir bildiride Rus milletinin bugün sürekli tekrarlanan özgürlük ve barış bulunuyor.²³⁶

3 Nisan 1917 Tarihli İkdâm Gazetesi Ruskova Volya gazetesi General Roski'nin görüşme sırasındaki malumatında: Almanya'nın yiyecek ve insanı kaynakları yönünden kuvveti tamamen tükendiğine dair fikirlerden vazgeçilmesinin altını çizmişti. Almanlar cephenin arkasında ne halde oldukları bilinmiyordu. Ancak Babiç gölünde Almanlardan alınan esirler iyi beslenememişti. Teçhizatları her görüşten mükemmeldi. Bu esirlerin aç olmadıkları hallerinden anlaşıldı. Kaynakların imkanları kale alınması uygun değildi. Fransız madenlerinin üçte ikisi Almanların elinde bulunuyordu. İnsan miktarı azaldı fakat azalan insanların yerine makineler konulmuştur. Rusya düşman kuvvetinin tükenmesine dayanarak bu görüşe ümit etmesiyle cinayet işlemiştir. İhtimaller savaşı başarısızlığa uğratan sebep olmuştur. General Roski sözün kısası olarak savaşın Fransız cephesinde sonuçlanacağına inanmış olduğunu söylemişti.²³⁷

3 Nisan 1917 Tarihli İkdâm Gazetesi Macaristan Maliye Bakanı Telezki Macaristan'ın millet meclisinde önemli açıklamalarda bulundu. Telezki 'ye göre; Avusturya-Macaristan

²³⁴ *Tanın*, "Köylüler de Çalışıyor", 31 Mart 1917, s. 4, 2982.

²³⁵ *Tanın*, "Yeni Tedbirler – Yeni Gösteriler", 31 Mart 1917, s. 4, 2982.

²³⁶ *Tanın*, "Rus Milletinin Sürekli Tekrarladığı Söz", 31 Mart 1917, s. 4, 2982.

²³⁷ *İkdâm*, "Düşman Kuvvetinin Tükeneceğini Beklememeli", 03 Nisan 1917, s. 1, 7236.

İmparatorluğunda Rus içişlerine karışan ve müdahale etmeye çalışsan hiçbir kimse yoktu. Telezki, her şeyden önce karşılarında şereflı bir barış yapacakları, Rus Milletinin güvenliğini sağlayan ve güvenini kazanmış olan bir hükümetin bulunmasını arzu etiklerini ifade etti. Ayrıca Rus Milleti'nin barışa yönelmesini ve böylece bu barışın sağlayacağı nimetlere kavuşmasını temenni ettiklerini belirtti. Bu açıklama üzerine Millet meclisindeki Macar fırkalarının reisleri, bu meselede bütün meclisin aynı fikirde olmasını büyük bir memnuniyetle karşıladıklarını açıkladılar. Macar fırka reisleri bir an önce savaştan çekilip barış masasına oturmak istediklerini ve iki tarafında bu doğrultuda gayret göstererek ilerlemesinin oldukça önemli olduğunu sözlerine eklediler.²³⁸

3 Nisan 1917 Tarihli İkdám Gazetesi Stockholm'den Lokal Ançayger'e Bildiriliyor: Bolşevik adı altında yeni kurulan aşırı radikaller (köktenciler) merkez komitesi başkanları bütün cephelere gelecek telgrafi göndermişlerdir. Petersburg'da savaş karşıtlığına karşı büyük gösteriler bulunmaktadır. Bu destekler sonucunda barışın iadesi amacıyla işçi merkez komitesi teşekkül eylemiştir. Bu haberler cephelerde büyük bir etki meydana getirmişti. Savaşın devamına taraftar bulunan işçi komitesinin Minsk şubesi bu açıklamanın savaş yararındaki şevk ve heyecanı büsbütün yok ettiğini Petersburg'a bildirmiştir.²³⁹

3 Nisan 1917 Tarihli İkdám Gazetesi Petersburg'da Demokrasi esasına dayanan bir Cumhuriyetin ilanını istemek için bir günde yüz miting yapıldığını yazıyordu. Ruhban Kazan Kilisesinde büyük bir ruhani ayin yapıldı. Ayinden sonra halk ellerinde yaşasın hür Ukrayna! İbaresini yazılı kırmızı bayraklarla sokakları dolaşmışlardı. Tüm milletlere ait konuşmacılar halka hitaben söyledikleri nutuklarda Cumhuriyet ilanı yararında konuşmalar yapmışlardı.²⁴⁰

3 Nisan Tarihli İkdám Gazetesi Petersburg'da İhtilalci işçinin efkarını yayınlayan Pravda gazetesinden alınan habere göre; savaşa nihayet verilmesi hakkındaki yayınlanan genelge devam ettiğini ve İşçi komitesinin İzvestya gazetesini ise harbi uygun görmekte birlikte esas itibariyle Almanya'nın karşısında olduğunu bildirdi.²⁴¹

4 Nisan 1917 tarihli İkdám gazetesi Rusya'da düzeni sağlayabilmek için Geçici Hükümet kurmanın şart olduğunu yazıyordu. Fakat kurulan Geçici Hükümetten sonraki süreçte

²³⁸ İkdám, "Macaristan Yeni Rusya'ya Karşı Sulhperver", 03 Nisan 1917, s. 1, 7236.

²³⁹ İkdám, "Harb Aleyhinde", 03 Nisan 1917, s. 1, 7236.

²⁴⁰ İkdám, "Rusya'da Cumhuriyet Lehinde Nümayişler", 03 Nisan 1917, s. 1, 7236.

²⁴¹ İkdám, "Amele Harbi Tervic Etmiyorlar", 03 Nisan 1917, s. 1, 7236.

Halk isteklerini hala elde edemedi. İsveç Hükümeti Avrupa'daki tarafsız hükümetler arasında Geçici Hükümeti ilk tanıyan hükümet oldu.²⁴²

4 Nisan 1917 tarihli İkdam gazetesi Rus ihtilali karşısında Finlandiya'nın takındığı vaziyet oldukça dikkat çekici olduğunu yazıyordu. Çarlık Rusya'sının en büyük zulümlerine maruz kalmış ve onun baskısı altında defalarca aldatılmış olan Finlandiya'nın, Petersburg'da iktidara geçen ihtilalcileri tanımaması, hatta karşı tavır alması oldukça ilginçti. Zira Finlandiya halkıda birçok ülke halkı gibi Çarlık Rusya'sından çok çekmişti. Bu nedenle ihtilalcilere karşı da oldukça temkinli yaklaşıyor, Milyukov ve arkadaşlarının vaatlerine inanmıyorlardı. Cumhuriyet olmasalar bile özerlik, meşrutiyet ve daha fazla hürriyet isteyen Finlandiya, Rus Geçici Hükümetine karşı oldukça dikkatli hareket ediyordu. Petersburg Geçici Hükümeti de bu yaklaşımından dolayı Finlandiya'yı tatmin etmek istiyor ve onlara daha büyük bir önem veriyordu. Türklerle ırk olarak özel akrabalık ilişkisi olan Transisler'in zümresine ait bulunan Finliler Avrupa'nın en ileri ve uygar kavimlerinden. İki asırdır Rus baskısında bulunan bu hür memleketin haritasını resmetmek ve tarihini ele almak gerekirse; Finlandiya Rus tacına katılmış bir büyük dukalıktı. Memlekette iki ırk vardı. Asıl ırk 2,5 milyon kadar olan Finliler, azınlık ırk ise İsveçlilerdi. Önceleri İsveççe ülkede resmi dildi. Bu iki unsur kavga etmeden yaşarlardı. Finlandiya'nın arazisi engebeli, memleket ufak göllerle, sahilde ufak adalarla ve fazlasıyla soğuk kışı uzun ve yazı ise kurak ve sıcak bir coğrafyaya sahipti. Finlandiya 7 asır boyunca Novgorad Rusyası ile İsveç arasında mücadeleye sebep oldu. Finlandiya 1284'te dukalık 1581'de özerklikle yönetilmeye başlandı. 14. Ve 15. Yüzyıllarda iki devletin Finlandiya toprakları üzerindeki anlaşmazlıkları devam ediyordu. Kral 9. Şarl zamanında memleket dahili sefaletten kurtuldu. 12. Şarl'ın tahta oturmasıyla Finlandiya'ya dair Rus-İsveç çekişmeleri tekrardan başladı. 1721' de memleket Rusya'nın eline geçti. II. Nikolay zamanına gelindiğinde Panslavistler Finlandiya'yı Ruslaştırmaya başladılar. Finlandiya tarihi boyunca meşrutiyet hukukunun birçoğundan mahrum edildi.²⁴³

5 Nisan 1917 tarihli İkdam gazetesi Cenevre Petersburg'dan alınan malumat bildiriyor: Radikal Sosyalistlerinin fikirlerini yayan İstinea gazetesi arazilerin derhal işçiler arasında bölüşürülmesini ısrarla talep etmekle birlikte savaş son bulması için propagandalar yaptı.

²⁴² İkdam, "Hükümet-i Muvakkatayı İlk Tasdik Eden", 04 Nisan 1917, s. 1, 7237.

²⁴³ İkdam, "Finlandiya Muhtariyet-i Tammeye İstiyor", 04 Nisan 1917, s. 1, 7237.

İhtilalci Sosyalistlerinin fikirlerini yayan Norad gazetesinin yayınladığı bir habere göre ise *Hür Rusya* için savaşın sona erdirildiğini kabul ettiklerini açıkladı.²⁴⁴

5 Nisan 1917 tarihli İkdam gazetesi “*Bu da savaş mektubu başlığıyla* “; Rus milletinin bütün azim ve kuvveti en yapılması gereken bu görevde milletin Almanya tarafından savaşa zorlandığı zaman üstüne aldığı önemli emir kuvvetli bir Rusya vücuda getirmekten ibaretti. Zafer kazanma hakkında orduda ve millet arasında yeni bir insanı Rus hali ve büsbütün yeni bir güven hüküm olmaktadır. Artık savaşı kazanacağımızı zannediyoruz. Bizim davamız müttefiklerimizin davasının aynısıdır. Biz hür bir millet sıfatıyla, Hürriyet için sonuna kadar savaşmaya azmedilmiştir.²⁴⁵

5 Nisan 1917 tarihli İkdam gazetesi İşçi komitesi, hükümetin savaşın amaçlarını incelemesiyle gerek kendisinin ve gerek müttefiklerinin bu konudaki fikirlerini yaymasını talep ettiğini yazıyordu. İhtilalci Pravda gazetesinin müdürü uzaklaştırıldı. Bununla birlikte bu gazete savaşa ve savaşın amaçlarıyla ilgili sosyalist fikirlerini koruyordu. Yakında savaşın devamına taraftar yeni bir sosyalist gazete yayınlanacaktı. Kiev’de bulunan stolpye heykeli ise halk tarafından yıkılarak Grandük Nikola Nikolayeviç Kırım’a sürgün edildi.²⁴⁶

6 Nisan 1917 tarihli İkdam gazetesi söz konusu olan haberlere göre Orta Rusya’da çiftçiler arasında kargaşa meydana geldiğini ve bazı illerin halkı katliamlar yapılmasını kışkırtarak teşvik ettiğini yazıyordu. Köyler ateşe verilerek özel mülkleri bulunan ormanları yağmalayarak yok etmişler. Kargaşa en fazla Nijni Novgorod, Tever ve Kuzey Batı Rusya illerinde hüküm sürdü. Karışıklığın ortaya çıkmasının sebebi çiftçilerin bütün arazilerin millete ait olduğu iddiasını ortaya sürerek arazi kira paralarını ödemekten kaçınmak istemeleri idi.²⁴⁷

6 Nisan 1917 tarihli İkdam gazetesi Berlin, Petersburg Radyo ajansından bildiriyor; Milyukov Wilson’a bir muhtıra göndererek Birleşik Amerika’nın mümkün derecede hızlı bir şekilde savaşa katılmasını istemişti.²⁴⁸

6 Nisan 1917 tarihli İkdam Gazetesi Rusya’da muhtemel bir barış etrafında cereyan etmekte olan dahili mücadelelerden bahsederken gelecekteki düşüncelerinde ele aldı.

²⁴⁴ İkdam, “Harp Aleyhinde Propaganda”, 05 Nisan 1917, s. 1, 7238.

²⁴⁵ İkdam, “Bu da Harb Namesi”, 05 Nisan 1917, s. 1, 7238.

²⁴⁶ İkdam, “Harbten Maksad Ne Olduğunu Soruyorlar”, 05 Nisan 1917, s. 1, 7238.

²⁴⁷ İkdam, “Vasati Rusya’da Müdhiş İğtişaş”, 06 Nisan 1917, s. 1, 7239.

²⁴⁸ İkdam, “Rusya Amerika’yı Harbe Teşvik Ediyor”, 06 Nisan 1917, s. 1, 7239.

Eğer Rusya'nın müttefikleri Rusya için iç ve dış olmak üzere aynı zamanda iki savaşa birden devam etmek imkânı olmadığından ve Rusya'daki barış arzusunun savaşa devam arzusundan daha kuvvetli olduğuna kanaat hasıl ederlerse bu taktirde zemin barışı bizzat hazırlamaya teşebbüs etmiş olacaktır. Rusya'nın bugün içinde bulunduğu zorluklar onlara düşmanlarına karşı zafere erişemediklerini gösterecek olduğunu yazıyordu.²⁴⁹

6 Nisan 1917 Tarihli İkdâm Gazetesi Duma reisi Rodzianko'nun açıklamasına göre savaş cephesinden gelen haberlerin iyi olduğunu ve buzulların çözülmekte ve büyük hareket icrasına engel olan durumun ortadan kalmakta olduğunu yazıyordu. Rodzianko açıklamasına devam ederek Almanya'nın cepheye asker göndererek kuvvetlendirdiğini ekledi.²⁵⁰ Petersburg'dan askerlerin verdikleri bir karar üzerine Rus zabitanından birçoğunun, kimi iktidarsızlıklardan kimi irtica fikri beslediklerinden ve Alman ismi taşıdıklarından dolayı ordudan çıkartıldıkları Petersburg'dan bildiriliyordu.²⁵¹ Batı cephesine gönderilecek Rus bölüklerinin ant içmelerinin yürütüldüğü, fakat bu askerlerin ancak Rus hükümetine sadık kalacaklarına dair yemin ettikleri Cenevre'den bildirildi.²⁵²

7 Nisan 1917 tarihli İkdâm Gazetesi Kopenhag Petersburg'dan alınan haberde Hükümet Güney Rusya'daki maden fabrikası işçilerine bütün bakanların imzalarını içine alan bir açıklama gönderildi. Bu Açıklamada işçiye tekrar eski şartlar da işlerine başlamaya davet edilerek düşmanı uzaklaştırmak ve hürriyetini kuvvetlendirmek için siperlerdeki kardeşlerine yardım isteyerek sözlerine son verdi.²⁵³

7 Nisan 1917 tarihli İkdâm Gazetesi Grandük Nikola'nın Çara ihtilalden önce yazdığı bir mektubu İhtilalden sonra yayınladı. Grandük Nikola bu mektupta Çara; Sen çok defa savaşı zafere ulaştırdın, fakat şimdi bunun mümkün olduğuna inanmış mısın? Memleketin halini biliyor musun? Sana doğruyu söylüyorlar mı? Sen bana Çok defa dedin beni aldatıyorlar ve sen eşinin duygularına güveniyorsun halbuki İmparatoriçenin söyledikleri doğru değildi. Sen ani bir anda civarın nüfuzundan kurtarmaya gücü yeten biri değilsin: hiç olmazsa fikirlerini yürütmek isteyenlere karşı kendini savun eğer bu karanlık kuvvetleri uzaklaştırırsan gücü yetebilen oluşan Rusya'nın yenilenmesi başlar ve senin için görülmeyen millet yine sana gelir. Hakikati sana söylemek için uzun müddet tereddüt ettim lakin şimdi annemin ve iki kız kardeşimin isteklendirmesiyle buna

²⁴⁹ İkdâm, "Rusya Sulh Yapar Mı, Yapmaz mı?", 06 Nisan 1917, s.1, 7239.

²⁵⁰ İkdâm, "Duma Reisinin Beyanâtı", 06 Nisan 1917, s.1, 7239.

²⁵¹ İkdâm, "Rus Ordusu Zabıtları", 06 Nisan 1917, s.1, 7239.

²⁵² İkdâm, "Rus Askerlerinin Suret-i Yemini", 06 Nisan 1917, s. 1, 7239.

²⁵³ İkdâm, "Hükümet-i Muvakkata ve Amele", 07 Nisan 1917, s. 1, 7240.

teşebbüs ediyorum. Karışıklıkların daha ileri gideceği bir suikastın arifesindesin, senin tahtın ve vatanın kurtuluşu salim olmalı. Korktuklarından kurtulman için bunları söylüyorum.²⁵⁴

7 Nisan 1917 tarihli İkdam Gazetesi Geçici Hükümet halkın onayını almak amacıyla kadınlara karşı yeni ayrıcalıklar verileceğini ve Petersburg'dan baş vekil Prens Lvov'un kadınların Kurucu Meclis seçimlerine katılması için çalışmalarına başladığını yazıyordu.²⁵⁵ 8 Nisan 1917 tarihli İkdam Gazetesi İhtilalci Sosyalist fırkası harp ve sulh için halkoyuna başvurulacağı hususunda ısrar ettiğini yazıyordu. Stockholm'de bulunan Rosko Evlov gazetesi muhabiri Rusya'da bir cumhuriyetin ilanı çok yakın olduğu hakkında Moskova'dan telsiz telgrafla bazı haberler alındı.²⁵⁶ Petersburg'dan Tan Gazetesi Demokrasi esaslarına dayanan bir Cumhuriyet tesisi kurma yararına halk arasında pek şiddetli bir cereyan mevcut olduğunu yazıyordu.²⁵⁷

8 Nisan 1917 tarihli İkdam Gazetesi "*Zabitleri Cepheye Gönderiyorlar*" başlığıyla Petersburg'dan savaş bakanı Guçkov yayınladığı bir açıklamada subayların, erlerin derhal savaş cephesine gitmeleri gerektiğini bildirdi. Cephelerin gerisinde kendilerine ihtiyaç duyulmayan bütün subaylar ve erler önemli olaylara dahil edilecekler ve seri bir talimden sonra hemen cepheye gönderileceklerini yazıyordu.²⁵⁸

19 Nisan 1917 tarihli İkdam Gazetesi Ekodo Bulgar gazetesi alınan habere göre, Rus Geçici hükümetinin barış üzerine yayınladığı beyannamesine cevaben Berlin ve Viyana'da yayınlanan yarı resmi tebliğlerden bahsettiği sırada, her tarafta hedef olunan gayelerin birbirinin aynı olması bir itilafa yol açacağı ve bu itilafın kolaylıkla meydana gelebileceğini açıkladıktan sonra ne Almanya'nın ne de Avusturya-Macaristan'ın uzun çarpışmalar ile vücuda getirilen Rus hürriyetini baltalamak istemediklerini ilave etmişlerdir. Preporeç gazetesi de Berlin ve Viyana'da yayınlanan iki tebliği itilaf ve barış tesisi için Rusya'ya doğru atılmış bir köprü tarzında karşılandı.²⁵⁹

19 Nisan 1917 tarihli İkdam Gazetesi Petersburg ajansından alınan habere göre Estovenya eyaleti ile Livonya eyaletinin beş sancağını içine alan Estovenya'da geçici yerel bir özerklik tesisi kurmak için emirname imzalandı yazıyordu.²⁶⁰ 22 Nisan 1917 tarihli İkdam

²⁵⁴ İkdam, "Grandük Nikola'nın Çar'a Mektubu", 07 Nisan 1917, s. 1, 7240.

²⁵⁵ İkdam, "Kadınlar Meclis-i Mebusanda", 07 Nisan 1917, s. 1, 7240.

²⁵⁶ İkdam, "Rusya'da Cumhuriyet ve Harb – Sulh", 08 Nisan 1917, s. 1, 7241.

²⁵⁷ İkdam, "Rusya'da Cumhuriyete Temayül", 08 Nisan 1917, s. 1, 7241.

²⁵⁸ İkdam, "Zabitleri Cepheye Gönderiyorlar", 08 Nisan 1917, s. 1, 7241.

²⁵⁹ İkdam, "Bulgar Gazeteleri ve Sulh Ümidleri", 19 Nisan 1917, s. 1, 7252.

²⁶⁰ İkdam, "Rusya'daki Bir Muhtariyet", 19 Nisan 1917, s. 1, 7252.

Gazetesi Fosişe Çaytong gazetesinin Stockholm'den bildirdiği bilgilere göre: Rusya'daki yeni milli eğitim bakanlığı üniversitedeki doksan iki ihtilal karşıtı fikirlere sahip olduklarını düşündüklerini azletmiş olduklarını yazıyordu. Bunlar; Doktorlar, Kimyagerler, Edebiyatçılar ve operatörler bulunuyordu. Kiev Üniversitesi Serberyart hastanesi, Fen Tıp Müderrislerinin ihracından dolayı genç asistanlar tarafından idare olunmuştu. Odesa'daki Serberyat Hastaneleri'nin çoğunluğu yakında kapanma kararı alacak olmaları büyük bir ihtimal çünkü on dört Serberyat hastanesi doktorlarından on ikisi azledilmişti. Bütün Dünya'da haysiyet ve şöhret sahibi bulunan Profesörler sırf birkaç talebenin kararı ile azledilmişlerdi.²⁶¹

22 Nisan 1917 tarihli İkdam Gazetesi Cenevre Petersburg'a bildirilen habere göre: Geçici Hükümet yabancı memleketlerdeki konsolosların gönderdiği bir telgrafnamede bütün siyasi Rus göçmelerinin, savaşın yararına veya zararına olan fikirler dikkate alınmaksızın Rusya'ya geri dönmelerine müsaade edildiğini bildirdiğini yazıyordu, aynı zamanda göçmenlerden bir kısmının memleketlerine geri dönmelerine engel olan müttefik hükümetler nezdinde etkili girişimlerde bulunulduğu açıklandı.²⁶²

24 Nisan 1917 tarihli İkdam Gazetesi Petersburg'da Maksim Gorki'nin reisliğinde bir radikal cumhuriyet fırkası şekillendiğini yazıyordu. Bu firkanın programı muhtariyet idare ile ve milliyet prensibi esasına dayanan bir demokrasi cumhuriyet olacağı bundan sonra yapılacak esaslı program ise tarımla ilgili olduğu açıklandı.²⁶³

4 Nisan 1917 tarihli İkdam Gazetesi Noyakraya Press gazetesinden aldığı makalede ihtilal sürecinde Rus milletinin psikolojisi hakkında oldukça dikkat çekici ayrıntıları yayınladı. Bu makalede; Rusya'da medeni hukuki elde etmek için mücadele ettiğini ve bu ihtilalin vereceği sonuç şimdiden bilinmekle beraber Rus milletinin ilginç uyanma ile kendi işlerini kendi isteklerini sonuçlandırmak arzusu içerisindeydi. Bu süreçte İngiltere Rusya'nın iç işlerine yakışmayacak derecede müdahale ediyordu. Fakat şimdi içişleri başkanlarının İngiltere'nin müdahalesinden ve her işe burnunu sokmasına müsaade etmek istemediği anlaşılıyordu. Alman başvekil İhtilalin meydana gelmesinden önce bile yaptığı konuşmada Almanya'nın Rus içişlerine karışmaya bile asla hatırına getirmediğinin açıkladı. Rusya memleketi baskı ile mi yoksa meşrutiyet ile mi idare etmek istediği sırf kendisine ait meseleydi. Esasen merkezi hükümetlerin savaş halinde buldukları bir

²⁶¹ İkdam, "Yeni Rusya'da İfratkarane Aziller", 22 Nisan 1917, s. 1, 7255.

²⁶² İkdam, "Rusya Hariçteki Rusları Çağırıyor", 22 Nisan 1917, s. 1, 7255.

²⁶³ İkdam, "Rusya'da Yeni Bir Fırka Daha", 24 Nisan 1917, s. 1, 7257.

memlekette ne nüfusa sahip olabilirdi. Rusya da şu veya bu fırkanın mücadelede galip gelmesi ve yahut temel kanun şu veya bu maddesinin eşit veya düzeltme edilmesi için tek bir Avusturya-Macar veya Alman erinin kanı akıtılmaz Çarı görevden alma veya derhal tayin ettirmek gibi İngiltere'nin takip ettiği hırslardan hiçbiri ne Alman ne Avusturya-Macar üst düzeyde bulunanlar mevcut değildi. Devletlerin merkezinde itilafın Yunanistan'da yaptığı gibi bir önceki bakanlardan birini kıyama teşvik etmek gibi ahlak düşkünlüğünü güç yere yuvarlayacakları bakanların bugün yüzlerine güldükleri ve bunların koltuklarını kabarttıkları gibi iki yüzlülükler devletlerin merkezinde ilerleme edemezlerdi. İngiltere memurlarının hiç sevmedikleri Ruslara karşı gösterdikleri gösterişe ahlak tarihi ihtimal vermemişti. İngiltere savaş ateşini söndürmeye ve hiç olmazsa bu ateşin genişlemesine engel olmaya çalışacak yerde, bütün insanıyet ve hukuk prensiplerini ayaklar altına alarak bütün dünyayı savaşa teşvik etti. Devletlerin merkezinde düşmanlarıyla anlaşmak istediklerini söyledikleri halde itilaf hükümetleri bunu sırf hakaret karışmış bir biçimde reddetmişti. Rus ihtilali devletlerin merkezinde olan bazı sorular karşısında bulundurmaktaydı. Sonucu henüz tayin edilmeyen bu ihtilal komşumuz olan Rus milletine bir istikrar ve rahatlama sağlayabilecek miydi? Sonuç ne olursa olsun Rusya'daki halkın iç halleri süre gelen değişimler en küçük bir parçasının bile sorumluluğu devletlerin merkezinde yüklü değildi. İhtilale teşvik eden İngiltere'dir fakat Rusya'daki ihtilalden kedinin zararlı çıkacağından dolayısıdır ki korkuyordu. Rus milleti nasyonalistlerinin savaş gürültüsünün kurbanı olarak savaşa sürüklenmişti. İhtilalden sonra meydana çıkan Rusya'nın ahvali evvelki gözlerle görmediği ve evvelki düşünce gücüyle düşünmediği şüphesizdi. İngiltere 12 milyonluk olan Rus ordusundan pek büyük işler beklemişti. Ancak bu işleri göremeyince İngiltere Rusya'daki ihtilali ele alıp Çarı tahtından attı. Rusya kendisinin itilafın kışkırtmasından kurtarabilirse, kendisiyle iyi komşuluk edebilecek bir hükümet olabilir ve o zaman Asya Avrupa'daki bir tehlike oluşturmaktan düşerdi.²⁶⁴ Rusya'daki ihtilalciler İngiltere'ye karşı şiddetli bir hareket oluşturdu. Bu hareket gitgide sınıra dayandı. İhtilal hareketi Rus milletine geniş sınıfları arasında kök saldıkça daha milli bir şekil alacak ve güçlenerek Rus ihtilali ile İngiltere arasındaki anlaşmazlık şiddetlenecekti.²⁶⁵

31 Mart 1917 tarihli Tanin Gazetesi Amsterdam'dan alınan haberi bildiriliyor: Grandük Nikola Nikolayeviç Rus ordusu genel karargahında Fransız subaylarına ihtilalin hareket

²⁶⁴ *İkdam*, "Rus Milleti ve İhtilal", 04 Nisan 1917, s. 1, 7237.

²⁶⁵ *İkdam*, "Rus İhtilalcileri İngiltere'ye Karşı", 04 Nisan 1917, s. 1, 7237.

tarzı hakkında son derece uygun olmayan açıklamalarda bulunmuş ve Rusya büyük devlet olarak kalmak istediği, barış anlaşmasının yapılmasının gerektiğini açıkladığı yazıyordu.²⁶⁶

5 Nisan 1917 tarihli İkdam Gazetesi Rusya’da Geçici Hükümet ve kilise arasında anlaşmazlık ve fikir ayrılığı, ittifak varlığını korumak için savaş ediyordu. İtilaf heyeti ise bazı amaçlar peşinde koşuyor itilaf devletleri içinde Rusya’ya gelince hükümetin yüksek makamlarının başında buldukça bu kişiler müttelikleri gibi fetih politikasını takip ediyorlardı. Çarın indirilmesinden sonra yerine geçen Geçici Hükümet savaşta amaç ve gayenin ne olduğunu bilmeden göreve başladı. Rus inkılapçıları kendi kendilerine ve hak ederek şu soruyu yönelttiler: Neden iç savaş ediyoruz? Sosyal Demokratlar, inanılan itibarıyla, Rusya’yı genişletmek siyasetine itibar eden olmayacaklarından, bunlar savaşa karşı şüphecilik içindeydi. İşçi komitesinin savaştan gaye ve amacın ne olduğunu ve farklı devletlerin bu konudaki bakış açılarının neden ibaret bulunduğunun geniş ve derin incelenmesi talep etmişlerdi. Fransız kaynakları aracılığıyla alınan bu haberler gösteriyor ki şimdiki Rusya için savaş belirli, açık ve katı bir amaç uğruna yapılıyordu. İngiliz propagandası, vakaya ara sıra savaş yararına gösteriler yaptırılıyordu. Mesela yeni yayılmaya başlayacak olan bir sosyalist gazetesi savaş yanlısı yayınlara başlayacaktı. İhtilalci sosyalistlerin fikirlerini yayan hür Rusya için savaşa son verilmesi gerektiğini yazıyordu. Bunların hangisine inanılması gerektiğine bakarsak psikolojik bakış açısından gerçekleşen olayları değerlendirecek olursak şu iki sonuca varırız. Birincisi olaylar Rusya’da baş döndürücü süratle birbirini izleyerek devam ediyordu. Fikirler, oy ve incelemeler henüz kesin göstermiyordu. Suların durulması kara bulutların çekilmesi için daha herhalde zaman vardı. İkincisi bu karışıklık halinden faydalanan Büyük Britanya tahrikatına devam ediyordu. İngiltere’nin tuzağına kapılmamak Rusya için güç olurdu. Bu avlama savaş yanlısı bir gösteride bulunuyordu. Rus haberleri Osmanlı Devleti’ne pek eksik ve düzensiz bir halde gelmekteydi. Bundan dolayı yeni haberler ile sonsuz bilgiye ve çıkarıma kalkışmak doğru olmazdı. Bütün bu meydana gelen hadiselerden şimdilik anlatılanlar şunlar: Ruslar eskisi gibi kesin ve belirli bir amaç için hareket etmiyordu. Savaşta en büyük sebep ise fikir ve amaçtır. Amaç memleketi genişletmek miydi? Zira bu istek Sosyal Demokratların inanmalarıyla bütünüyle muhalif durmak şöyle dursun, arazisi meşgul olan güç ve istekleri kalmayan bir Rusya’nın galip çıkacağına en saf temiz Moskof’un güveni olmaması gerekirdi. Gayesiz amaçsız olan Rusya’da Geçici Hükümet

²⁶⁶ *Tanin*, “Grandük Nikolayeviç Barış Yanlısı”, 31 Mart 1917, s. 4, 2982.

ile kilise kavgaya başladı. Bu yeni karışıklık genel tehlikeyi hafifletecek özellikte değildi. Mutlakiyet sevenler kilisenin ezelden beri geçerli kılan Noveya ve Remya'nın verdiği yeni haberlere göre Ortodoks Rus Mezhebinin en büyük maksadı Sinod meclisi ile bu heyet yanındaki hükümet savcısı Prens Lvov bu zat başvekil değildir, Üyelerin çoğunluğu savcının salondan çıkışını talep etmişlerdi. Bunların iddiasına göre Sinod meclisinin kendi kendine sunduğu hukuk hürriyeti Pres Lvov tarafından ihlal edilmiştir. Savcı Geçici Hükümet tarafında olduğu için istifa etmeyecekti. Bu mücadelede üyenin çoğunluğu bu koşullar altında Rus kilisesinin gayesi sorumluluğunu üzerine almayacağını açıklayarak savcılık memuriyeti kaldırılincaya kadar toplanılmamasına karar verilmişti. Bundan önceki makalelerimizde Çarlığın kilisenin eski idare ve üst düzeyde bulunanların kolaylıkla yeni hükümete boyun eğmeyeceklerini yazıyordu. Görülüyor ki Nikola Nikolayeviç gerici hareketlere başlıyor ve Geçici Hükümet ile mezhep arasında mücadele başladı. Rusya'da mezhebin ne derece önemli olduğunu bilinenler bu anlaşmazlığın ne demek olduğunu çok çabuk anlamışlardı. Çarlığın makamı büyük Petro tarafından Moskova patrikliğinin kaldırılmasından sonra mezhebi çok sıkı kontrol altında bulunduruyordu. Çarlığın Sinod nezdindeki emniyet güçleri ve delegeler vekiller derecesinde olan savcı Geçici Hükümetin kendisini Çarlığın yerine geçen saydığından Sinod meclisine de müdahale etmişti. Herkesin, her fikrinin, her tabaka ve müessesenin hürriyeti ilan ettiği bu zamanda kilisenin çoğunluğu sosyal demokrat olan şüpheli, belirsiz ve geleceğe ait ne olacağı meçhul bulunan bir Geçici Hükümete boyun eğmeyeceği tabii idi. Nitekim de böyle olmuştu.²⁶⁷ Rusya'nın Sinod meclis üyesi ile yeni savcı yani Sinod meclis reisi Lvov arasında anlaşmazlıklar ortaya çıktı. Sinod meclisindeki çoğunluk tarafından savcı yazarak meydana gelen müracaatta toplanma salonunu terk emesini talep etmiş ve bu talebe sebep olarak savcı tarafından bizzat ilan olunan Sinod'un serbestliği kendi tarafından kilise işlerinde meydana gelen müdahale ile ihlal edilmiş olması gösterilmiştir. Lvov, Sinod üyesini kilisenin temsilcisi olarak tanımayacağını bildirmiştir. Bunun üzerine çoğunluk Rus kilisesinin yüce yönetiminin sorumluluğunun üzerine kendisi alacağını bildirdi.²⁶⁸

Rusya'da Çar Nikolay tahtan indirilirken yerine tahta geçecek olan Grandük Mikhail ise ne kadar tahta oturma arzusu içerisinde olsa bile hayati tehlikesi sebebiyle tahta oturmama kararı aldı. Hükümdarsız kalan bu memlekette genel ahval ise Cumhuriyet fikri ve temeli

²⁶⁷ *İkdam*, "Rusya Hükümet-i Muvakkatasıyla Kilise Arasında İhtilaf", 05 Nisan 1917, s. 1, 7238.

²⁶⁸ *İkdam*, "Sinod Meclis-i Ruhanisinde İhtilaf", 05 Nisan 1917, s. 1, 7238.

üzerineydi. Yakın gelecekte kurulacak olan meclis göz önünde bulundurulduğunda ise Cumhuriyetçilerin üstünlüğü kazanacağı açık ve aşikardı. Rus aydınların eski dönemlerden beri yürütmüş oldukları Çarlık karşıtı fikirler ve çalışmalar da meyvesini veriyordu. Özellikle halk, üniversite öğrencileri, akademisyenler ve okuryazar zümre Çarlık rejimine karşı bir tavır sergiliyordu. Kadetler ve Oktobristler (Ekim Partisi) geçmişten beri süre gelen Çarlık rejimine olan sadakatlerini kaybetmiş ve Cumhuriyetçi fikir akımlarına doğru bir eğilim sergilemişlerdi.²⁶⁹

Memlekette köylü kesim bir cehalet prangası içindeyken şehir halkı ise okuryazar ve aydın sınıfını anlayan kimselerden meydana geliyordu. Bu kesim aynı zamanda dışardan ithal edilen kitapları okuyarak entelektüel fikir akımlarına hâkim olmuş ve benimsemiş bir vaziyetteydi. Öyle ki memleketteki bu fikir akımları Rus edebiyatında da kendini göstermiş ve Rus edebiyatı batı Avrupa'yı bile etkisi altına almıştı. Rusya'nın ²⁷⁰son zamanlarda yetiştirdiği en önemli edebiyatçılarından olan Tolstoy'un en önemli ve en güzel eserlerinden biri olan "Savaş ve Barış" adete Rus halkının psikolojik ve sosyolojik durumunu özetler vaziyettedir. Bu romanda Tolstoy, 1864-1879 yıllarında Napolyon Bonapart tarafından yağmalanan Rusya'yı resmetmiştir. Tolstoy felsefi bir bakış açısıyla savaş karşıt fikri benimsemiş ve tanımlamıştır. Tolstoy gibi Puşkin'de kozmopolit bir bakış açısıyla barış fikrine şiddetli bir şekilde bağlılık göstermiştir. Tüm bu görüşler doğrultusunda aydın tabaka hükümetten uzaklaşmış ve aciz halkla münasebet içine girmiştir. Artık halkın gayesi aydınlanma ve bilinçlenme doğrultusunda idi. Sayısı fazla olan Rus üniversitelerinde çoğunlukla resmi ilimlere yönelik eğitimler mevcutken Rus öğrenciler bu bilgilerle yetinmeyip Sosyalizme yönelmişlerdir. Her gün alınan telgraflar incelenecek olursa Rus siyaseti kendi içinde bölünmüş ve sosyalizm fikri gün geçtikçe destek kazanmış ve kazanmaya da devam etmiştir. Buna örnek olarak İmparatorluk makamına, Romanov hanedanına, Ruhbana ve hatta asilzadelere ait olan malikanelere, arazilere ve mal varlıklarına el konulmuştur. Bütün inkılaplar ve ihtilaller aşırıya kaçacak fikir ortamları yaratır. Eğer barışseverlerin, işçilerin, emekçilerin mülke sahip olma ve olmayanların demokratik olarak oy görüşü dinlenmez ise Rusya için dış savaş olabilir, böylelikle daha müthiş iç savaşta başlar.²⁷¹ Sofya Toncef gazetesinin yazarının söylediği sözlere göre Rusya'daki gericilik eski önemini kaybettiği bu sıralarda Liberal unsurların Rus milletinin gerçek menfaatlerini ortaya koyarak Rusya'nın barışseverlik politikasına

²⁶⁹ İkdâm, "Rus Münevverleri", 04 Nisan 1917, s. 1, 7237

²⁷⁰ İkdâm, "Rus Münevverleri", 04 Nisan 1917, s. 1, 7237

²⁷¹ İkdâm, "Rus Münevverleri", 04 Nisan 1917, s. 1, 7237.

yönelik fikirsel yapısı doğrultusunda bir tavır sergileyerek savaşa son vermeye çalışacaklarını zannediliyordu.²⁷²

İşçi ile Geçici Hükümet 20 Nisan 1917 tarihinde Rus orduları tarafından Minsk'te toplandı. Günlük müzakerelerin maddeleri arasında kurucu meclisi toplama, hükümetin yeni şekli, savaş ve barış konuları ele alındı. Lenin'in başkanlığı altındaki Rus Sosyalist grubu erkanından beş kişi Petersburg'a hareket etmeden önce Stockholm'de İsveç sosyalist fırkasının ve ekalliyetinin temsilcisi ile müzakerelerde bulunulmuştur. Lenin barışa yönelik politikalar doğrultusunda çalışmakta ve yaptığı çalışmaları halka sunmaktaydı. Bu doğrultuda gerçekleştirmiş olduğu bir atılım ise İsviçre sol cenap sosyalistleri ve Fransız, Alman sosyalistleri ile gerçekleştirmiş olduğu münasebetteledir. Lenin Petersburg'da barış meselesi üzerine çalışmalar yaparak milletlerarası bir barış heyetinin on dört gün içerisinde Stockholm'e geleceğine dair bir açıklama yaptı.²⁷³

22 Nisan 1917 tarihli İkdam Gazetesi Cenevre Milano'dan alınan haberi bildiriyor: Geçici Hükümet ve savaş karşıtlığı yüzünden meydana gelen karışıklıklar her geçen gün artmaktaydı. Petersburg'da üç grup birbirleriyle açıkça mücadele etti. Geçici Hükümet taraftarı olan sosyalist azınlık reisi Plekonof ile en son olarak Petersburg'a ulaşmış olan Sosyalist çoğunluk reisi Lenin daima mücadele halindeydi. Tezgahlardaki silahların çoğunluğu elinde olduğu söyleniyordu.²⁷⁴

Bolşevik İhtilali kuşkusuz savaşın ortasında bocalayan Osmanlı Devleti için bir umut ışığı olmuştur. Çarlık Rusya'sı Cihan Harbi'nde hasım kamptaydı. İhtilalle birlikte Çarlık yönetimini alaşağı edip Lenin'in önderliğinde Sovyet düzenini kuran devrimci iktidar savaştan çekilip barış için çaba sarf edecekti. Bu gelişme Osmanlı ordularının hiç olmazsa Kafkas cephelerinde nefes almasına vesile olmuştur. Bütün bunlara ek olarak devrimin gerisindeki düşünce akımı, Osmanlı'da da II. Meşrutiyet sonrası yeşermeye başlamıştı. Osmanlı Sosyalist Fırkası kurulmuş, İştirak başta olmak üzere bir dizi sosyalist dergi yayımlanmıştı. Lenin'in 1916 yılında yayımladığı Kapitalizmin En Son Aşaması Emperyalizm kitabı mazlum ülkelere yeni bir çıkış kapısı açıyordu. Nitekim Parvus'un yazıları başta olmak üzere Batı sömürgeciliğine karşı koyan kimi yazarlar sayesinde emperyalizmin neden olduğu bağımlılık ilişkileri Osmanlı düşünce dünyasında da yer etmeye başlamıştı. Lenin'in emperyalizm karşıtı politikası kimi çevrelerde, bu arada

²⁷² İkdam, "Rusya'nın Sulhpereği Hakkında Ümid", 06 Nisan 1917, s. 1, 7239.

²⁷³ İkdam, "Sulh İçün Çalışıyor", 19 Nisan 1917, s.1, 7252.

²⁷⁴ İkdam, "Petersburg'da Mücadeleler ve Kargaşalıklar", 22 Nisan 1917, s. 1, 7255.

İttihat ve Terakki bünyesinde ilgi uyandırmakta gecikmedi. Ne de olsa aynı düşmana karşı mücadele edilecekti.²⁷⁵

²⁷⁵ Zafer Toprak, “Ekim Devrimi ve Osmanlı Basınında Lenin”, *Toplumsal Tarih Dergisi*, 287 (Kasım 2017), s. 72.

SONUÇ

Rusya İmparatorluğu, Çar Birinci Petro zamanından beri sıcak denizlere inme politikasını uygulayıp, başkenti İstanbul olacak bir imparatorluk kurmak istiyordu. Çar İkinci Nikola, on dokuzuncu yüzyılın sonlarında tahta çıktığında, imparatorluk oldukça kötü bir haldeydi. Rusya'nın içerisindeki aydınlar otokratik Çarlık rejimini yıkmak ve yerine Marksizm ya da Liberalizm gibi yeni yönetim şekilleri getirmek için çalışıyorlardı.

Marksizm, Rus aydınları arasında en yaygın ideoloji oldu. Rus halkı genel olarak tarımla uğraşmaktaydı ve köylülerin kendi toprakları olmamakla birlikte toprak sahiplerine hizmet ediyorlardı. 1862 tarihinde yapılan toprak reformu ile Rus köylüsünü serflikten kurtarıp toprak sahibi yapılması planlanmış fakat bu reform işe yaramadı ve köylüler sanayileşmiş kentlere göç etti.

Rusya'nın sanayileşmesi hızlı bir şekilde gerçekleşti fakat Rusya'daki fabrikalar Avrupa ve Amerika'daki fabrikalar kadar kaliteli değildi ve sanayileşme sadece Avrupa sınırındaki şehirlerde gerçekleşti. Köylerden kentlere göç eden Rus köylüleri, açılan bu fabrikalarda işçi olarak çalışmaya başladı ve böylece Rusya'nın işçi sınıfı ortaya çıktı. Rus işçi sınıfı uzun mesai saatleri, sağlıksız iş ortamında çalışma ve düşük maaşlardan şikayetçiydi.

Fransız İhtilalinin etkisiyle Rus Aydınları, Çarlık Rejimini yıkmak istiyorlardı ve aydınlar arasında en çok yayılan fikir akımı Marksizm olmuştur. Çar İkinci Nikola'nın Rus İmparatorluğu tahtına çıktığında Rusya içerisindeki durum hiç iyi değildi. Çar İkinci Nikola, kendisinden önceki Çarların yaptığı reformlar işe yaramamış, kendisinin daha etkili reformlar yapması gerekiyordu.

Çar İkinci Nikolay, yaptığı tüm hatalar ve izlediği yanlış politikalar ile kendisinin ve Romanov Hanedanı'nın sonunu hazırladı. Çar'ın hasta oğlunu iyileştirerek güvenlerini kazanan Grigori Rasputin isimli bir rahibi danışman yaparak devlet işlerine karıştırmayı, halkın Çar ve Çariçe'ye karşı olan nefretlerini daha çok arttırdı.

Rusya, 1904 ile 1905 yılları arasında Japonya ile girdiği savaşı kaybetmesi üzerine 1905 senesinin ocak ayında Troçki liderliğinde, tarihe "1905 Devrimi" olarak geçen bu devrimle birlikte Çar İkinci Nikola, Duma isminin verildiği bu meclis, Çar'ın yetkilerinin bir bölümünü almıştır.

1914 senesinde çıkan Birinci Dünya Savaşında Rusya İmparatorluğu, İngiltere ve Fransa ile aynı safta savaşa girdi. Rusya'nın asker sayısı fazla olmasına rağmen askeri teçhizat ve gıda eksikliği vardı. Rus ordusu, Kafkas cephesinde Osmanlı Devleti'ne karşı üstün gelirken, batı cephesinde Almanlara karşı sürekli hezimetle uğruyordu. Rus halkı gıda sıkıntısı çekmekteydi ve savaşın bir an önce bitmesini istiyordu.

Birinci Dünya Savaşıyla birlikte Rusya içerisindeki karışıklıklar daha çok alevlendi. İtilaf Devletleri, müttefiki olan Rusya'ya yardım götürmek ve Osmanlı Devleti'ni savaş dışı bırakmak için Çanakkale Cephesini açtı. Çanakkale cephesinde başarısız olup, Çanakkale'yi geçemeyen itilaf devletleri, Rusya'ya gereken yardımı götüremeyince Rusya'daki karışıklıklar artık çözülemeyecek bir duruma geldi ve 1917 senesinin mart ayında Rus halkı çarlık rejimini devirerek geçici bir hükümet kurdu.

Rusya'da çarlık rejiminin devrilmesi ve Rejim'in değişmesi en çok Kafkasya cephesinde Rusya'ya karşı yenilgiler alan Osmanlı Devleti'nin lehine oldu. Çünkü Osmanlı Devleti Rusya'ya karşı birçok toprak kaybetmesiyle beraber Rusya ile Osmanlı, Çar Birinci Petro'dan beri sürekli karşı karşıya geliyordu ve Rusya, Kendisini Ortodoksların koruyucusu olarak görerek Osmanlı Devleti içerisindeki Ortodoks Hristiyanları bahane ederek Osmanlı Devletinin iç işlerine karışmakla birlikte Osmanlı içerisindeki Ermenileri ve Balkanlar'da yaşayan diğer azınlıkları Panslavizm politikasını uygulamak için Osmanlı Devleti aleyhinde kışkırtarak isyana teşvik ediyordu ve Birinci Dünya Savaşı sırasında Rusya, Kafkasya Cephesinde Osmanlı Devletini yenmesiyle birlikte Osmanlı topraklarını da işgal ediyordu.

1917 senesinin mart ayında gerçekleşen bu devrim, Osmanlı basınında da yer bulmuş fakat Osmanlı basınına yansıyan bu haberler batı ülkelerinden alınan haberler olmakla birlikte yansıyan haberlerin doğruluğu tartışmalıdır. Mart İhtilali, Ekim devriminin de temelini oluşturmuştur. Bu ihtilalden sonra, ileride

Bolşevikler iktidara gelecek. Bu durum, Osmanlı Devleti içinde çok önemli sonuçlar doğuracaktı. Zira, Osmanlı Devleti'nin Ruslar tarafından işgal edilen toprakları boşaltılacak ve Rusya'daki bu iç karışıklıklardan dolayı Osmanlı Devleti üzerindeki Rus baskısı azalacaktı. Tabi Osmanlı Devleti, Rusya'daki iç karışıklıkları adeta umutla bekliyor, destekliyor ve Mart İhtilali ile birlikte artık Rus tehlikesinin, doğudaki bu büyük tehdidin bertaraf olduğunu görmeye başlıyordu. Mart İhtilalinin ileride sebep olacağı Bolşevik İhtilali, yeni bir dönemde başlangıcı olacaktı. Zira, ihtilalle birlikte Doğu

Kafkasya, Osmanlı Devleti'nin doğusu, Kafkasya, Rus orduları tarafından boşaltılacak, buradaki otorite boşluğundan faydalanan Osmanlı Devleti Orduları, Kafkasları işgal edecekti.

KAYNAKÇA

1. Süreli Yayınlar

- İkdam. “Amele Harbi Tervic Etmiyorlar”, 03 Nisan 1917. 7236.
- . “Bu da Harb Namesi”, 05 Nisan 1917. 7238.
- . “Bulgar Gazeteleri ve Sulh Ümidleri”, 19 Nisan 1917. 7252.
- . “Bütün Rusyalar Ateş ve Kan İçinde”, 18 Mart 1917. 7220.
- . “Çar Esir, Valide Çariçe Muhalif ve Moskova’da”, 19 Mart 1917. 7221.
- . “Çar Nikola’nın Sarayına Taarruz”, 08 Nisan 1917. 7241.
- . “Çaydze Vekillere Karşı Görevli”, 25 Mart 1917. 2976.
- . “Duma Reisinin Beyanatı”, 06 Nisan 1917. 7239.
- . “Düşman Kuvvetinin Tükeneceğini Beklememeli”, 03 Nisan 1917. 7236.
- . “Finlandiya Muhtariyet-i Tamme İstiyor”, 04 Nisan 1917. 7237.
- . “Gizli ve Karanlık Rusya İhtilaller Nasıl Sahneye Konuyor?”, 24 Mart 1917. 7226.
- . “Grandük Nikola’nın Çar’a Mektubu”, 07 Nisan 1917. 7240.
- . “Harb Aleyhinde”, 03 Nisan 1917. 7236.
- . “Harbten Maksad Ne Olduğunu Soruyorlar”, 05 Nisan 1917. 7238.
- . “Harp Aleyhinde Propaganda”, 05 Nisan 1917. 7238.
- . “Hükümet-i Muvakkata Erkanı – Yeni Kabine Azası”, 18 Mart 1917. 7220.
- . “Hükümet-i Muvakkata ve Amele”, 07 Nisan 1917. 7240.
- . “Hükümet-i Muvakkatayı İlk Tasdik Eden”, 04 Nisan 1917. 7237.
- . “İbretamız Bir Hayat”, 07 Nisan 1917. 7240.
- . “İhtilalin Heyecanlı Dakikalarının Hikayesi”, 19 Mart 1917. 7221.
- . “İhtilalin İlk Saatleri ve İlk Harekat”, 18 Mart 1917. 7220.
- . “İhtilalin Tafsilatı, Eski Nazzarın Tevkifi”, 18 Mart 1917. 7220.
- . “Kadınlar Meclis-i Mebusanda”, 07 Nisan 1917. 7240.
- . “Macaristan Yeni Rusya’ya Karşı Sulhperver”, 03 Nisan 1917. 7236.
- . “On Altıncı Lui – İkinci Nikola”, 25 Mart 1917. 7227.
- . “Petersburg’da Bir İhtilal Gününün Vukuatı”, 18 Mart 1917. 7220.
- . “Petersburg’da Mücadeleler ve Kargaşalıklar”, 22 Nisan 1917. 7255.
- . “Rus Askerlerinin Suret-i Yemini”, 06 Nisan 1917. 7239.
- . “Rus İhtilalcileri İngiltere’ye Karşı”, 04 Nisan 1917. 7237.
- . “Rus İhtilali İnkişaf Ediyor – Hükümet-i İhtilaliye Kuvvetli Mi?”, 19 Mart 1917. 7221.
- . “Rus Milleti ve İhtilal”, 04 Nisan 1917. 7237.
- . “Rus Münevverleri”, 04 Nisan 1917. 7237.
- . “Rus Ordusu Zabitleri”, 06 Nisan 1917. 7239.
- . “Rusya Amerika’yı Harbe Teşvik Ediyor”, 06 Nisan 1917. 7239.

- . “Rusya Hariçteki Rusları Çağırıyor”, 22 Nisan 1917. 7255.
- . “Rusya Hükümet-i Muvakkatısıyla Kilise Arasında İhtilaf”, 05 Nisan 1917. 7238.
- . “Rusya Sulh Yapar Mı, Yapmaz mı?”, 06 Nisan 1917. 7239.
- . “Rusya’da Cumhuriyet Lehinde Nümayişler”, 03 Nisan 1917. 7236.
- . “Rusya’da Cumhuriyet ve Harb – Sulh”, 08 Nisan 1917. 7241.
- . “Rusya’da Cumhuriyete Temayül”, 08 Nisan 1917. 7241.
- . “Rusya’da Yeni Bir Fırka Daha”, 24 Nisan 1917. 7257.
- . “Rusya’daki Bir Muhtariyet”, 19 Nisan 1917. 7252.
- . “Rusya’nın Sulhperleriği Hakkında Ümid”, 06 Nisan 1917. 7239.
- . “Sinod Meclis-i Ruhanisinde İhtilaf”, 05 Nisan 1917. 7238.
- . “Sulh İçün Çalışıyor”, 19 Nisan 1917. 7252.
- . “Tarafsız Kaynaktan Vaziyetin Hikayesi”, 19 Mart 1917. 7221.
- . “Vasati Rusya’da Müdhiş İğtişâş”, 06 Nisan 1917. 7239.
- . “Yeni Hükümetin Hürriyetperverane Beyannamesi”, 19 Mart 1917. 7221.
- . “Yeni Rusya’da İfratkarane Aziller”, 22 Nisan 1917. 7255.
- . “Zabitleri Cepheye Gönderiyorlar”, 08 Nisan 1917. 7241.
- Sabah. “Baltık Donanmasında İğtişâş”, 24 Mart 1917. 425.
- . “Bonarlav’ın Beyanâtı”, 25 Mart 1917. 432.
- . “Cumhuriyet Fikirleri”, 28 Mart 1917. 440.
- . “Cumhuriyetçi Zabitan Cemiyet-i İttihadiyesi”, 29 Mart 1917. 445.
- . “Çar Beyannamesini Nerede İmzaladı”, 21 Mart 1917. 421.
- . “Çar ve Çariçe’nin Tevkifi”, 26 Mart 1917. 435.
- . “Çar’ın İtiraf Kabahati”, 29 Mart 1917. 445.
- . “Doryan’da Yeni Bir Hükümet”, 30 Mart 1917. 446.
- . “General Kornilof Petersburg Kumandanı”, 23 Mart 1917. 426.
- . “Hükümet-i Muvakkatanın Beyannamesi”, 26 Mart 1917. 435.
- . “Hükümet-i Muvakkatanın Orduya Hitabı”, 23 Mart 1917. 426.
- . “İhtilal Tafsilatı”, 21 Mart 1917. 421.
- . “Jandarmalar Cepheye Sevk Ediliyor”, 23 Mart 1917. 426.
- . “Kadet Fırkasının Beyanâtı”, 29 Mart 1917. 441.
- . “Kafkasya Muhtariyet İstiyor”, 28 Mart 1917. 440.
- . “Reval’daki Askerin İsyanı”, 29 Mart 1917. 443.
- . “Riga Asakiri”, 27 Mart 1917.
- . “Rus Ordusunun Hali”, 30 Mart 1917. 1037.
- . “Rusya Milleti Bağımsızlık İstiyor”, 28 Mart 1917. 440.
- . “Sosyalist Fırkalarını Kabineye İştiraki”, 30 Mart 1917. 1037.
- . “Tatarlar ve Kırgızların İltihakı”, 29 Mart 1917. 445.

- . “Times’ın Petersburg’dan İstihbaratı”, 26 Mart 1917. 435.
- . “Yeni Hükümete Sadakat Yeminleri”, 28 Mart 1917. 440.
- . “Yeni Hükümetin Programı”, 29 Mart 1917. 445.
- . “Yeni Karışıklıklar Zuhuru İhtimalleri”, 30 Mart 1917. 446.
- Tanin. “Bonar Law’un Açıklamaları”, 18 Mart 1917. 2969.
- . “Çar Ne Şekilde Tahttan Çekilmiş?”, 27 Mart 1917. 2978.
- . “Çar Tutuklanmış”, 25 Mart 1917. 2976.
- . “Çarıçe Tutuklanmış”, 25 Mart 1917. 2976.
- . “Grandük Nikolayeviç Barış Yanlısı”, 31 Mart 1917. 2982.
- . “İhtilal Ayrıntıları”, 18 Mart 1917. 2969.
- . “İki Hükümet mi?”, 25 Mart 1917. 2976.
- . “Kargaşalıklar, Savaş Karşıtı Görünüyor”, 18 Mart 1917. 2969.
- . “Köylüler de Çalışıyor”, 31 Mart 1917. 2982.
- . “Lyvov’un Açıklamaları”, 25 Mart 1917. 2976.
- . “Malinof Nasıl Kabul Ediyor”, 25 Mart 1917. 2976.
- . “Rus İhtilalin Takip Ettiği Hareket”, 18 Mart 1917. 2075.
- . “Rus Milletinin Sürekli Tekrarladığı Söz”, 31 Mart 1917. 2982.
- . “Rusya Felakete Gidiyor”, 07 Mart 1917. 2958.
- . “Rusya’da Bağımsızlık Hareketleri”, 31 Mart 1917. 2982.
- . “Yeni Tedbirler – Yeni Gösteriler”, 31 Mart 1917. 2982.

2. Telif-Tetkik Eserler

- Acar, Kezban. “1905 Rus Devrimi’nin Genel Bir Değerlendirmesi”. *Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi* 13/24 (Haziran 2008), 79-98.
- Ahmad, Feroz. *İttihat ve Terakki: 1908 - 1914*. Çev. Nuran Yavuz, İstanbul: Kaynak Yayınları, 1999.
- Ahmad, Feroz. *Jön Türkler Osmanlı İmparatorluğunu Kurtarma Mücadelesi 1914- 1918*, Çev. Tansel Demirel. 1. Basım. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları 2020.
- Ak, İlyas. “Rumeli’den İstanbul’a Başkaldırı: Cemiyet-İ Fesâdiye ve Hezeyannâmeleri”. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi* 7/1, (Nisan 2019), 127-147.
- Akgün, Sibel - Abbasov, Atıf. “Ekim 1917 Bolşevik İhtilali’ni Hazırlayan Süreç ve Rus Olmayan Azınlıkların Durumu”. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* 7/1 (2020), 1-17.
- Albayrak, Mustafa. “Çanakkale Savaşı’nın Tarihsel Boyutları ve Mustafa Kemal (Atatürk)”. *Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Dergisi* 7/1 (Aralık 2010), 145-165.
- Altıntaş, Ahmet. *Çanakkale İngiliz Orduları Başkomutanı Ian Hamilton’ın Çanakkale Savaşları Raporu*. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Atatürk ve Çanakkale Savaşlarını Araştırma Merkezi Yayınları, 1999.
- Altıntaş, Selçuk. “İhmal Edilmiş Bir Gazete: Astırhan’ın İlk Türk Gazetesi Burhan’ı Terakki (1906-1911)”. *Turkish Studies* 3/7 (2008), 18-38.

- Armaoğlu, Fahir. *20. yüzyıl siyasî tarihi 1914-1995*. 24. Basım. İstanbul: Kronik Kitap, 2018.
- Armaoğlu, Fahir Hadi. *20. yüzyıl siyasî tarihi 1914-1995*. 24. Basım. İş Bankası Kültür Yayınları. İstanbul, 2018.
- Ascher, Abraham. *Kısa Rusya Tarihi*, Çev. Yavuz Alogan. 1. basım. Say Yayınları. İstanbul, 2020.
- Asker, Ali. “100. Yılda Birinci Dünya Savaşı”. Çev. Ümit Özdağ, *Kripto*, Ağustos 2014, 153-78.
- Aşgın, Sait. “Çanakkale Savaşlarının Arka Planı”. *Türk İdare Dergisi* 470 (Mart 2011) ,25-42.
- Atabey, Figen. “Çanakkale Savaşları'nın Deniz Cephesi”. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2010.
- Aydın, Mahir. “Çanakkale Savaşlarında Kara Muharebeleri”. *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi* 29: (Haziran 2016), 47-63.
- Aydoğmuş, T. (1986), “Mondros Mütarekesinden Sonra Anadolu'da İşgal Birlikleri”. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılab Tarihi Enstitüsü.
- Baytal, Yaşar. “Osmanlı Basınında 1917 Bolşevik İhtilali”, *Journal of History Studies* (Ağustos 2018), 1-15, DOI Number: 10.9737.
- Bingöl, Mehmet Ali. “Rus Kaynaklarına Göre Çanakkale Savaşı”. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Bookchin, Murray. *1905'ten 1917'ye Rus Devrimleri*, Çev. Ali İhsan Başgöl, Ankara: Dipnot Yayınları, 2013.
- Carr, Edward Hallett. *Bolşevik devrimi 1917-1923*. Çev. Orhan Suda. C. 1. Metis Yayınları. İstanbul, 1989.
- Davies, Norman. *Avrupa Tarihi*. Çev. Burcu Çıgman ve Suat Kaya. Ankara: İmge Kitabevi, 2011.
- Demirci, Sevtap. “100. Yılda Birinci Dünya Savaşı”, Ümit Özdağ (Ed.), *Kripto*, Ağustos 2014, 181-96.
- Dualı, Şir Muhammet. “Rus Ortodoks Kilisesi'nin Siyasi Tarihi”. *Milel ve Nihal* 10/2 (2014), 63-94.
- Edi, Ahmet - Nazırlı, Zarıfa. “Rus Tarihçilerin Gözünden Çanakkale Savaşı”. *Ekev Akademi Dergisi*, 75 (2018), 1- 14.
- Ekici, Yunus. “Bolşevik İhtilalinin Ortaya Çıkması ve Sebepleri”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 27/1 (2017), 265-276.
- Günay, Nejla. “Bolşevik İhtilalinin Ardından Osmanlı Devleti'nin Rusya'daki Yeni Rejime Bakışı”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 100 (2019) 353-379,
- Zinovyev, Grigori Yevseyevich. *Rusya Komünist Partisi tarihi*. Çev. Barış Zeren, İstanbul: Mızrak Yayınları, 2012.
- Hart, Bassil Henry Liddel. *Birinci Dünya Savaşı Tarihi*, Çev. Kerim Bağrıaçık, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları 2014.
- Howard, Michael. *Birinci dünya savaşı: yüzüncü yıldönümünde*, Çev. Sinem Gül. Dost Kitabevi. Ankara, 2014.
- İzzet, Ahmet. *Feryadım: İstiklâl Harbi'nin gerçekleri*. 2. Basım. C. I. Timaş Yayınları. İstanbul, 2017.
- Kerenski, Aleksandr. *Krenski ve Rus İhtilali*, Çev. Güran Rasih. İstanbul: Ağaoglu Yayınevi 1967.

- Kara, Hidayet., “Bolşevik İhtilalinin Osmanlı Basınına Yansıması: Sabah Gazetesi Örneği”, Editör: Yunus Koç ve İbrahim Cengiz, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları 100. Yılında Sovyet İhtilali ve Türk Dünyası*. (2018), 801-820.
- Karakaş, Şenol. “Lenin’den Kaçmak Mı? Neden?” *Enternasyonal Sosyalizm Dergisi*, 6, (Nisan 2020) 91-102.
- Karal, Enver Ziya, *Osmanlı tarihi*. 3.Baskı. Türk Tarih Kurumu yayınlarından, XIII seri, Dünya tarihi 16. Ankara, 2011.
- Karpat. Kemal Haşim. *Kısa Türkiye Tarihi*. 6. Baskı. Timaş Yayınları. İstanbul, 2016.
- Kennedy, Paul Michael. *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri (16. yy günümüze ekonomik değişim ve askeri çatışmalar)*, Çev.Birtane Karanakçı, Ankara: Türkiye İş Bankası, 1993.
- Kılıç, Ayten. “100. Yılda Birinci Dünya Savaşı”. Editör Ümit Özdağ. *Kripto*, 2014, 131-44.
- Kocabaşoğlu, Uygur - Berge, Metin. *Bolşevik ihtilali ve Osmanlılar*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2006.
- Kurat, Akdes Nimet. *Rusya Tarihi Başlangıç’tan 1917’ye Kadar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu,6. Basım, 2014.
- Kurat, Akdes Nimet, *Türkiye ve Rusya: XVIII. yüzyıl sonundan Kurtuluş Savaşına kadar Türk-Rus ilişkileri (1798-1919)*. Türk Tarih Kurumu yayınları, IV/A-2-2.11. Dizi, sayı 16. Ankara, 2011.
- Lee, Stephen J. *Avrupa tarihinden kesitler, 1789-1980*. Çev. Savaş Aktur. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2014.
- Troçki, Lev. *Rus Devriminin Tarihi Şubat Devrimi: Çarlığın Devrilmesi*. Çeviren Bülent Tanatar. İstanbul: Yazın yayıncılık, 1998.
- Ludendorff, Eric. *Birinci Dünya Savaşı’nda gördüklerim ve yaşadıklarım*, Çev. Asiye Yıldırım. Dün Bugün Yarın Yayınları. İstanbul, 2014.
- Marcel, Liebman. *Rus İhtilali*. Çev. Samih Tiryakioğlu. İstanbul: Varlık Yayınevi, 1968.
- McNeill, William Hardy. *Dünya Tarihi*, Çev. Alaeddin Şenel, 17. Baskı. İmge Kitabevi. Ankara, 2019.
- Merriman, John. *Rönesans’tan Bugüne Modern Avrupa Tarihi*. Şükrü Alpagut (Çev). 1. basım. Ankara: Say Yayınları, 2018.
- Murgul, Yalçın. "Osmanlı Devleti İçin Bolşevik İhtilali Neyi İfade Ediyordu? " . *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*.13/26 (2017), 4-36. http://www.ctad.hacettepe.edu.tr/13_26/01.pdf
- Faulker, Neil. (2017), *Halkların Rus Devrimi Tarihi*. Çeviren Öncel Tuncel. 1. Basım. İstanbul: Yordam Kitap, Ekim, 2017.
- Orbay, Hüseyin Rauf. *Cehennem değirmeni: siyasi hatıralarım*. Emre Yayınları. İstanbul, 1993.
- Ortaylı, İlber. “Son Rus çarı... ‘Kanlı Nikolay’ 123 yıl önce bugün taç giymişti” 26 Mayıs 2019, *Hürriyet Gazetesi*.
- Ortaylı, İlber. "Rasputin ve Rusya’nın Ölüm ", 2 Ocak 2011, *Milliyet Gazetesi*.
- Özcan, Merve Suna Özel- Goziev, Ravshan. “XIX. Yüzyılda Doğu Asya’da Rus-Japon İmparatorluklarının Güç Mücadelesi: 1905 Rus-Japon Savaşı”. *Türkiye Rusya Araştırmaları Dergisi*: (Aralık 2019), 46-65.
- Öztürk, Yakup. “1917 Bolşevik Devrimi: Tarihsel Bir Çerçeve”. *Tezkire Düşünce-Siyaset-Toplum Bilim Üç Aylık Uluslararası, Hakemli Dergi* 62 (2017), 11-24.

- Bushkovitch, Paul. *Rusya'nın Kısa Tarihi*, Çev. Doğan Mehmet, 3. Basım. Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi. İstanbul, 2020.
- Potemkin, Vladimir Petrovich. *Uluslararası İlişkiler Tarihi 2: Diplomasi Tarihi*, Çev. Atilla Tokatlı, 2. İstanbul: Evrensel Basım Yayın, 1. Basım, 2009.
- Renouvin, Pierre. *Birinci Dünya Savaşı Tarihi(1914-1918)*. Çev. Adnan Cemgil. C. 1. Altın Kitaplar, 1969.
- Sadıgov, Ramin. "Rus Kaynaklarına Göre Sarıkamış Harekâtı". *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 46, (Ağustos 2019) 279-302.
- Sadıgov, Ramin. "Şubat Devriminden Sonra Rusya'da İktidar Mücadelesi: Ekim Devrimi'ne Giden Yol". *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi* 29/48 (Ekim 2010), 101-118.
- Sander, Oral. *Siyasi tarih: ilkçağlardan 1918'e*. Ankara: İmge Kitabevi, 23. Basım, 2012.
- Soofizadeh, Abdolvahid. "Emperyalizm Kısılcacında Osmanlı ve Kacar Devletleri Üzerinde Rus ve İngiliz Paylaşım Planları: St. Petersburg ve Reval Görüşmeleri (1907-1908)" Mardin, (Şubat 2021), 73-81.
- Toprak, Serap. "Anglo-Rus İlişkilerinin Yapılanması Bağlamında 1908 Reval Görüşmesi". *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi* 2/2 (Ekim 2019), 55-67.
- Toprak, Zafer. "Ekim Devrimi ve Osmanlı-Türk Basımında Lenin", *Toplumsal Tarih Dergisi*, 287 (Kasım 2017), 72-78,
- Tuncer, Hüner. "100. Yılda Birinci Dünya Savaşı". Editör Ümit Özdağ. *Kripto*, 2014, 209-232.
- Türker, Ahmet. "1904-1905 Rus-Japon savaşı ve Musavver1904-1905 Rus-Japon Seferi Eseri (1. Cilt) Transkripsiyon". Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı - Karal, Enver Ziya. *Osmanlı tarihi*. Türk Tarih Kurumu yayınlarından, XIII seri, Dünya tarihi, 16. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1947.
- Vardar, Devrim. *Reval Anlaşması ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Tasviyesi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017.
- Wade, Rex Arvin. *Rus Devrimi, 1917*, Çev. Ergin Özler, İstanbul: İletişim Yayınları, 2018.
- Westwell, Ian. *Resimli harp tarihi: I. Dünya savaşı: tarihin en korkunç savaşlarından birinin, belirleyici çarpışmaların ve önemli antlaşmaların analiziyle birlikte çarpıcı ve detaylı anlatımı*, Çev. Oktay Etiman, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012.
- Winter, Jay vd. *I. Dünya Savaşı ve 20. yüzyıl*, Çev. Tansel Demirel, Türkiye İş bankası Kültür Yayınları, 2012.
- Yılmaz, Salih. "Birinci Dünya Savaşı'nın 100. Yılında Ermeni Sorunu, Tehcir ve Pontus Sorununa Genel Bakış". *Yeni Türkiye Dergisi*, 63 (Aralık 2014) 2837-2854.
- Yolcu, Cengiz. "Osmanlı Hariciyesi Ekim Devrimini Nasıl Takip Etti?", *Toplumsal Tarih Dergisi*, 287 (Kasım 2017) 86-90,
- Yücel, Gökberk. "İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin İdeolojik Terkibinde Üç Tarz-ı Siyaset: Osmanlılık, İslamcılık ve Türkçülük". *Akademik Hassasiyetler* 7/14 (Ekim 2020), 493-518.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı	Vildan ŞİRİN
Yabancı Dili	İngilizce
Orcid Numarası	0000-0002-1978-7865
Ulusal Tez Merkezi Referans Numarası	10396281
Lise	Taşhan Lisesi 2010-2014
Lisans	Ordu Üniversitesi Tarih Bölümü 2015-2019
Yüksek Lisans	Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Cumhuriyet Tarihi Anabilim Dalı
Mesleki Deneyim	
Akademik Çalışmalar	